

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

Konstantin, Ernkatsi, zhdanov
Konstantin Ernkatsi, zhdanov

ԿՈՍՏԱՆԴԻՆ ԵՐԶՆԿԱՑԻ

ԺԴ ԴԱՐՈՒ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ

ԵՒ

ԻՒՐ ՔԵՐԹՈՒԱԾՆԵՐԸ

ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԵԱՄԲ ՀՐԱՏԱՐԱԿԵՑ

Հ. Մ. ՊՈՏՈՒՐԵԱՆ

ՎԵՆԵՏԻԿ - Ս. ՂԱԶԱՐ

1905

ԲԻՐԴ

694

ԵՍԽՐ.

Ջայս ի յով հարցուկ լինիմ որ ինձ խըրատ տար կամ կար,
թէ զիս է՞ր աշխարհս ամէ՞ն համց կու ատեն թըշմամաբար.

(Կ. Երզն. Քերթ. ԺԹ)

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

	Էջ
ՆԵՐԱԾՈՒԹԻՒՆ	5-42
Ա. Զեռագիրը	8
Բ. Վարքը	10
Գ. Լեզու և տաղաչափութիւն	14
Դ. Բովանդակութիւն 22 տաղերուն	25
Ե. Ուրիշ ձեռագիր մը	39
Զ. Երգնկացւոյ բառերը	42
Կ. ԵՐԶՆԿԱՑԻՈՅ ՏԱՂԵՐԸ	61
Քերթ. Ա. Որհնեալ է Հայրն անսկիզբն	63
Բ. Ահա սկիզբն առնում բանից	74
Գ. Գարունն լինի ուրախութիւն	76
Դ. Մի՛ հաւատալ ամէն մարդոյ	80
Ե. Զարթի՛ք ի յերազուտ	85
Զ. Ահա գիշերս էանց	88
Է. Ֆըրիաթ կանչեմ հազար	91
Ը. Ոմանք չար են հետ ինձ	97
Թ. Այլոց այնչափ բարձիր	102
Ժ. Հողով տըւեր խըրատ	107
ԺԱ. Այսօր եղեւ պայծառ գարուն	110
ԺԲ. Ահանջ զիր ու լըսէ	119
ԺԳ. Անմահ արքայ և Տէր երկնի	125
ԺԴ. Ցանուն անեղին Աստուծոյ և մեծին	128
ԺԵ. Մեծ գոհութիւն, հարիւր հազար	132
ԺԶ. Այսօր եղայ հողմըն գարնան.	139
ԺԷ. Մի՛ պարծենալ դու ի քէնէ	142
ԺԸ. Առաքեալըն Քրիստոսի մեծըն	144
ԺԹ. Ես քանի՛ հառաչ բերեմ	147
Ի. Կամեցայ բանք մի քանի	149
ԻԱ. Պարոն Ամիր մեր պարծանաց	153
ԻԲ. Զիմ զանկատըս լըսեցէք	157
ԻԳ. Ցեա ըննութեանց դատաստանին	160

Ց Ա Ի Ե Լ Ո Ւ Ա Ն

ԻԴ. Հանց գեղեցիկ մորձ ու շիտակ	169
ԻԵ. Այ սուրաթ պայծառ	171
ԻԶ. Ահա հոտըն գար գարնան	173
(ԺԱ). Այսօր եղեւ պայծառ գարուն (Գ Որինակ)	179
Երկու (ԻԴ, ԻԵ) Քերթուածներու մասին	181
Կ. Երգնկացւոյ վերագրուած ԻԶ Քերթուածը	186
Բառք և Ոճք (յաւելուածովք)	189

7
T E L N
894
01.10.99

Ն Ե Ր Ա Ծ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

ՉՈՐԵՔՏԱՍԱՆԵՐՈՐԴ դարը որ հայ մատենագրութեան հոգեվարքը կը համարուէր երբեմն, հիմայ հոն կը նշմարենք ընդհակառակն գրական ուրիշ կեանքի մը ծնունդը, հայ բանաստեղծութեան արծարծումը:

Սոյն դարուն թէեւ դասական մատենագրութիւնը կ'իյնայ, բայց ժողովրդականը ոտքի կ'ելնէ. գրական կեանքի յեղափոխութիւնն է որ տեղի կ'ունենայ միեւնոյն դարու և միեւնոյն անձին, հեղինակին մէջ:

Գարեբու մէջ լքուած գրականութեան այդ բարձր ճիւղը, — Ժողովրդական բանաստեղծութիւնը հազիւ դեռ հիմայ կը սկսուի գնահատուիլ. այդ գնահատումն ալ սակայն նորէն Արեւմուտքէն կը սովորինք. Գաղղիական ճեմարանն է որ Ա. Չօպանեանի Chants populaires Arméniens-ը կը պսակէ և կը վարձատրէ թարգմանիչը:

Բարեբախտաբար Ժողովրդական բանաստեղծներուն մէջ մեզի ծանօթը, Հինը ժամանակով՝ միանգամայն առաջինը կը հանդիսանայ թէ գեղեցիկ ճաշակով և թէ արտադրութեանց բեղնաւորութեամբը. աս ինքն է ԿՈՍՏԱՆՈՒԼԻՆ ԵՐԶՆԿԱԳԻՆ. անուն մը՝ որ կէս դար առաջ լսուեցաւ միայն և յետոյ լռութեան մէջ մնաց:

Վերջերս « Անահիտ »-ի խմբագիրը Ա. Չօպանեանի վեր հանեց Կ. Երզնկացւոյն եզականութիւնները գեղեցիկ ուսումնասիրութեամբ մը (Հմմտ. Անահիտ 1905 թիւ 5):

Հոն անկողմնակցութեամբ կ'ուսումնասիրուի մեր բա-

նաստեղծին գրական արժանիքը. և ուր կը գերազանցուի նա քան զթուլկուրանցի Յովհաննէսը, քան զՄկրտիչ Նաղաշը, քան զԳրիգորիս Աղթամարցին՝ որոնց քերթուածները մասնական ամբողջութեամբ հրատարակուած են և ուսումնասիրուած Կ. Կոստանեանցէ։

Ա. Զօպանեան Երզնկացւոյն քոլ այնպիսի գեղեցիկ ու բարձր իմաստներ կը գտնէ՝ որոնք կը մրցին գաղղիական նշանաւոր բանաստեղծներու գրուածոց հետ. Ռեմի Պելլօ (ԺԶ դար) եթէ բաղդատութեան ելնէ իր Գարնան ոտանաւորով՝ մեր Երզնկացի բանաստեղծին հետ, Հայուն Գարունը (քերթ. ԺԵ) « եթէ ձեւի վերջնական կատարելութեան տեսակէտով վար կը մնայ Պելլօի երգէն, — կը գրէ Զօպանեան, — կը գերազանցէ զայն՝ հրճուանքի աւելի յորդ ու լայն զօրութեամբ մը, պատկերներու հարստութեամբ և այլազանութեամբ, և հոգեկան խորունկ շունչով մը որ Պելլօին մէջ կը պակսի »։ Տողեր ունի Կ. Երզնկացին իր քերթուածոց մէջ՝ որոնց նմանը Վիյետնի, Տանդէի, Լէոփարտիի, Փէթրարքայի, Լամարթինի և ուրիշ նշանաւոր բանաստեղծներու գործոց մէջ մատնանիչ կ'ըլլուին։

Սա տողերը միայն ըստ ինքեան բաւական են Կ. Երզնկացին մեզի իբր բանաստեղծ ներկայացնելու.

« Թէ Տէրն ի յարարածս հայի քաղցր ի յիր սիրուն,
Յայն պահուն է որ լինի նըշան լուսոյն առաւօտուն »։

Հիւկոյի Ամառն քերթուածին մէջ սա ամենէն գեղեցիկ տողը (եթէ Երզնկացին ներկայ գրողներէն ըլլար բանագող մը պիտի համարէինք)

« L'été, c'est le regard de Dieu »

որ ուրիշ ձեւի մը տակ ճիշդ հայ բանաստեղծին վերի երկու տողերն են, գեղեցկութեան գերազանցութեամբ չեն կրնար մրցիլ Կ. Երզնկացւոյն հետ։

Ա. Զօպանեան՝ յաջողած է Կոստանդինը Բանաստեղծին

տեղծ զգացնել տալու բառին սեղմ իմաստով. բայց սակայն ընթերցողներէն քիչերը պիտի համոզուին՝ խաբուած անմշակ բանաստեղծին արտաքին պակասութիւններէն, շատ տողերու տկարութենէն ու ճապարղութենէն, տաղաչափական թերութիւններէն, վերջապէս տիրացուական ոճէն. և դժբաղդաբար այս չնչին պատճառներուն համար է որ հայ աշուղներուն և բանաստեղծներուն ականջ չենք տուած ամբողջ հինգ դարերու մէջ:

Կ. Երզնկացին որ առաջնորդը պիտի ըլլայ մեր ընելիք « Ստորին դարերու Հայ ժողովրդական բանաստեղծութեան » ամբողջական հրատարակութեան՝ իբր նմոյշ մը կը հրատարակենք, արտատպելով հոս – փոփոխութեամբ և յաւելուածով Բազմավէպի (1905 թիւ 7-8) մէջ հրատարակած մեր ուսումնասիրութիւնը:

*
* *

Արշակ Զօպանեանի « Կոստանդին Երզնկացի » յօդուածը առիթ կու տայ ինձ այս անձին վրայ անդրադոյն տեղեկութիւններ տալու:

Այս բանաստեղծը ինչպէս կ'ըսէ Զօպանեան « Բացարձակապէս անծանօթ մնացած է գրական հասարակութեան (գրագէտներն ալ մէկ տեղ հաշուելով) »:

Բազմավէպը 1848ին (յէջ 209) առաջին անգամ հրատարակեց քերթուած մը « Կոստանդին Երզնկացի » ստորագրութեամբ, որ սա սկզբնաւորութիւնն ունի « Մի հաւատալ ամէն մարդոյ »: 1866ին (յէջ 82-84) կը հրատարակուի Ը քերթուածը ուր ի սկզբան շատ համառօտ տեղեկութիւն կը տրուի բանաստեղծին վրայ, որչափ որ կարելի էր ստանալ անոր ոտանաւորներու հաւաքածոյ ձեռագրէն: Այս թուականիս մէջ կը հրատարակուին նոյն Հանգէսին մէջ դեռ ուրիշ երեք քերթուածներ ալ (Զ « Այս գիշերս » և ԺԴ « Յանուն անեղին » որոնք արտատպուեցան Անահիտի մէջ. և ու-

րիշ քերթուած մ'ալ նորէն 1866ին հրատարակուած (է « Ֆրիաթ կանչեմ » էջ 368). երկու անտիպներ եւս Անահիտի մէջ հրատարակուեցան (Ջ « Զարթիք ի յե-
րազուտ » և ժԻ « Մեծ գոհութիւն » թիւ 5) և ուրիշ մը (Դ) « Գարուն լինի ուրախութիւն » 1905ի Բազմա-
վէպի մէջ (թիւ 7-8):

Ուրեմն ահա ութը հրատարակուած ոտանաւորներով արդէն ծանօթ է մեր բանաստեղծը հայ հասարակու-
թեան և դեռ 14 հատ անտիպներ կը մնան, որոնց մէջ պակաս չեն գեղեցիկ տողեր ու իմաստներ:

Միակ աղբիւրը որ հայ մատենագրութեան կ'ընծայէ զկոստանդին՝ Ս. Ղազարու մատենադարանի 103 թիւ ձեռագիրն է. որուն նկարագրութիւնը ընելէ վերջ բու-
վանդակութեան, կենսագրական և ուրիշ ծանօթութեանց պիտի դառնամ:

Ա

Ձ Ե Ռ Ս Պ Ի Բ Ը

1. Կ. Երզնկացիին քերթուածոց հաշարածոյն. թիւ՝ 103. Մեծուքիւն՝ 17×13 . Գրուքիւն՝ միասին. Տողք՝ 17. քերքք 12 (Ա-ԺԲ), իւրաքանչիւր թերթ 8 թուղ-
թերէ կը բաղկանայ. կը պակսին, Ա թերթէն՝ առաջին թուղթը, նոյնը և՛ Ե էն. Է թերթին վերջին թուղթը, ԺԲ թերթէն վերջին երկու թղթերը: Մեր ձեռքն հա-
տած ձեռագիրը 182 էջերէ կը կազմուի. առաջին թուղ-
թին վրայ նշանակուած է 3 (1ը նոր պահպանակին վը-
րայ) և վերջինին վրայ 184:

Նիւթ՝ թուղթ բամբակեայ. կազմ՝ չազանակագոյն կաշիով. Գիր՝ բոլորգիր, ո՛չ մաքուր և ոչ կանոնաւոր. Հանգամանք՝ լաւ, միայն գրութիւնը տեղ տեղ եղծուած: Կիսախորանք՝ յէջ 5 և 74: Սկզբնատողք և ամէն տու-

ներու սկզբնատառք՝ կարմիր մելանով. իսկ խորագիրք՝ սեւ մելանով, մանր բուրգիր. Ուղղագրութիւն՝ լաւ է ընդհանրապէս. գի և կի, պի և թի, դի և տի տարբերութիւն չի դնել. օ հնչումը առ կը գրէ միշտ, և յ կ'աւելցնէ սա, դա, նա, սորա և այլն դերանուններուն ծայրը նաեւ այն հրամայականներուն՝ որոնք առով կը վերջանան, ինչպէս « ասայ » եւն:

Ժամանակ գրութեան՝ ԶԶԵ (= 1336). Գրիչ և Ստացող՝ Ամիր Փօլին, Տեղի՝ Դավրէժ. Յիշատակարան՝ յէջ 181. իսկ սկիզբը յէջ 3-4 վերջին ստացողներէ խառնաշփոթ գրութիւն մը. Տեղեկութիւն, « Զայս ձեռագիր երբեք ընդ իւր Վ. Հ. Մկրտիչ վարդապետն ի Կոստանդնուպօլսոյ, յամի տեառն 1759 ի յունվարի 30 » (թուղթէ պահպանակի Բ էջին վրայ):

Մատենան է՝ « Խրատական բանք ի վերայ առաքինութեանց և Կոստանդին Երզնկացի »:

Առաջին գրութիւնը սա խորագիրն ունի « Յաղագս միաբանութեան եղբարց, բանք սակաւ և պիտանիք: Վկայութիւնք գրոց սրբոց: Զոր ժողովեալ գրեցի սիրով եղբայրութեան: Այնոցիկ որք ցանգան փափաքանօք բանից իմաստութեան »:

Սկիզբն՝ « Յաստուածային ամենազօր տէրութենէն յանհոս և յանիմանալի » և այլն, յէջս 5-57: Ըստ Բագմավէպի յօդուածագրին սա եւս Կ. Երզնկացւոյն գործն է թերեւ: Քերթուածները 57 էջէն կը սկսին որոնք 22 են թուով:

Յիշատակարան (յէջ 181 կցուած անմիջապէս նախորդ տողին): « Բայց գրեցաւ սայ ի Թաւրէժ ի Դաւիթազայի սնջայուանս, շնորհիւ և ողորմութեամբ ամենօրհնեալ Տիրամօր սուրբ Աստուածածնին, ձեռամբ մեղապարտ և դատապարտեալ ոգոյ՝ նուաստ գրչի Ամիրիս՝ մականունն Փօլին Քալայմաչ ի Յռառնիայ որդուս Միքոռի Թոռն, ի վայելումն անձին իւրոյ և յիշատակ հոգոյ իւրոյ և

ծնողացն իւրոյ: Տէր Յիսուս Քրիստոս Աստուածն բոլորից ողորմեսցի մեզ և ձեզ կարգացողին և լսողին և այնոցիկ որք հաւ(ատով) զմեզ ի Քրիստոս յիշեն, Քրիստոս զիւրմանքն յիշէ յիւր արքայութիւնն. ի թվիս ԶԶԵ (= 1336) ի Նավասարթի գրեցաւ այս գիրս, ամէն »:

Բ

Վ Ա Ր Ք Ը

2. Ո՞վ է Կոստանդին Երզնկացին. Մատենագրութեան պատմութեան անժանօթ է այս բանաստեղծը և միայն յանուանէ յիշուած. իր հայրենիքը Երզնկա քաղաքն է ինչպէս կը յայտնէ իր քսաներորդ քերթուածին վերջը.

« Թէ խընդիր լինիք անուանըս արժանի
Կոստանդին անուն կոչի Երզնկացի ».

Երզնկան՝ որ վանքերով չըջապատուած ԺԳ-ԺԴ դարուն փայլուն անուն մը ունէր, Հայաստանի մէջ գիտական ճեմարան մը կը ներկայացնէր. կարծես ճիգ մ'ունէր մրցելու Կիլիկիոյ հետ, որ ուսումնական վարդապետներուն կեդրոնավայրն էր: Շատ մը վարդապետներ Յովհաննէս, Մովսէս, Գրիգոր Երզնկացիներէն սկսեալ՝ Կիլիկիա կ'երթային այդ աշխարհին գիտութիւնը իրենցինին վրայ աւելցնելու:

Կոստանդին բանաստեղծն եւս այդ շրջանին մէջ կը ծնանի. թէեւ մեզի անժանօթ է ծննդեան տարեթիւը՝ բայց ապահովապէս ԺԳ դարու կէսէն ուշ չէ, 1250-60 թուականներուն, ինչպէս որ յաջորդ յիշատակարանին մէջ զինքը 1314 թուականին Գրիգոր Երզնկացւոյն հոգեւոր հայր կոչուած պիտի գտնենք:

Մանկութեան հասակին՝ բանաստեղծ պատանին առանձնացած է Երզնկայի շուրջ գտնուող վանքի մը մէջ,

իր տաղերուն մէջ եղած յիշատակարանի մը համեմատ զինքը ձկնետառասնառեայ տաղանդաւոր պատանի մը կը գտնենք վանքի մէջ փակուած :

Վոստանդինի տաղանդը նիւթականին շատ վնասեց, նա շատ կրեց անկից – շատ նախանձորդներ ունենալուն համար. նշանաւոր կամ գիտուն վարդապետ մը դեռ իրեն քերթողական արհեստը չբացատրած՝ նա կը սկսի քերթուածներ գրել հակառակորդներուն նախանձը վառելու չափ գեղեցիկ :

Ութերորդ քերթուածին խորագրէն ունինք այս մանրամասն տեղեկութիւնները որոնք Վոստանդինի ուղղակի ներքին կեանքին հետ կապուած են. հոն կը գրէ նա « Ոմանք չարախօսեն զինէն վասն նախանձու թէ ո՞րպէս խօսի սա սյսպէս, զի վարդապետի չէ աշակերտել շատ : Զի այլ է աշակերտելն և այլ է շնորհքն ի հոգւոյն, զոր ես պատմեմ ձեզ յաղագս տեսեան իմոյ զոր տեսի ի զարմանալի տեսիլ մինչ ի վանքն կայի հնգետասան ամաց. զոր տեսի այր մի արեգակնազգեստ և լի լուսով » :

Վոստանդինի իր ժամանակին արեղայներէն հալածուիլը շատ նշանակութիւն ունի. ըսել է՝ նոյն դարու հայ ժողովուրդը գնահատած է իր քերթուածները և տգէտ վարդապետները կիրք հանած, որոնք չեն դադրած Վոստանդինը հալածելէ. և բանաստեղծն ալ շատ անգամ գրիչը ձեռք առած է տգէտներու և նախանձորդներու դէմ գրելու և իր ցաւերը ժողովրդեան յայտնելու համար. այս պատճառով իր տաղերուն մի մասը յիշու գանգատ են, որոնց քով իր միւս քերթուածները – որոնք գեղեցիկ բնութեան և գարնան նկարներն են, հոտաւէտ վարդեր կը թուին փուշերով խղդուած և արցունքներով թրջուած :

Ընկճուած և անմխիթար սրտի մը ողբն է իր եօթներորդ քերթուածը « Յաղագս անգիտաց սուտ խօսելոյ զբանս, անպիտան և հակառակ կալ իմաստնոց. »

Ֆրիաթ կանչեմ հազար 'ւ ահեղ հառաչ բերեմ լալով
 Ի յանգէտ մարդկան ձեռաց զհոգիս երեմ անշէջ հըրով :
 Եմ յիմար դարձել ու խեւ ու սաւդայի Ի շուրջ գալով
 Եւ վասըն յէշ և անյիմայ ոմանց հանեմ զհոգիս շուտով » :

Եւ ուրիշ մը (Քերթ. ԺԹ)

Ես քանի հառաչ բերեմ կամ Ի սըրտէ կենամ ազար...
 Զերդ Ի ծով կամ տատանել յերակ ծըփիմ յալիս խաւար
 Եւ չըկայ եզր Ի ծովիս կամ թէ ճամբուս թէզ կայ վը-
 (ճար » :

Ընտանիքէ ու եղբայրներէ ալ զրկուած ըլլալուն հա-
 մար՝ կը գրէ նոյն քերթուածին մէջ .

« Ոչ ունիմ մարդ սիրելի Ի յընտանեաց ինձ կամ օտար ,
 Որ գըթայ սըրտովն Ի յիս կամ աղետայ զիս իր եղբայր » :

Յետոյ վերջին տողերուն մէջ ինքն իրեն համբերել կը
 յորդորէ ու մոռնալ այս կեանքի ցաւերը յաւիտենա-
 կան կեանքի վայելքները մտածելով .

« Կոստանդին իմ խըրատիս հաւան կացիր դու հեզաբար
 Մի Ի զուր հոգօք մաշիլ վասն անցաւոր կենաց համար .
 Զի շատ ոք հաւանեցան այս կենցաղոյս 'ւ առին դադար » :

Կոստանդինի միակ սիրելին ու հաւատարիմ բարե-
 կամը՝ Դավրէժ բնակող Ամիր Փօղիկն է , ձեռագրին
 օրինակողը , զոր սիրելի եղբայր կը կոչէ և անոր կ'ուղղէ
 Ի Ա. քերթուածը սա խորագրով « Բան Կոստանդեայ առ
 մեր հոգեւոր եղբայրն Ամիր , հոգով Ի հոգի և սրտէ Ի
 սիրտ » :

« Պարոն Ամիր մեր պարծանաց եղբայր և սիրելի
 Զայս սակաւ բանքս Ի կարգի որ վասըն ձեր շարագրեցի .
 Աղէկ մըտիկ դիր ու ճանչէ , ուժով է բանքս և պիտանի ,
 Բայց յանգէտ մարդիքն Ի մօտ՝ է անպիտան դառն և
 (լեղի » եւն :

Կրնայ ենթադրուիլ որ Ամիր Փօլինը Երզնկայ եկած է և Կոստանդինի ընկեր եղած միեւնոյն վանքին մէջ. վասն զի ընդհանրապէս հոգեւոր եղբայր կոչուամն այս իմաստով ըսուած է:

Կոստանդինի ԺԴ քերթուածին գրութեան ժամանակը կրնանք գուշակել նոյն քերթուածին 12 երորդ տունին սա խօսքերէն.

« Թէ լի հզօր փատիշահ զերդ Ղազան

Չմնայ՝ քանի է ինք սըրտով զերդ գազան »

Խօսքը մահուան վրայ է. Թէ՛ Ղազանի նման զօրաւոր մարդն ալ աշխարհի վրայ չի մնար, կը մեռնի. այդ յիշած Ղազանը այն է՝ որ 1292–1304 թուականին Պարսից և Հայոց վրայ Ղանութիւն կ'ընէր. այս քերթուածը ուրեմն 1304 թուականէն վերջ գրած է Կոստանդին և Թերեւս քիչ վերջ, այնպէս որ անոր մահը դեռ վրան կ'ազդէ:

Այլ եւս Կոստանդին ինքն իր վրայ կը լռէ. յիշատակարանաց համեմատ ԺԴ դարու սկիզբը զինքը Ս. Լուսաւորիչ վանքին մէջ կը գտնենք իբրեւ կրթիչ և ուսուցիչ. Վրիգորիս Երզնկացի (այսպէս կոչուած, Թէեւ Խարբերդ ծնած է) երախտագիտութեամբ կը յիշէ զիւր հոգեւոր հայրը՝ մեր բանաստեղծը 1314 թուականին ստացած « Լուծմանց Գիրք »-ին յիշատակարանին մէջ (որ կը պահուի ի ս. Ղազար): « Ես Վրիգորիս ի տըղայութեան հասակի զվանական քահանայութեան բուն հարեալ ձեռնովութեամբ հօր մերոյ Կոստանդինա:... Ծննդեամբ էի յերկրէն Խարբերդոյ... և մայրական գրկօք եկեալ ի գաւառն Եկեղեաց և անդ սնեալ մեծահոշակ վանքն Տիրաշէն և անդ ուսեալ որպէս ասացի և կրօնաւորեալ: Իսկ յետոյ ի գալ վարդապետի Մովսէսի ի Կիլիկիոյ բազում գրեհօք՝ յորդորեալ և առեալ զմեզ բնակեցաք ի Դարանաղեաց գաւառն ի լեռն սուրբ և մեծ Լուսաւորչին մերոյ ամա վեց »... (Թերի կը մնայ):

Եւ Մխիթար, որ Գրիգորիսի խնդրանօք կ'ընդօրինակէ վերոյիշեալ գիրքը՝ Կովեստիւք կը յիշատակէ զԿոստանդին. « (Յիշեսլիք) ընդ նմին (Գրիգորիսի) և զհոգեւոր հայրն իւր զԿոստանդին միայնակեաց՝ որ բազում առաքինութեամբ զարդարեալ է » :

Երզնկայ գրուած 1304ին – ձեռագրի մը մէջ (Հմմտ. Թորոս Աղբ. Սրուանձտեանցի հտ. Բ էջ 421) Աւետիք գրիչը կը գրէ « գրեցաք յանապատիս որ կոչի յանուն սուրբ եկեղեցւոյս՝ Ս. Կիրակոսիս, ի հայրապետութեան Ստեփանոսի և ծեր Ստեփանոսի և այլ միաբան եղբարցս առ հասարակ որ կանք, Մխիթարն և Դաւիթ, Կարապետն և Կոստանդին » զի ուրիշ լոյսերու կը կարօտինք հաստատելու համար թէ այս յիշուած Կոստանդին Երզնկացին մեր բանաստեղծն է :

Կոստանդինի մահուան թուականն եւս անյայտ է. 1336ին նա պէտք է զեռ կենդանի ըլլայ բայց ծերունի հասակին մէջ :

Գ

ԼԵԶՈՒ ԵՒ ՏԱՂԱԶԱՓՈՒԹԻՒՆ

3. Կոստանդինի լեզուն և տաղաչափոչքիւնը. -- Ռամիկ երգիչներուն առաջիններէն ըլլալով Կոստանդին՝ միանգամայն առաջինն է որ իր ժամանակին աշխարհաբարով կը գրէ իր ամբողջ ոտանաւորները. իր բանաստեղծական մտքի տաղանդէն մղուած է սա՝ այդ յանգչնութեան. Կոստանդին Երզնկացին, լեզուի մասին, հայ Տանդէ մ'է : Երբ Տանդէն Արեւմուտքի մէջ ժողովրդեան լեզուով Աստուածային կատակերգութիւնը կը հիւսէր, ասդին միեւնոյն ժամանակ Արեւելքի մէջ Կոստանդինն ալ իր աշխարհիկ լեզուով քերթուածները կը գրէր :

ԺԳ դարուն հայ լեզուին վրայ թուրք ու Պարսիկը

ազդած էին. Հայաստանը ասոնց հետ շփումն ունէր, մինչդեռ Կիլիկիոյ լեզուն Արեւմուտքէն կ'ազդուէր:

Սակայն Կոստանդինի, ինչպէս և ուրիշ բանաստեղծներու քով՝ լեզուի տարբերութիւն կը նկատուի այլ և այլ քերթուածներու մէջ, այդ՝ կախումն ունի նիւթէն: Ինչպէս ընթերցողք պիտի անդրադառնան՝ Առաջին քերթուածին մէջ, որուն նիւթը պատմական է՝ բոլորովին տարբեր լեզու մ'է քան միւս տաղերը, առաջինին մէջ օտար բառ մ'իսկ չէ կարելի գտնել. նոյնը կ'անդրադառնանք նաեւ Յովհաննէս Թլկուրանցւոյն քով:

Կոստանդինի լեզուն աշխարհաբար է, բայց նախնական աշխարհաբարը, հազիւ մէկ կամ երկու խաւ տարբերութիւն ունին անոր քերականական կանոնները մեր գրաբար լեզուէն: Դեռ իր քով «այնորիկ»ը «անոր» եղած չէ, միայն «իկ»ը ձգած՝ «այնոր» մնացած է:

Լեզուին ոճին վրայ մեծ տարբերութիւն կը նկատենք. բոլորովին նոր բացատրութիւնք կը գործածէ, որոնք գրաբար լեզուին մէջ կը պակսին:

Մեր միջին դարու քերականութեան վրայ մեծ ազդեցութիւն ըրած է Տաղաչափութիւնը. յանգը ու անդամը նոր ձեւեր տուած են, հոլովներու և բայերու ձեւերը փոփոխած, նոյն ազդեցութիւնը կը գտնենք նաեւ Կոստանդինի քով:

Շատ ուշադրութեամբ պէտք է կարդալ Կոստանդինի քերթուածները հասկնալու համար. գաղափար տալու համար թէ ինչ փոփոխութիւն կրած է հայ քերականութիւնը Կոստանդինի քով՝ մի քանի օրինակներ բերենք ը, և ԺԱ, ԺԴ քերթուածներէն: Բառ մը յոգնակի ընելու համար նին կ'աւելցնէ եզակիին վրայ. ինչպէս՝ Նարգիզ = Նարգիզնին (ԺԱ. 5), ծաղիկ = ծաղկընին (ԺԱ. 7), շիշանին (շիշեր):

Նախադրութեանց յաջորդող գոյականը ուղղական կը դնէ, ինչպէս, «Առանց չրթունք» (Ը 13), փոխանակ «առանց չրթունքի» ըսելու:

Ինչ որ մենք աշխարհաբարի մէջ իրեն կ'ըսենք, նոյնը Կոստանդին իր կ'ըսէ, այսպէս « իրեն տամ » ըսելու տեղ՝ « իր տամ » (Ը 3) կը գրէ. զեղչման ձեւով « զհետ իրաց » (ԺԳ 18) կը նշանակէ « իրարու հետ »:

Բայերն եւս շատ փոփոխութիւն կրած են Երզնկացւոյն տաղերուն մէջ: Անկատարին էի-ն կրճատած է և պարզապէս ի-ի վերածած. « ի » կը նշանակէ՝ էի « զի հասակովս ի ես տըղայ » (Ը 11):

Ըստ այսմ « չունի » կը նշանակէ չունէի. իր անձին համար կ'ըսէ « Զունի ցորեկ հանգիստ » (Ը 10): Ին սակայն՝ Են կը նշանակէ նոյն քերթուածին 15 երորդ տան մէջ:

Կատարեալ են հետեւեալները « խնդրի » = խնդրեցի. « զարթայ » = զարթեայ (Ը 9) « պահի » = պահեցի (ԺԵ 17) եւն: Անցեալ դերբայի վերջաւորութիւնը « եալ » եղ փոխուած է. շատ անգամ եկելը՝ ըստ իմաստին կը նշանակէ թէ՛ եկած և թէ՛ գալով. թէ՛ անցեալ դերբայ և թէ՛ ընդունելութիւն ներկայ, ինչ որ գրաբար լեզուին մէջ. այսպէս « Մանուկ մի լուսեղէն յաթոռ նըստել » (Ը 4) կը նշանակէ « աթոռին վրայ նստած »:

Ի ինչ բայը իր նախնական փոփոխեան մէջ է Կոստանդինի քով « լինայ » = ըլլայ (Ը 3):

Բայի զեղչումները սովորական են Երզնկացւոյն տաղերուն մէջ, այդ պատճառաւ իմաստները շատ անգամ տարտամ ու մոլթ են: Իսկ գալով օտար բառերու գործածութեան՝ կը տեսնեն ընթերցողք ուսումնասիրութեանս վերջը դրուած ցանկին մէջ:

*

Կոստանդինի տաղաչափութիւնը ընդհանրապէս յանգաւոր է և սովորաբար նոյն յանգը կը շարունակուի միեւնոյն քերթուածին մէջ, այս ձեւը շատ գործածական է, Գրիգոր Մագիստրոսն որ առաջինը պիտի համա-

րուի իբր յանգաւոր ոտանաւոր պրող՝ չէ ձանձրացած երբէք իր հազարտողեան քերթուածին յանգերը ին վերջացնելէ. այս միակերպութիւնը նոյն իսկ թլկուրանցւոյն քով կը գտնենք. ընդհակառակն Մկրտիչ Նազաչին քով, որ թլկուրանցիէն զրեթէ դար մ'առաջ ապրեցաւ, միակերպ վերջաւորութիւնը աւելի նուազ կը նշմարենք:

Հայկական բանաստեղծութիւնը երկուքի կը բաժնուի մեր մէջ, կրօնական և ժողովրդական: Կրօնական ըսելով չենք հասկնար այն ամէն քերթուածները որոնք կրօնական նիւթ կը պարունակեն. այդ կոչման տակ կը հասկնանք միայն Գանձերը և եկեղեցական Տաղերը, մեծամասնութեամբ գրուած այլևայլ հեղինակներէ ԺԳ-ԺԿ դարուց մէջ և որոնք ստուար հատոր մը կը կազմեն:

Այդ կրօնական բանաստեղծութեանց մէջ Տաղաչափութիւնը շատ ձեւերով կը ներկայանայ մեզ. Հնգոտնեայ, երկանդամեայ՝ վեց ձեւով. եռանդամեայ՝ վեց եօթ ձեւերով. քառանդամեայ դեռ աւելի բազմաթիւ ձեւերով և նոյն իսկ հնգանդամեայ տող կարելի է նըշմարել հոն¹:

Ըստ իս մեծ նշանակութիւն պէտք է ունենայ որ այդ բազմաթիւ տաղաչափական ձեւերը՝ Ժողովրդական բանաստեղծութեան մէջ ի սկզբան չէ կարելի գտնել, կամ եղածը շատ նուազ է: Կոստանդինի քերթուածոց տողերը երկայն են ընդհանրապէս. քսանէն աւելի տաղաչափական ձեւեր պիտի նշմարէինք իր ոտանաւորներուն մէջ եթէ պարսկական տաղաչափութեան ազդեցութիւնը չի նկատէինք անոնց մէջ:

Թէ Կոստանդին պարսկերէն գիտէր՝ այդ շատ բնա-

1. Հմուալից ուսումնասիրութեան կը կարօտի հայկ. ընդհանուր տաղաչափութիւնը որուն մասնականը՝ - Հայ աշուղներու - ըրաւ Գ. Լեւոնեան « Ազգագրական Հանդէ » ի XI գրքին մէջ. ինչպէս ինքը կ'ըսէ՝ դեռ առաջին անգամն է որ մանրամասն ուսումնասիրութեան նիւթ կը դառնայ ան:

կան է և յայտնի. բառերը որ կը գործածէ՝ կը վկայեն այդ մասին. դարձեալ ինչպէս ուրիշ առթիւ եւս ըսինք, պարսիկ բանաստեղծութիւնը այդ դարերուն՝ կը շրջէր արեւելքի մեծագոյն մասին մէջ և մեր ազգայինք եւս Պարսից քերթուածները կ'երգէին: Ֆիրդուսի՝ որ Կոստանդինէն երեք ու կէս դար առաջ գրած էր իր «Շահնամէ»ն՝ դեռ հայ ժողովրդեան վրայ կ'ազդէր, դեռ Կոստանդինի օրով իսկ կ'երգէին Շահնամէն. ինչպէս և Երզնկացւոյն ԺԴ քերթուածին խորագրէն կը տեղեկանանք. «Այր մի կայր և Շահնամայ ասէր ձայնով, նայ եղբարք խնդրեցին, թէ ի Շահնամայի ձայնն մեզ ոտանաւոր ասոյ. ես շինեցի զբանքս այս: Ի Շահնամայի ձայնն կարդացէք»: Այս խորագրին տակ կը գրէ «Յանուն անեղին Աստուծոյ և մեծին» քերթուածը մետասանոտնեայ տողերով: Ուրեմն պէտք է ընդունինք որ ԺԴ դարուն մէջ պարսիկ տաղաչափութիւնը – որ արարականէն ազդուած է մասամբ մը – մեծ ազդեցութիւն ըրած է հայ ժողովրդական–բանաստեղծներուն վրայ, ինչ որ չէ կրցած ընել կրօնական տաղաչափութեան վրայ: Պարսկական տաղաչափութեան ազդեցութեան տակ կը գտնենք Կոստանդին Երզնկացին ալ:

Վիխաւոր ազդեցութիւնը որ ըրած է Պարսիկ տաղաչափութիւնը և Երզնկացւոյն վրայ՝ այն է՝ որ տողին ակնարկները լրացնելու համար շատ անգամ յաջորդ բառէն մէկ կամ երկու ոտք կ'առնու. և ընդհակառակն անգամ մը երբ կը լրանայ իր վերջին բառէն աւելցուած ոտքերը յաջորդ անգամին կ'անցնէ. այս գործածութիւնը մեր կրօնական բանաստեղծութեան մէջ շատ սահմանափակ է, մինչդեռ ընդհանուր է պարսիկ տաղաչափութեան մէջ ինչ որ կը տեսնենք Գ. Փառնակի Օմար խայեամի վրայ ըրած քննական ուսումնասիրութեան մէջ (Հմմտ. Մատ. Անահետ Թիւ 3. Օմար խայեամի Քառեակները Փարիզ 1904 էջ 1ա). և զոր հոս առաջ կը բերենք.

Տէրեապ / քի էգրուէ ձիւ/տա խաչի րէֆթ
 Տէր րէրտէի / էսրարը խիւ/տա խաչի րէֆթ
 Խօշ պաշ նէտ/նի էգ քիւճա / ամէտէի
 Մէյնուշ նէտա/նի քի քիւճա / խաչի րէֆթ:

Ինչպէս կը նշմարուի՝ գծուած բառերը կտրուած են ու բաժնուած երկու անդամներու մէջ: Նոյնը կը տեսնենք Ղունկիանոս երգիչին քով. և Ղունկիանոս որ ժ՛՛՛՛ դարու վերջերը ծնած է՝ ինչպէս կը տեղականանք հրատարակչին, Հ. Աթանաս Վ. Տիրոյեանի ուսումնասիրութենէն՝ Դաւրիդու մէջ կը կրթուի, ուր կը յաջողի « քիչ ատենէն յառաջագէմ զարգանալու՝ նոյն ժամանակի դպրոցաց մէջ աւանդուած ուսմանց նախնական տարերաց մէջ, և մանաւանդ յուսումն ֆարսի լեզուին »:

Հետեւեալ տողերուն մէջ կը տեսնուի պարսկական տաղաչափութեան աղղեցութիւնը Ղունկիանոսի քառանդամեայ քերթուածին մէջ որ այս 4-4-4-3 ձեւով բաժնուած է:

Բազմագութ կոշ/սին կարօտով / ալըրամութեան ըզ/գևառ
 (Հազայ
 Առգ եմ մըտեր / խեղճուկ հոգիս / կու լայ ու կը / մոր
 (մոբայ .
 Միտքըս ելեր / է երկինքը / կը մըրցի աստ/ղերուն հետ
 Բացուեցաւ դու / ուր գըլտխտին / ինքը արդեօք / ե՛րբ
 (կու գայ՝:

Ուրիշ մը՝ 4-4-3

Աս ինչ խեղճու/քիւն է որ ես / կը կըրեմ.
 Ախ սուրբ Աստուա/ծածին, իմ հա/լըս ի՞նչ է
 Խառնըւեցան / իրար կարօտդ / ու սէրըդ
 Ողորմուկ ճայ/ներով կոծ լա/լըս ի՞նչ է²:

1. Հմմտ. Գերթ. Ղունկիանոսի տպ. Ի վենետիկ 1894 էջ 6:

2. Համեմատէ նոյն գիրքը յէջ 13:

Դեռ այսպիսի ուրիշ շատ օրինակներ կարելի գտնել Ղուենկիանոսի և զարձեալ Հայ Աշուղներու քով, ինչպէս որ կը տեսնենք Գ. Լեւոնեանի Աշուղներու վրայ ըրած ուսումնասիրութեան մէջ:

Կ. Երզնկացոյ քերթուածներէն օրինակներ.

Տեսի շու/սին պայծառ / բազում առտեղք / ի յիր սը-
(պասուն ¹ .

Մի աստղ ե/լաւ պաժառ / առջեւ արու/սեկին լուսոյն ² :

Ասէ / թէ հասկացայ / կամիմ պատաս/խանի առնել ³ :

Գովեալ է Որ/դին միածին / ճըշմարիտ բանն / հայ-
(րական ⁴ .

Դեռ ուրիշ օրինակներու սաէպ պիտի հանդիպին Երզնկացին ընթերցողները:

Պարսկական տաղաչափութեան ուրիշ հետք մը եւս կը նշմարենք Կոստանդինի ԺԶ քերթուածին մէջ, այն է մէկ տան երրորդ տողի յանգի ազատութիւնը. այսինքն՝ ա, ր և դ տողերը նոյնայանգ՝ իսկ գը ո՛ր և է յանգով վերջացած: Ըստ Գ. Փառնակի՝ Օմար Խայեամը իր քառեակները այս ոճով գրած է, ինչպէս և վերը (էջ 19) բերուած օրինակին մէջ ալ տեսանք. կը գրէ նա « Քառեակին ուրիշ մէկ յատկութիւնը կը կայանայ երրորդ տողին յանգին ազատութեանը մէջ, մինչ առաջին երկուքը նմանայանգ են, և երրորդին շեղումէն յետոյ չորրորդը՝ վերջին տողը՝ կու գայ համակերպիլ յանգին »:

1. Տես Քերթուած Ե. 2:

2. Անդ Քերթուած Ե. 3:

3. Քերթուած Ժ. 1:

4. Քերթուած Ա. 1:

Օրինակ մը տանք Կոստանդինէն .

« Կամեցայ բանք մի քանի խըրատ գըրել
Ով կամի ինձ ի սըրտէ ականջ դընել .
Ով ուզէ խօսք պիտեւան հոգով սիրով
Նայ իր չար ոչ հասանէ կամ պատահել ¹ » :

Այս ձեւը Գ. Լեւոնեանի ուսումնասիրութեան մէջ՝ Դարբեդար կը կոչուի (Հմտ. Ազգագրական Հանդէս Գիրք XI էջ 172), բայց ինչ բառ է և ինչ կը նշանակէ՝ մեծ . յօդուածագիրը չի յայտներ . ինչպէս այդ ուսումնասիրութենէն կը տեսնուի՝ տաղաչափութեան ամէն ձեւերը մէկ մէկ յատուկ բառեր ունին որոնք կամ արաբերէն և կամ պարսկերէն նշանակութիւն մ'ունին և ոմանք ալ այս կամ այն աշուղին յատուկ տաղաչափութիւնն ըլլալով անոնց անուամբ կը կոչուին, ինչպէս չիւանա՝ Զիւանին, քեօր-օղի՝ Քեօր-օղիին եւն : Դարբեդար տաղաչափութիւնն ալ՝ դռնէ դուռ մուրացիկներու տաղաչափութիւնն է ըստ իս և որ կը մեկնեմ պարսկերէն Տէրպետի բառով որ կը նշանակէ դրանկադար, որով այդ ձեւը Պարսկաց աւելի յատուկ է . (տար արաբերէն տուն կը նշանակէ և Տէրպետերը թերեւս Տարէն բարդուած է , բայց պարսիկներէն , վասն զի պէ տրականի նախդիրը պարսից լեզուին մէջ կը գործածուի) :

Դարբեդարի նման ուրիշ ձեւ մ'է չորրորդ տողին յանգի ազատութիւնը ինչ որ կը նկատենք Երզնկացոյն ԺԳ, ԺԵ, ԺԶ քերթուածներուն մէջ . ահա օրինակ մը .

Ձըմեռն բանդ էր և խաւար ,
Քարուն եկաւ նոր բահար
Ի էառ ի մէնջ գիշերն աւար
Զի արեգակն է մեզ ծագել :

1. Տես նաեւ Զ. Քերթուածին առաջին տունը :

Միեւնոյն տան մէջ կը տեւնուի ա, թ, գ տողերու յանգի նոյնութիւնը և վերջինին ազատութիւնը:

Կոստանդինի քով՝ կը գտնենք նաեւ յանգի ազատութիւն, ինչպէս Զ քերթուածին մէջ կը նշմարենք.

« Զինչ որ ի բանդ կային և ի խաւար ի խոր զընդան Նա լոյս ծագեց նոցայ՝ յարեգականն ի մեծ յուսոյն Երկիրս էր սառն ու պաղ ու ցուրտ ձըմեռն ու հողմային Ահա եղեւ գարուն յարեգականն ի մեծ յուսոյն »:

Ամբողջ քերթուածը այսպէս անյանգ է, միայն երկրորդ ու չորրորդ տողերը միշտ սոյն գծուած կրկնութիւնն ունին:

Յանգերու մասին այսքան, այժմ դառնանք ակնարկ մը տալու թէ ինչ չափերով կը գրէ իր տաղերը:

Կոստանդինի քերթուածները ընդհանրապէս քառանգամեայ են: ԺԳ, ԺԵ, ԺԶ քերթուածները երկանդամեայ են (ութոտնեայ 4-4) իսկ ի քերթուածը եռանգամեայ (3-4-4).

1. Ութոտնեան օրինակ մը (Քերթուած ԺԶ 1).

Այսօր եղայ հողմըն գարնան
Սիրով հընչեմ ի բուրաստան
Զինչ՝ սառն ու պաղ ցուրտ ձըմերան
Ի մեր տեսուս հալածեցան:

2. Մետասանոտնեայ երկու ձևով.

Ա. « Կամեցայ / բանք մի քանի / խըրատ գըրել
Ով կամի / ինք ի սըրտէ / ականջ դընել,
Ով ուզէ / խօսք պիտեւան / հոգով սիրով
Նայ իր չար / ոչ հասանէ / կամ պատահել ¹ »:

1. Հմտ. Քերթ. Ի 1:

Սոյն եռանդամեայ չափը՝ բաժնուած 3-4-4, մինչեւ Կոստանդինի ժամանակ գործածուած չէ Գանձասացնե-
րէն և հայ բանաստեղծներէն և ոչ իսկ 4-4-3 ձեւը. և
զայս գործածուած կը տեսնենք պարսիկ բանաստեղծէն,
Օմար Խայեանի քառեակներու մէջ, (Հմմտ. Փառնակի
Ուսում. էջ լա)։

Բ. Միւս մետասանոտնեայ տողը զոր պէտք է Շահ-
նամէի եղանակով կարդալ՝ քառանդամեայ է այս հե-
տեւեալ ձեւով, 2-3-3-3 = 11.

« Սկսայ / բան խօսել / հասարակ / սիրելեաց
Բանալ / ձեզ դըրունք / ի մըտաց / սքանչելեաց ¹ » եւն.

Այս քառանդամեայ ձեւը հայկական չէ, քանի որ եր-
րորդ անդամը միշտ երեք ոտք է։

3. Բաւական թուով ալ չորեքտասանոտնեայ քեր-
թուածներ գրած է, ասոնք եւս երկու ձեւով կը ներ-
կայանան բայց միշտ քառանդամեայ.

Ա. կը բաժնուի 2-4-4-4

Այլոց / այնչափ բառցիր / որչափ քեզ ես / բեռն դըրել
Թէ չէ / ըզհողդ հոգի / ընդդէմ մարդկան / ես ցուցու-
(ցել...

Թէ դու / կամիս լեզվով / գեղեցկաչէն / պարիսպ ածել
Նայ շոյտ / հողմակոծի / զի յինք չըկայ / գործ կատա-
(ըել ² »։

Բ ձեւ. 3-3-4-4

Այս գիշե / ըրս էանց / նըշան եղեւ / առաւօտուն,
Ասողըն պայծառ ծագեց / աւետաւոր / երեկ լուսոյն.

1. Տես Քերթուած ԺԴ. 2։

2. Հմմտ. Քերթուած Թ. 1, 2։

- Խաւարըն / հերքեցաւ / ու ցընծացաւ / աշխարհքս ամէն
Երեսկ ե/տուն միմեանց / որ արժանի / եղեն լուսոյն ¹ » :

4. Հնգետասանոտնեայ քերթուածները կ'անդամա-
հատուին 3-4-4-4.

Աղեկին / վատն է ատող / լի հետ բարոյն / չարն է
(նենգով
Եւ անգէտն / ոչ կամենայ / զմարդն իմաստուն / որ կայ
(բարով ² » :

5. Վեշտասանոտնեայ տողը կը բաժնուի 4-4-4-3

Այսօր եղեւ / պայծառ գարուն / ցընծան ծաղկունքն / ու
(զարդարին
Եւ հագնին ցե / ղըք ի ցեղաց / մանդրուն հաւերն / ի
(հաւ խօսին :

6. Խառն. – այսպէս կը կոչենք այն քերթուածները
որոնց տուններուն երկու տողերը տարբեր չափերով են
միւս յաջորդ երկուքէն. օրինակով մը բացատրենք

Զարթիք ի / յերապուտ / բացէք զաչերտ / ով կայք ի
(քուն
Տեսէք մէջ / գիշերիս / շատք որ պահ մի / չեն լել ի
(քուն
Անդադար / ի շուրջ գալով / կան հրամանաւ / մի Աս-
(տուծուն
Որ բանիւ / զերկինք ի վեր / կամար կապել / երես
(քամուն ³ :

1. Հմտ. Քերթուած Զ. 1:

2. Հմտ. Քերթուած Է. 4:

3. Հմտ. Քերթուած Ե. 1:

Հոս, ինչպէս կը տեսնեն ընթերցողք՝ 1 և 2 տողերը կը բաժնուին 3-3-4-4. իսկ 3 և 4 տողերը՝ 3-4-4-4. սոյն ոճով՝ երբեմն քերթուածին կէսը հնգետասանոտնեայ կ'ընէ, իսկ մնացածը՝ չորեքտասանոտնեայ:

Ի Ա քերթուածը, որ ընդհանրապէս չորեքտասանոտնեայ է, շատ խառն է. առաջին տանը մէջ 14, 15, 16 ոտքերով տողեր կան, որով դժուար է անդամահատել. թէեւ յաջորդ տունները կը կանոնաւորուին:

Դիտելու է ի վերջոյ՝ որ Կոստանդին՝ տաղաչափութեան կը զոհէ բառը՝ զայն կրճատելով. ինչպէս

« Լոյս եմ պայծառ աչիցըն կոյր
Առնեմ կենդնի՝ զմարդըն մեռել¹ »:

Եւ դարձեալ, ը, հնչումը անդամին վերջն իսկ՝ ոտք մը կը համարի ու կը հաշուէ:

Դ

Բ Ո Վ Ա Ն Դ Ա Կ Ո Ի Թ Ի Ի Ն Ը

4. Կոստանդինի քերթուածոց բովանդակութիւնը. — Կոստանդինը, ապրած է այն դարուն մէջ՝ յորում սիրային քերթուած գրելը մեղք կը համարուէր: Մինչեւ ժե դարու կէսը, շատ հազուագիւտ են սիրային ոտանաւորները. և Կոստանդինը որ այնքան հալածուել է իր հակառակորդներէն՝ ապահով պիտի քարկոծուէր եթէ յանդգնէր իր տաղանդը Սիրոյ տաղերու գործածել. Յովհաննէս Թլկուրանցոյն պահուած էր այդ մեծ և յանդուգն քայլը տալ հայ բանաստեղծութեան. կաթողիկոս մ'էր

1. Հմտ. Քերթուած ԺԵ. 39:

Գեղեցկութիւնք վայելչապէս՝ զարմանալի յօրինեցան .
Ծաղկեալ երկինքն աստեղինօք լուսաւորօք զարդարեցան
ի գիշերոյ զարդ աստեղացն և ի տուընջեան արեգա-
(կանն » :

Բ. Երկրորդ քերթուածը (էջ 74-77) անորոշ խորա-
գիր մ'ունի « Նորին Կոստանդեայ բանք » . բովանդա-
կութիւնը իմաստասիրական է , իմաստութեան վրայ
ներբող մը . իմաստութիւնը անմահութեան պըտող կը
կոչէ , և ո՛վ որ անոր ճաշակը կ'առնու , այլ եւս չի հա-
ւանիր աշխարհիս անցաւոր իրերուն :

« Քանի հասնիս ի մեծութիւն խոնարհ կացիր մարդկան
(ու ցած .

Որչափ լինիս դու իմաստուն շատ մի խօսիլ մէջ անգիտաց :
Աղքատին մի բարկանալ , որ չը դատէ ըզբեզ Աստուած .
Քո ընկերին հոր մի փորել , թէ չէ այն քեզ կայ պա-
(տրաստած » :

Գ. Երրորդ ոտանաւորը (էջ 77-81) սա խորագիրն
ունի . « Այս գարունս զգալուստն Քրիստոսի պատմէ ա-
ռակօք » . Գարնան այս քերթուածը վերջին դատաս-
տանի հեւանկարն է : Ծաղիկներու երեւնալը , - գա-
լուստը՝ իրեն կը յիշեցնէ երջանիկ ապագային մերձե-
ցումը , որ հաւատացեալ հոգւոյն համար՝ իր յաւիտե-
նակութեամբը կը զանազանուի երկրաւոր գարուններէն :
Վերակենցաղող ծառերուն քով , որ արդարները կը ներ-
կայացնեն , Կոստանդին կը տեսնէ ծառեր՝ որ արդէն
չորցած են , և մեղաւորներու նման կրակի կը յանձնուին :

Այս գաղափարը չէ բացատրուած այնքան յստակօ-
րէն և ճաշակաւոր կերպով , որչափ դաստիարակութեան
ենթարկուած միտք մը պիտի ընէր . բայց կը հանդի-
պինք հոն ալ տողերու՝ որոնք անակընկալի մը տպաւո-
րութիւնը կ'ընեն :

Ինչո՞ւ համար թագաւոր է վարդը՝ ծաղկանց մէջ. —
վասն զի փուշերու մէջ կ'ապրի և կը համբերէ.

« Վասն այնոր(իկ) ինք թագաւոր որ համբերէ ի մէջ
(փըշաց) » :

Այս տողը այն փոքրիկ գոհարին կը նմանի՝ որ ամուլ
ժայռի մը աւելի յարգ կու տայ, քան որչափ դաւար
մակերեւոյթով մարգագետին մ'ունի:

Դարձեալ սա բացատրութիւնը՝

« Ծառքն ծաղիկս ի վեր փնչեն »

Թարմ է, ինչպէս իր նկարագրած գարնան թեթեւ
հովիկ մը:

Իւրաքանչիւր ծառ երկինք կը նայի, զայն զուարթ
կը տեսնէ, գոհութեան հառաչ մը կ'արձակէ, և այս
իւրաքանչիւր հառաչ՝ ծաղիկ մ'է:

Սերմանուած արտերը, ըստ հեղինակին, զուրկ չեն
երախտագիտութենէ.

« Վձարեն ըզսերմանողն » .

Խրատ մ'է այս բացատրութեան նորութեամբ մը, որ
այժմու հեղինակէ մը կը սպասուէր:

Վերջաբանը բանաստեղծութեան կէսը կը կազմէ և
բարեպաշտական բովանդակութիւն ունի. յիշատակարան
մ'է որ չի պատշաճիր նախ ո՞ր և է քերթուածի, յետոյ
այդքան կարճ քերթուածի: Բայց իր դարու սովորու-
թիւնը նկատելով, դատարանէն անմեղ պիտի մեկնի
Կոստանդին, որուն գրութիւնքը վայրի շուշաններու
կրնանք նմանցնել:

Դ. Չորրորդը՝ (յէջս 82-7) « Բան յաղադս չաբ ըն-
կերաց և պատրաստ կալ մոլորեցուցիչ ոմանց որք հա-
կառակին բարութեան » խորագիրն ունի. ինչպէս խո-
րագրէն կ'իմացուի՝ խրատական է. թէ ինչ կը մտածեն
իր հակառակորդներն իր մասին՝ սա տողերէս կը գու-
շակուի.

« Տեանուն զոմն իմաստուն յայս աշխարհիս ու մարդ
(արդար
Յիմար կոչեն նորայ և ի խելաց ասեն տըկար » :

Սա յաջորդ տողերն եւս մեր բանաստեղծին կենսա-
գրական նիւթ կը կազմեն. նաեւ զաղափար մը կու տան
թէ ինչ ընթացք ունէր այն վանահայրը որուն քով կ'ա-
պրէր Կոստանդին.

« Հովիւ չունինք տեսող ու մենք ենք մոլորեալ ոչխար
Շատ գայլք են յարձակել ի վերայ մեր խիստ անհամար :

Ի. « Բանք յերկու դեմս մտաց տեսութիւնք ի հոգի
և ի մարմին, զոր առակօք խօսի այսպէս¹ » (յէջ 88-
91). այս է հինգերորդ քերթուածին խորագիրը: « Այս
ամբողջ քերթուածը, ինչպէս կը գրէ Ա. Չօպանեան,
ողողուած է կարծես առաւօտեան վարդաճաճունչ պայ-
ծառութեանց գերամաքուր շողիւնովը, բնութեան ու
հոգւոյն դարթումին նիւթական ու իմանալի երգերովն
ու բոյրերովն անսահման »: Այս քերթուածը միայն՝ կը
բաւէր Կոստանդինի անունը փոշիներուն տակ չխղդե-
լու. սա՛ առաւօտեան նկարագրութիւնն է, Արշալոյսը
մարմնացած է հայ բանաստեղծին քով, երգի մը փո-
խուած հովիւական իմաստներովը՝ զոր կրնար իրագոր-
ծել միայն Նրդնկացի մը, Սեպուհի կողքին վրայ ար-
թընցող մը:

Գլխաւոր է սոյն քերթուածէն օրինակ բերել՝ իբր գե-
ղեցիկ տողեր, քանի որ ամէնքն ալ միեւնոյն բոյրով ու
միեւնոյն խանդով կը ներկայանան ընթերցողին. Կոս-
տանդինի վսեմ հոգին է որ կ'ապրի սա տողերուն մէջ.

1. Այս քերթուածը եւս, « Զարթիք ի յերազուտ » սկզբնաւորու-
թեամբ, հրատարակուած գտանք 1866ի « Բազմավէպ »ին մէջ (յէջ
170) զոր չենք յիշած մեր նախաբանին մէջ (յէջ 8) և հոն « Զ քեր-
թուած » կոչուած է անուշադրութեամբ, փոխանակ « Ե » կոչելու:

« Թէ անմահական սէր կայ որ հոգի տայ հոգեստնուն՝
իմ բաժին սէրն ու հոգին խառնել ի սէրն առաւօտուն » :

« Եթէ կայ սէր մ'անմահական որ հոգի տայ հոգի-
ներուն, (կ'ուզէի) իմ բաժին սէրս ու հոգիս առաւօ-
տեան սիրոյն խառնել » . (Թրգ. ըստ Ա. Չօպանեանի) :

Զ. Վեցերորդ քերթուածը (յէջս 92-94) նախորդին
չարունակութիւնը կը համարուի իր իմաստովը . « Բանք
յաղագս Արեգականն արդարութեան որ և ծագեաց ի
Հօրէ Միածին որդին զոր առաւօք խօսի » : Նախ առա-
ւօտը կը նկարագրէ Կոստանդին , Վարնան առաւօտ
մը՝ երբ

« Ակունքըդ յորդորին ու ցընծալով յառաջ խաղան
Գետերտ ոլորտ կապին յարեգական ի մեծ լուսոյն » :

Այս գարունը տարօրինակ է, ոչ թէ միայն բոյսերը կը
ծլին՝ այլ և նոյն իսկ արարածները, որոնք անհոգի էին
ու մեռած՝ հոգի կ'առնուն նորօրինակ արեգական մեծ
լուսոյն առջեւ : Ինչո՞ւ չէք զարմանար, կը հարցնէ Կոս-
տանդին, այս արեգական վրայ որ պայծառ լիալիր լոյս
մ'ունի : Երկնից կամարը կը զարմանայ՝ առաջին անգամ
իր վրայ կախուած տեսնելով այդ արեգակը՝ որ Քրիս-
տոսի գալուստը կը պատկերէ :

Է. Վեցերորդ քերթուածին մէջ, Կոստանդինի հո-
գին խնդումներով հարբած՝ այս եօթներորդին (յէջս
94-103) մէջ արցունքներ կը թափէ . « Առաւօտ » ը եր-
գողը, հոս խեղ դարձած է, - իր ըսած ձեւով - երիտա-
սարդ մը՝ վշտերէն հալածուած, որոնք տգէտներու ու
նախանձարդներու չար սրտերէն կը բղխէին :

« Ֆըրիաթ կանչեմ հազար 'ւ ահեղ հառաչ բերեմ լալով
ի յանգէտ մարդկան ձեռաց զհոգիս երեմ անչէջ հըրով .

Եւմ յիմար դարձել ու խել աւ սաւղայի ի շուրջ գալով,
 Եւ վասն էշ ու անյիմայ ոմանց՝ գհոգիս հանեմ շուտով » :

Ը. Ութերորդ քերթուածն եւս (յէջս 103–108) ան-
 ձնական բողոք մ'է իր նախանձորդներուն դէմ, երկայն
 ու պատմական խորագրով մը: Կոստանդինը՝ հպարտ է
 այս քերթուածին մէջ, բայց և խոնարհ՝ որ նախորդ պա-
 կասութիւնը կը ծածկէ սա գեղեցիկ նմանութեամբ.

Անոնց, որ Կոստանդինի համար նախանձով մը կը
 հարցնեն իրարու թէ ինչպէս սա այսպէս քաղցրահամ
 քերթուածներ կը գրէ, և մեր մէջ չկայ մէկը որ անոր
 հաւասարի, կը պատասխանէ քերթողը.

« Կոյր են հոգւով աչօք, մըտօք յիմար են անյիմայ .
 Թէ տէր ո՞վ է խելաց՝ կամ այս շնորհիւ որ առ իս կայ .
 Ե՛ս եմ աման հողէ, և ի յիս լըցած կայ խաղինայ (գանձ)
 Զոր ես խօսիմ հոգւով՝ այն մեծ տիրոջն է մանանայ » .

սոյն քերթուածին մէջ կը պատմէ նոյն տեսիլը՝ որ
 երեւցաւ իրեն՝ երբ հնգետասանամեայ վանքին մէջ կը
 դտնուէր. բանաստեղծին նախերգանքը պէտք էր ըլլար
 այս քերթուածը, որ Տանդէական վսեմութիւն ունի:

Պիչեր մը տեսիլք կը տեսնէ Կոստանդին պատանին.
 Մանուկ մը լուսեղէն արեգական նման, աթոռին վրայ
 թագաւորի պէս բազմած. այդ փառքէն ու լոյսէն կը
 զարհուրի և չի՛ կրնար հարցնել թէ ո՞վ է ան. բայց
 զայն կը ճանչնայ, պէտք է Քրիստոսն ըլլայ. իր խնդիրք-
 ները անոր առջեւ կը դնէ, և

« Եւ իր սիրտն ողորմած՝ անարժանիս շոյտ քաղցրանայ .
 Ելնէ ի յաթոռոյն և գընէ գոտն ի յիմ վերայ,
 Կոխէ զիս և քայլէ 'ւ այլ վայր ի յիւ տեղըն գընայ » :

Կոստանդին իր մուսան զՔրիստոս կ'ընտրէ այս ա-
 րեւելեան յատուկ բացատրութիւններով. բայց ամփոփ
 որ ամբողջութեամբ ձեռքերնիս հասած չէ:

Թ. Իննհորորդ քերթուածին (յէջս 109-114) սկզբնաւորութիւնը կը պակսի իր խորագրով. բովանդակութիւնը խրատ մ'է, լեզուագարաց և աշխարհասիրաց: Իմաստասիրական և խոր կտորները անպակաս են, և կը վերջացնէ այսպիսի գեղեցիկ իմաստներով.

« Ով քեզ չար կամենայ պարտ է բարի հատուցանել,
 Ով փուշ է ի քո դիմաց դու յիր միջին լեր վարդ վառել.
 Դու ջանք դիր զատելիս և զթըշնամիսըն քո սիրել,
 Թէ չէ այն փոխարէն է սիրոյն սէր հատուցանել »:

Ժ. Տասներորդ քերթուած (յէջս 115-117) պատասխան մը նախորդին՝ սա խորագրով « Կրկնեալ պատասխանի այսպէս ի դէմ ». այս պատասխանին մէջ Կոստանդին, կարծես այսօրուան հեղինակ մը, կեանքը կ'ուսումնասիրէ, իրեն պարագայներովը: Մարդն է, կեանքն է որ կը պատասխանէ խրատատուին.

« Հոգիս է խիստ յօժար բանից իմաստնոց լըսել
 Մարմինս է հեշտասէր զի յաշխարհէս է ինք ծընել.
 Ի յերկուքիս միջին մոմ եմ ի մէջ հըրոյն վառել
 Անհիմն ու անհաստատ եմ անհանգիստ ի շուրջ եկել »:

ԺԱ. « Բան վարդի օրինակաւ գճրխստոս պատմէ » (յէջս 118-124). Վարդը՝ որմէ անբաժան է և Պլպուլը՝ Պարսիկ բանաստեղծներու քով, տարրեր նշանակութեամբ մը – բուն հայկական նշանակութեամբ կը ներկայանայ Կոստանդինի այս քերթուածին մէջ: Հոս հարս մը չէ ան, այլ թագաւոր մը, և պլպուլը իբրեւ Վարդիէլ հրեշտակ:

Վողտրիկ ու եղական վէպ մ'է սոյն քերթուածը, որուն մէջ նախանձալից դաւադրութիւն մը կ'իրագործուի վարդին դէմ:

Տաղիս առաջին տունները գարնանային պատկեր մը

կը ներկայացնեն. Ծաղիկներն որ նոր կը բողբոջին, թռչուններն իրենց գեղգեղանքով ծաղկնոցներու մէջ՝ դուարթ կ'ընեն այդ եղանակը:

Ծաղիկները երջանիկ են քանի որ կը սիրուին այդ գեղեցկափետուր ու քաղցրաձայն թռչուններէն, բայց պիտի գայ օր մը՝ որ այդ ամէն թռչունները ու մարդիկ՝ այլ եւս պիտի չնային այդ ծաղկներուն – երբոր վարդը բացուի: Նախանձորդներուն գլուխը կ'անցնի

« Մանուշակըն (որ) ժողովէ զհաւսար զամէն ծաղկընին թէ եկէք դուք միաբան, երթանք կըտրենք ըզվարդենին. Որ ոչ գայ վարդըն պայծառ ու գեղեցիկ տերեւ փռօէ, Ի ի նորայ պայծառ տեսուն՝ որդիք մարդկան ի մեզ (չհային) »:

Նենգութեան ժողովը կը գումարուի, այն վայրկենին՝ երբ

« Յանկարծակի ելնէ կանչէ բըլբուլըն բարձր ի ծաղկընի Եթէ գարթեաւ Վարդն ի քընոյն ի մէջ կանանչ իր վը- (րանին.

Նայ լըսէ զձայն բըլբուլին Վարդն՝ ու բանայ զդուռըն (վրանին, Հանէ ըզկանանչ կապան ու հագնի զիր խըրմըզին) »:

Կոտորած մը կ'ըլլայ Վարդի տեսքէն միայն, չարա- խորհուրդ ծաղիկները կը թառամին, տերեւաթափ կ'ըլ- լան: Պլպուլը կու գայ արբենալու վարդին գեղեցիկ հոտով, և մտիկ կ'ընէ ծաղկանց թագաւորին խօսքերը.

« Բըլբուլ, կ'ըսէ վարդը, դու մի զարմանալ զպայծառ (վարդիս պատկերին,

Ձի ով որ սէր չունի նայ առ ինք չըկայ գեղեցկութիւն. Ձուրըն սիրով յիս վերանայ որ յարմատոյս առ իս քամին. Ի ի լոյսոյ արեգակնէն ես ժողովեմ գեղեցկութիւնն »:

ԺԲ. Այս քերթուածը (յէջս 125–129) թէեւ նոր խորագրով է: « Մեկնութիւն Վարդին համառօտ. վասն անգիտաց շինեցի զի կարծէին եթէ մարմնաւ(որ) էր բանք Վարդիս. ես վասն այն գրեցի » բայց շարունակութիւնն է նախորդին. ինչ որ պատմեց նախորդին մէջ Վարդին վրայ՝ գեղեցիկ ճարտարութեամբ մը նոյնը Քրիստոսի վրայ կը դարձնէ:

ԺԳ. Երեքտասաներորդ քերթուածը՝ պարզ հիացում մ'է Աստուծոյ սքանչելեաց վրայ. (յէջս 130–134) « Բան յաղագս անբաւելի սքանչելեացն Աստուծոյ զոր փոքր ինչ համարձակիմ այսպէս. օգնեայ Քրիստոս »:

ԺԴ. « Բան յաղագս անցաւոր մեծութեան » (յէջս 135–141) երկայն խորագրով մը, ուր կ'իմացնէ թէ ինչ պատճառաւ դրած է այս քերթուածը. այն է որ փոխանակ Շահնամայի՝ նոյն եղանակով այս իր գրածը երգեն: Կոստանդին սոյն քերթուածով կ'ուզէ որ մարդիկ իրենց սիրտը անցաւոր աշխարհին հետ չկապեն. քանի որ այդ աշխարհը զինքը յաւիտեան չի պահեր իր վրայ. մահուան օգնութեամբը՝ չի թողուր սուղգանն ու փատիշահն գահի վրայ, քանի որ օր մը անոնց դիզած գանձերը, իշխանութիւնը՝ պիտի առնու և թուղթն ու գրիչը իր ձեռքէն. քանի որ իր մէջ պիտի քայքայէ վայելչակազմ՝ նարմինները իրենց գոհ սրներով. քանի որ լուսնի նման գեղեցիկ դէմքերը, որոնց սիրտը ուրախ էր, խօսքը զուարթ, հիմակ ոչ աչք ունին, չ լեւու.

« Դարձեալ են փոշի և ոսկերք են ցամաք,
Այն անձն որ պայծառ էր քան զձինն սպիտակ »:

Կոստանդին իր մարդասիրութենէն կը մղուի խաբող կեանքը անգրագարձնելու ուրիշին որ չըլլայ թէ կորսնցնէ ան ուրիշ յաւիտենական կեանք մը, որուն յոյսը բերկրանք մ'է իրեն: Կ'ըսէ նա,

« Եղբայրք, լըսեցէք զայս ի սըրտէ սիրով
 Որ ես չինեցի զբանքս ի մըտաց գըրով :
 Ոչ ինչ է այս կեանքս որ չունի դիւրութիւն,
 Դու այլ մի խտրիր, թէ՛զ զարթիր, Կոստանդին » :

ԺԵ. Հնգետասաներորդ քերթուածը, (յէջս 141–151)
 որ 42 տուններէ կը բաղկանայ՝ նորէն Պարսնան նկարա-
 գրութիւնն է այլաբանութեամբ, և թէեւ նմանութիւն-
 ներ ունի ԺԱ քերթուածին հետ՝ բայց նաեւ պակաս
 չեն գեղեցիկ եզական տողեր ու իմաստներ :

Հիմայ ամբողջ բնութիւնը ու տիեզերքը հարսնիքնե-
 րով կը բերկրի. երկիրը, սոյն քերթուածին մէջ՝ գարուն
 կը հոտի, գետինը ծաղկներով, երկինքը թռչուններով.
 այն ժամանակն է որ

« Պայ վարդըն գաղտ ու անգուման.

Ծածկել է զինք կանաչ կապան

Զերդ որ մըտնու մարդ ի տապան

Որ ծաղկընին չեն գետացել » :

Հետեւեալ տունը՝ այնքան գողտրիկ է՝ որ կարծես
 իրական պատկեր մ'է, դրուած ընթերցողին առջեւ :
 Վարդին համար կ'ըսէ այլաբանութեամբ.

« Կամով ծածկի ի մէջ փըշին

Զերդ որ ի յամբ մըտնու լուսին » :

ԺԶ. Վեչտասաներորդ քերթուածը (յէջս 151–156)
 « Նոյն բան խորհրդով և ի յայլ դէմ տեսութիւն. զոր
 առակօք խօսի » խորագրով է. Կոստանդին նախորդ
 երկար և նոյնիմաստ քերթուածին նկարագրական միա-
 կերպութիւնն ընդհատելու համար, և կարծես յուսա-
 հատած՝ այս գարունը նորէն մարդկային լեզուով բա-
 ցատրելու կարողութենէն, ինքը կը լռէ, թողլով որ Քա-
 ռոնն ինքնին իր վրայ խօսի. բանաստեղծի հոգին, որ

կը տանջուէր՝ իր նկարը իրականութեան չափ գունաւոր չտեսնելուն համար, կը սփոփուի, ծանր պատասխանատուութենէ մը ազատողի պէս:

Եւ սնապարծ Վարունը կը սկսի իր անձին գովեստը, պատմելով թէ ինչ կերպարանափոխութիւններ կ'առնու. նախ բուրաստանէն անցնող հողմիկ մ'է, զեփիւռի մրմունջը չէ իր լեզուն, այլ առուակը՝ որ կ'ելնէ քարերուն մէջէն և կը ճապղի խոտերուն վրայ:

Այս համեստ ձեւերուն տակ՝ Վարունը ծպտեալ թափուհի մը կը կարծէ ինքզինք, և անշուշտ իրաւամբ. բաւական է որ հրաման մը տայ ծաղկանց՝ իսկոյն գոյն զգոյն տերեւներով կը ծածկուին.

« Ահա եղայ հողմըն գարնան,
Սիրով հընչեմ ի բուրաստան...
Այսօր իմ բանս է յորդորել
Ձերդ ի քարէ ակն որ բըղխել...
Հրաման կու տամ ես ծաղկընուն՝
Փըռեն տերեւ խիստ գուն ու գուն »:

Կարելի չէ չղատապարտել Երզնկացւոյն մոռացկոտութիւնը, որ իր ծրագիրը կէս ճամբուն վրայ կորսնցնելով՝ դիմառնութիւնը կիսատ կը թողու: Վարնան խօսակցութիւնը կ'ընդհատէ, և իբրեւ անտանելի շատախօս մը, կը սկսի կրկնել՝ ինչ որ լսած է վարդ և սոխակի մասին: Հիշն պատմութիւն՝ որուն ճանճրոյթով պիտի ունկնդրէինք, եթէ Կոստանդին, խոհեմաբար, մի քանի անոյշ թրթուռներով՝ ուշադրութեանը մրափը չարթնցնէր:

Ժէ Երզը ճանճրանալի խրատ մ'է « Խրատ հասարակաց պիտանի և օգտակար » (յէջ 156-158): Նիւթական և հոգեկան բարիքները կը թուարկէ, եզրակացնելու համար՝ թէ ինչ ձիրքով ալ օժտուած ըլլայ մարդ՝ պէտք է համեստ ըլլայ: Այս քերթուածը գոյու-

Թեան արժանի պիտի չըլար եթէ հոն չըլար գեղեցիկ պատկեր մը. մարդը կը յորդորէ ըլլալ՝ Սոսիս Գրիգոր մը « ի վիրապի » :

ԺԸ տաղը՝ « Բան յաղագս լեզուի և չղատել զընգերն որ է այս » (յէջս 158-162), թէեւ արտաքին ձեւին մէջ հին է և անբոյր, բայց բանաստեղծութեան մը տրամագրութեան տակ գրուած է: Հատ « անիրաւ ու սուտ » լեզուներ զինքը « խոցել » էին. ինչո՞վ մխիթարուիլ. կը բանայ Աւետարանը, և « Երանութեանց » գլուխը կը կարդայ, յետոյ զանոնք յանգերով կը զարդարէ: Աւետարանական օծումը, պարզութիւնը՝ շատ փնասուած են իր բանաստեղծութեան մէջ. բայց հեղինակի տրամադրութեամբ կը զգածուինք սա վերջին ինքնախօսութիւնը կարգացած ժամանակ.

« Համբերել պարտ է քեզի Կոստանդին, ո՞վ նախատէ. Գիտեմ որ շատ սուտ 'ւ անիրաւ ու չար լեզու զքեզ (խոցել է. Նայ խոնարհ ու հեզ պիտիս որպէս է Տէրն իսկ երանէ » :

ԺԹ. « Բանք խօսիլ ի ժամ տրտմութեան, զոր գրեցի առ պահ...ս սուտ եղբարց զոր վիրաւորեցայ » (յէջս 162-165): Յաճախ ըսուած է թէ վէրքը ինչ ճարտասանական գեղեցկութիւններ կ'արտադրէ: Հէգ Կոստանդինի սիրտը վիրաւորուած է. դա սովորական է աշխարհիս վրայ. բայց Կոստանդին վիրաւորուած է իր իսկ մերձաւորներէն:

Ահ, ո՞րքան երախտագէտ պէտք ենք ըլլալ այդ անձանց, որոնք Կոստանդինի խորունկ ցաւ մը տուած ժամանակ՝ գանձ մը կ'ընծայէին հայ գրականութեան: Բանաստեղծին արցունքը չի՛ շոգիանար, կը քարանայ, գրականութեան ակունք մը կ'ըլլայ: Ո՞րքան արտում հոգիներ կրնան իրենց ձայնը ներդաշնակել Կոստանդին

նին հետ, երբ նա իր այս սաղը կ'ընթեռնու: Ո՛րքան ներանձնացում, վիշտի խորութիւն, որքան շեշտի անկեղծութիւն. զգացման ոտանաւորի մէջ պէտք չկայ ապացուցանել եթէ բանաստեղծը իր վիշտը ընթերցողի ականջին մէջ միայն չի դնել, այլ նաեւ իր հոգւոյն մէջ:

Նա ծով մ'է, բայց եզր չունի. խաւարին մէջ ալիքներու վրայ կը տատանի, ապաւէն մը չունի. զուրկ է սիրելիէ, որո՞ւն վրայ վստահի, ո՞րմէն սիրոյ յոյս ունեւնայ, երբ իր ընկերը զինք այդպէս կը վիրաւորէ:

Եթէ ընտիր տողերը հոս բերել ուզէինք, ոտանաւորի կրկին տպագրութիւնը պէտք պիտի ըլլար:

Բայց Կոստանդին՝ մխիթարութեան մտածութիւն մը կ'ունենայ. — քիչ ատենէն մահը կու գայ, և ամէն վիշտ պիտի փարատի:

Ի. Քասեւրոզ քերթուածն է « Բանք յաղազս չար կնոջ և յաղազս բարի կանանց » (յէջս 165–172): Այս տաղը ո՛չ երգիծաբանական սրամտութիւն կը բովանդակէ և ոչ գեղեցիկ բացատրութիւն մը, բայց ընտանեկան խաղաղութեան գովեստը՝ միշտ իր օգտակարութիւնը կրնայ ունեցած ըլլալ:

ԻԱ. Այս քերթուածը « Բան Կոստանդեայ առ մեր հոգեւոր եղբայրն Ամիր հոգով ի հոգի և սրտէ ի սիրտ » (յէջս 172–177) իմաստութեան գովեստ մ'է հոխ պատկերներով լուսաբանուած. որոնցմէ մի քանին առածի պէս կարող են գործածուիլ:

Իմաստութիւնը տգէտին համար ոչինչ է. « Եթէ — կ'ըսէ երկրորդ տան մէջ — տգէտ մարդուն ոսկիի նման լաւ բան խօսիս, նա զայն չի հասկնար՝ տկար է անոր միտքը, ուժ չունի զայն տանելու. եթէ իշուն կամ խոզին առջեւ մարգարիտ լեցնես՝ անոր համար ոչ ինչ է այդ, նա յորդ կ'ուզէ և գարի: Ով որ իմաստութիւն ունի՝ թող մարդկանց շատ չխօսի »:

ԻՖ. Վերջին քերթուածը սա խորագիրն ունի « Յաղագս եղբայրութեան բար(ւ)ոյ և չարի » . (177-181) : Եղբայրութիւնը անձնաւորած է հոս Կոստանդին, եղբայր կը կոչէ ընդհանուր մարդկութեան անհատը . և ապերախտ մարդկութեան կ'ուղղէ այս քերթուածը :

Ե

Ո Ի Ր Ի Շ Ձ Ե Ռ Ա Գ Ի Ր Մ Ը

Ծ . Կ . Երզնկացոյ ուրիշ ձեռագիր մը . — Հետաքրքրական է գիտնալ թէ արդեօք Երզնկացիները ունի՞ն յիշատակ մը, տապանաքար մը, բերանացի աւանդութիւն մը իրենց բանաստեղծին վրայ . ուխտատեղի մը՝ Սեպուհի ստորոտ Կոստանդինի անուան հետ կապուած :

Երզնկան՝ ցարդ լուծ է այս հարցումներուն :

Բայց հայ գրականութիւնը պէտք չէր լռեր, պէտք էինք ունենալ հիմայ բեղնաւոր բանաստեղծին դեռ ուրիշ քերթուածներ և կամ օրինակներ, և սակայն զարմանալի է որ կէս դարու մէջ, 1848էն սկսեալ (երբ Բազմալէպը առաջին անգամ հրատարակեց Կոստանդինի մէկ քերթուածը) ո՛չ մի գրադարանի խորշէ չըլտեցաւ բանաստեղծին անունը : Չենք կարծեր որ այդ սիրուն քերթուածները ուրիշներէ եւս գաղափարուած չըլլան . Էջմիածնի, Երուսաղէմի մէջ գտնուած տաղարաններու մէջ չգտնուին Երզնկացւոյն երգերէն մի քանին :

Ս . Ղազարու Մատենադարանին մէջ 559 թիւ ձեռագիրը, որ Քերթուածներու հաւաքում մ'է, Յովհաննէս Թլկուրանցւոյն անուամբ երկու քերթուածներ կը պարունակէ, որոնց առաջինն է « Այսօր եղեւ պայծառ գարուն՝ » սա խորագրով « Յովհաննէս Թուրգուրանցոյ

ասացեալ վասն յարութեան Քրիստոսի» որ կը գտնուի ձեռագրին 12երորդ էջին մէջ և կը վերջանայ յէջ 15: Սոյն քերթուածը Կ. Երզնկացւոյն գրչէն ելածն է և գրիչներու ակամայ կամ կամայ խարդախութեանց միակ զօրաւոր փաստ մ'է այս դէպքը: Զեռագիրս օրինակողը Յովհաննէս Թլկուրանցւոյն ժամանակակից ըլլալով իսկ՝ ուրիշին գործը անոր կ'ընծայէ:

Պիտի առարկեն անշուշտ ընթերցողք թէ ինչ պատճառներով այդ յիշեալ տաղը Երզնկացւոյն կը համարիմ և ոչ Թլկուրանցւոյն. այդ կարծիքն ունենալուս հիմը պարզ է և համոզիչ. նախ որ քերթուածին մէջ Կոստանդինը իր անունը կը յիշէ¹. Երկրորդ՝ Կոստանդինի հաւաքածոյին մէջ կը գտնուի: Զօրաւոր պատճառը՝ որով ի սպառ Թլկուրանցին ետ կը կենայ այդ քերթուածին հեղինակն ըլլալէ, այն է՝ որ իր ծննդենէն մէկ դար առաջ արդէն օրինակուած է «Այսօր եղեւ պայծառ գարուն»ը, 1336 թուականին (Տես վերը յէջ 9):

Հարկ է համառօտիւ այդ երկրորդ ձեռագրին վրայ խօսիլ. — Թիւ 559. Մեծոքիւն՝ 18×14 . Գրոչքիւն՝ միասիւն. հէք 684 (3-686). Գիր՝ մանր բոլորգիր. Նիւթ՝ թուղթ բամբակեայ. Կազմ՝ կաշեպատ. Հանգամանք՝ լաւ և գոհացուցիչ: Ժամանակ գրոչքեան՝ ԶԺԸ (= 1469) Գրիչ և Ստացող՝ Մկրտիչ. Երաղիրոյ և կազմող՝ Յովհաննէս. Տեղի՝ Բուրական, ընդ հովանեաւ Տեղերոյ սուրբ Աստուածածնին. Յիշատակարանը՝ բազմաթիւ, գլխաւորն յէջ 631-4: Մատենան է՝ Հաւաքումն քերթուածոց այլ և այլ դասական հայ հեղինակաց, Ն. Շնորհալույ, Գր. Վազիսարոսի, Յովհ. Երզնկացւոյ, Առ. Սիւնեցւոյ և այլն և այլն:

Այս ձեռագրին մէջ եղած «Այսօր եղեւ պայծառ գա-

1. Երկրորդ օրինակը, որ Յովհ. Թլկուրանցւոյ կ'ընծայէ «Այսօր եղեւ պայծառ գարուն»ը, չունի Առաջին օրինակին այն տունը՝ յորում Կոստանդին իր անունը կը յայտնէ:

րուն» տաղը բաղդատելով Ամիր Փօլինի օրինակին հետ՝ սա եզրակացութեան կը յանգինք՝ որ Մկրտիչ գրիչը չէ՛ ճանչցած 1336ին ի Դավրէժ գրուած ձեռագիրը, այլ ուրիշ երրորդ մը, վասն զի տարբերութեանց մէջ ընտիր մասեր եւս կը պարունակէ այս երկրորդ օրինակը. (Հմմտ. Քերթ. ԺԱ) :

Սոյն Բ օրինակը « Այսօր եղեւ »ին կցած է (յէջ 16) սա խորագրով ուրիշ քերթուած մը առանց հեղինակին անունը նշանակելու, որուն խորագիրն է՝ « վասն տանջանաց դժոխոց. տունք ԾԶ » (56) : Սա սկզբնաւորութեամբ « Յետ քըննութեանց դատաստանին » : Այս քերթուածը ըստ իս Կ. Երզնկացւոյ նման բանաստեղծական մաքի արտագրութիւն է որ կը յանդգնի Տանդէի « Դժոխք »ին զրուագի մը հետ մրցելու : Հոն երեւակայութիւն մը կայ, տա՛ք ինչպէս Կոստանդինինը : Այդ ձեռագրին գրութեան դարէն առաջ մենք չունինք Բանաստեղծ մը՝ որ կարենայ արտագրել « Դժոխք »ի այդ գեղեցիկ աճեցիկ պատկերը :

Սոյն քերթուածին լեզուն՝ Կոստանդինի տաղերուն ոճը ու ոսովաբանութիւնքը չունի, աւելի մաքուր հայերէն է. սակայն այս կարող չէ մեր հաւանական կարծիքը ոչընչացնել, վասն զի Քերթուածին նիւթը կրօնական ըլլալով՝ բանաստեղծը աւելի մաքուր լեզու մը կը գործածէ, ինչպէս որ նոյն Կոստանդինը մաքուր, գրեթէ գրաբառ լեզու գործածած է իր Ա. քերթուածին մէջ :

Այս ոտանաւորին մէջ եւս կը հանդիպինք տողերու՝ ուր մի բառը երկու անգամներու մէջ բաժնուած է, ինչպէս

« Յըրտոյ առա/մուռք կոփկոփին » (15)

« Ըստ իւրաքան/չիւրոց բնութեան » (43) :

Մենք առ այժմ իբրեւ Կոստանդինի ԻԳ. (23 երրորդ) տաղ մը՝ կը հրատարակենք, մինչեւ որ նոր ծանօթու-

Թիւն մը կամ նոր օրինակ մը ի նպաստ կամ հակառակ հաստատէ:

Մեր այս ձեռագրէն օրինակելով սոյն քերթուածը առաջին անգամ արդէն հրատարակած է « Անահիտ » ի խմբագիրը (Հմմտ. Անահիտ 1902 էջ 148):

Զ

ԵՐԶՆԿԱՅԻՈՅՆ ԲԱՌԵՐԸ

Յ. Կ. Երզնկացոյ գործածած օտար և գաղառական բառերը. — Թէ Երզնկացոյ ընթերցողին և թէ Միջնադարեան հայերենի բառգիրք յօրինել ուզողին միտն գամայն նպաստած ըլլալու համար, հոս կը դետեղենք Երզնկացոյ բառարանը՝ հոն դնելով բոլոր օտար, գաղառական, և գրաբար բառերը, թէեւ անոնցէ՛ տմանք դիւրահասկնալի ալ ըլլան, այնպէս որ Երզնկացոյ ո և իցէ ընթերցող ուրիշ բառգրքի չկարօտի:

Եւ հարկ համարեցանք իւրաքանչիւր բառի քով դնել այն խօսքը ուր յիշեալ բառը գործածուած է. նշանակելով քանիբնորդ քերթուածն ըլլալը և տանը թիւը:

Քննած ենք օտար բառերու ծագումը, դնելով նաեւ անոնց իսկական ձեւը. և յետոյ նշանակութիւնը. այս մասին նպաստեցին Գէորգ Ղալիւ Տէր Յոհաննէսեան Պալատեցոյ « Պարսկերէն բառարան »-ը (տպ. ի Կ. Պոլիս 1826), Վիեննական Հ. Յակովբոս Վ. Պօզաճեանի « Համառօտ Բառ. ի Տաճկականէ ի Հայ » (տպ. Վիեննա 1841) պատուական գործերը եւս երբեմն ուրիշներ՝ զորս յիշել զանց չենք ըրած:

Մի քանի բառեր որոնց ղիմաց նշանակութիւն չենք դրած՝ մեզի անծանօթ կը մնան:

Բ Ա Ռ Ք Ե Ի Ո Ճ Ք¹

ԱԳԱՐ Հ. (« ագալ » ?), փափագի, բանի մը ետեւէ ըլլալ այս իմաստով դրուած կը համարիմ, բայց ծագումը յայտնի չէ ինձ. « Խելօքդ լեր դու, այլ խիկար. քեմի ագար (քէ մի ագար ?) գանձուց մեծի » (ԺԷ 4) :

ԱԶԱՐ պրս. բառ ճիշդ այդ ձեւով, որ կը նշանակէ վիշտ կամ նեղութիւն. Կոստանդինի քով իբր ածական գործածուած է, վշտացած, տրտմած. « Եւ ի սրտէ կէնամ ագար » (ԺԹ 1) :

ԱԼԱՆԻ արբ. յայտնի, ամենուն դիմաց, « Յերակ է միտքն ի շնալ գաղտ 'ւ ալանի » (Ի 10) :

ԱԾԵԼ Հ. շինել, կանգնել, ում. քաշել. « Թէ դու կամիս... գեղեցկաշէն պարիսպ ածել (Թ 2) :

ԱԿՆԱՏ Հ. կենդանի կամ մոռնալ բաներու որոգայթ. « Ականատ » բառին ռամկական ձեւը. « Զի իւր տեսնէ գեղեցիկ, բայց ի ծածուկ լարել ակնատ » (ԻԲ 5) :

ԱՂԵՏԱԼ Հ. խղճալ, հոգալ. « Որ գթայ սրտովն ի յիս կամ աղետայ գիս իր եղբայր » (ԺԹ 3) :

ԱՆԳՈՒՄԱՆ պրս. Շատ կանուխ հայացուած է այս բառը՝ բարդուած ան-գոռման, որ պարսկերէն Եիւման բառին աղաւաղումն է և կը նշանակէ Կարծիք. և ան-կիւման կամ անգիւման պէտք է նշանակէ ան-կարծիք,

1. Համառօտագրութիւնք

արբ. = արարերէն

թ = թուրքերէն

հ = Միջնագարեան կամ գաւառական բառ

շ = Նախնեաց մատենագրական բառ

պրս = պարսկերէն

յանկարժ, և այդ իմաստով գործածեր է Կոստանդին սատողին մէջ « Գայ վարդըն գաղտ և անգոռման » (ԺԵ 15) :

ԱՆԴԻՇԱՅ պրս. Էնտիշէ բառն է, որ կը նշանակէ Միտք կամ « զմտաւածութիւն թէ բարի իցէ և թէ չար » ինչպէս որ կը սահմանէ Գէորգ դպիր : « Ես եմ մէջ յաշխարհիս զերդ զյիմար ի յանդիշայ » (Ղ 15) . Սոյն տաղը որ տպուած է Բագմովէպին մէջ՝ հրատարակողը « Մտմտուք » ծանօթութիւնը կը դնէ, որ ուղիղ չէ, վասն զի « Էնտիշէնաք » բարդուած բառը մոմոռոք կը նշանակէ . ինչպէս Գէորգ դպիր կը սահմանէ « Թէպէտ նշանակութիւն սորա ցուցանէ մտածու... բայց այնպէս մտածու, զի տխրական ինչ կիրա ունիցի և այնպէս մտածիցէ » : Ըստ իս Կոստանդինը վերի տողին մէջ Անդիշայ բառը բուն իր Միտք իմաստով գործածած է և ոչ « Մտմտուք » ի. և իր այդ տաղը այսպէս կը հասկընամ « Ես աշխարհիս մէջ (ըստ իր հակառակորդաց) եմ իբրեւ մոքով յիմար մը » . ի յանդիշայ բացառական ձեւը իր քով շատ անգամ գործիականի իմաստ ունի . ինչպէս « և ի սրտէ կենամ ազատ » (ԺԹ 1) . սրտովս կը թարգմանենք : Ուրիշ տեղ մը եւս կը գործածէ . « Դու էր կաս յանդիշայ խիստ թւաքար ողորմելի » (ԻԱ 8) :

ԱՆՂԱԼԱՏ արբ. անկեղծ . Քուչակ իր քերթուածնեւրուն մէջ գործածած է « Ղալատ » արբ. սխալ իմաստով . Երզնկացին ան մասնիկով հայացուցած է հետեւեալ տողին մէջ « Ոչ օտար մարդն ի հետ քեզ մէկ դառնայ հանց անդադատ » (ԻԲ 9) :

ԱՌԱԿ տ. ՄԵԾԱՌԱԿ :

ԱՍՈՒՆ Հ. Շատախօս . Նախնեաց քով այս բառը՝ « բանական », « ան-ասուն » ի հակառակն . Երզնկացին այս տողին մէջ « շատախօս » իմաստով գործածեր է . « Եթէ այր է ու կամ կին լեզուովն ասուն » (Ի 2) :

ԱՐԵԻ Հ. « յարեռն հանել » մեջ տեղ ձանկեր . « Թէ քանի մարդ է ձանկեր բողն յարեռուն » (Ի 15) :

ԲԱՀԱՐ պրս. « Պէհար » գարուն : « Գարուն էհաս նոր քահար » (ԺԵ 3) :

ԲԱՍԱՐ (արբ. Պասար) տեսք. « Զինչ որ մեզ խելք կայ և րասար » (ԺԶ 9) :

ԲԵԽԱՊԱՐ (պրս. պիխապէր) . առանց իմանալու, անտեղեակ, անյոշ . Պարսկերէնի մէջ պի համազօր է մեր ան նուագական մասնիկին, զոր Երզնկացին միշտ բէ կը տառադարձէ, ինչպէս յաջորդ բառերէն կը տեսնուի : « Հասել են ի դուն ի մահուն Բեխապար » (ԺԴ 8) : « Հիմի էլ ի խոր մինացել բէխապար » (ԺԴ 16) :

ԲԵՇԸՄԱՐ (պրս. Պիշիւմար) . անհամար, անթիւ . « չիւմար » թիւ և համար (հայ. գոռմար) կը նշանակէ պարսկաց քով : « Ունին գանձ անթիւ ու հեծել (հեծեալ) թէշումար » (ԺԴ 16) :

ԲԵՍԻՖԱԹ (պրս. ? Թէ արբ.) տգեղ, տճեշ (ըստ Բագմավէպի հմտ. 1848 էջ 210) « Սուրաթ են քեսիֆար » (Դ 9) : Բառին ձեւը պարսկական կը թուի . բայց « սիֆար » (գեղեցիկ) ձեւին մօտ պարսիկ բառ մը կարելի չեղաւ ինձ գտնել : Արաբ. « Պըշաքար » տգեղ կը նշանակէ . Թերեւս արաբական ծագում մ'ունի « Բէսիֆար »-ը եթէ պարսիկ լեզուին հմուտ անձինք չեն գտներ նմանաձեւ բառ մը :

ԲԵՎԱՅՖԱՅ պրս. արբ. անհաշատ . դրժող, ինչպէս անդրադարձուց Մեծ . Նորայր՝ կազմուած է պարսկերէն « Պի » = ան և արաբ. « վէֆա » : « Իմ աղբարն է քեֆայֆայ որ ինք չունի իսկի հաւատ » (ԻԲ 1) :

ԲԵՏԱՐ կալ (արբ. Բէտէր) զոռար, ոռախ զոռար ըլլալ « Յերակ արթուն կացիր ի յաշխարհիս Բետար կացիր » (ԻԱ 11) :

ԲԻՃ ԹՐԷ . « Փիճ, փիչ » ապօրինի ոյրի . « Անարատ մարդու զաւակ որ ծնանի չհաւատայ միւս թէ ի բիճն նմանի » (Ի 13) :

ԲԻՄԱՐ (պրս. Պիյմար) հիշանդ . « Լ ի ներք և ցաւով կան ի լի 'ւ են քիւմար » (ԺԴ 8) :

ԳԱՀԵԼ Հ. զարմեղ (մտրակով), մեղեղ. « Ոչ հեծնուն ի ձի ոչ գառնեմ մուրատով » (ԺԴ 18) :

ԳԱՆԳԱԼ, պրս. կատակ (ըստ Բագմավէպի 1866 էջ 234) պարսիկ « Կէնկէլ » բառին աղաւաղումն է. բայց կարելի չեղաւ ինձ սոյն իմաստով բառ մը գտնել Գէորգ Ղարի բառգրքին մէջ. Հ. Յակ. Պօզաճեանը ունի « Կէնկէլ » պրս. խաղ, կատակ. « Սըրտով խիստ ուրախ ու խօսօք գանգալիս » (ԺԴ 20) :

ԳՈՒԶ այսպէս ձեռագրին մէջ, բայց ապահովապէս օրինակողին սխալմամբ է. որ պէտք էր ըլլալ « Գուրգ » տես ԳՈՒՐԶ :

ԳՈՒԼԲԱՅ Ինձ անյայտ է նշանակութիւնը (վարդի՛ մօտ բառ) « Ու զուգեն գոշրայ շաքար » (ԺԱ 17) :

ԳՈՒՆԱՀՔԱՐ (պրս. Կիւնահքեար) Մեղաւոր, մեղսագործ « Ասցի. ես գունահքար դու թագաւոր (Ը 6) :

ԳՈՒՐԶ (պրս. Կիւրզ). երկաթե մեծ լախտ. Բագմավէպը – (1866 էջ 234) առանց ձեռագրին սխալը անգրաւ դառնալու Գոռզ կ'արտատպէ և Առեղոտքիւն կը թարգմանէ որ իմաստին անյարմար է. Անահիտ (1905 թիւ 5) « Գուրզ » կը դնէ. « Խաղին (խաղային) թուր 'ւ ըռումբ ու գոշրգով՝ զհետ իրաց » (ԺԴ 18) :

ԴԵՀ Հ. Կողմ. « Հազար դեհաց խոցեն » (Ժ 7). միջնադարեան հայերենի մէջ « դիհ », « դի » փոխուած. այս բառին ուղղագոյն ձեւն « Դէհ » է և ո՛չ « Դեհ » ինչպէս կը նշանակէ Հյկզ. Բառգիրքը :

ԴՈՎԼԱԹ արբ. « Տէվլէթ » քաղաւորութիւն, իշխանութիւն, քախտ « Առնու շատ դովլաթ թէ հզօր է անյաղթ (ԺԴ 11) :

ԴՐՈՒՐԴ Հ. Թունդ (ըստ Անահիտի 1905 թիւ 5) « Ծովըն դրոշքդ առնու սիրով » (ԺԵ 8). « Դրոշքդ առնու » Թունդ ելնեղ իմաստ ունի. բայց ի՞նչ ծագումն ունի այս բառը : Յով. Երզնկացի իր Մատթէի մեկնութեան մէջ՝ « Դրուդ » գործածած է իբրեւ « Դրդել » բային արմատ « Դրուդ տային » : Հմմտ. Հայկազ. Բառգիրք՝ « Դրուդ » :

ԵԱՐ պրս. «եար». Օգնական, ընկերակից, սիրելի. «Ոչ ունիմ ես օգնական, յոյս 'ւ ապաւէն ինձ կամ եար» (ԺԹ 2): Երզնկացին, ընկեր, օգնական իմաստով գործածած է. ԺԵ, ԺԶ դարու բանաստեղծք՝ Սիրելի, սիրուհի իմաստով կը գործածեն:

ԶԱՀՐ պրս. Թոյն. պարսկերէն գէհր բառն է. «Նա մաղձով սիրտն է ի լի նորա Թուի զահր ու լեզի» (ԻԱ 3):

ԶԱՆԱԽ արբ. եւս այսպէս կը հնչուի, և կը նշանակէ, իշխուած աւրուած, աղտոտուած, աղտոտ. և իբր ածական գործածած է Երզնկացին սա տողին մէջ «Նա սրտովն՝ զանախ է, ծաղր ու կատակ» (Ի 11):

ԶԱՌ «Թախթ ի զառ» ոսկեղէն գահ ըստ Բազմաւէտի (1866 էջ 234) «Ունէր Թաճ ակամբք ու իր կար Թախթ ի զառ» (ԺԴ 15): Անշուշտ պարսկերէն Զէր բառն է որ ոսկի կը նշանակէ:

ԶԱՏԻԼ Հ. հեռանալ, մեկնել «Ու Թէ սէրն յիսնէ զատի» (ԺԱ 12). «Թէ չէ երբ վարդն երթայ զատի» (ԺԶ 14):

ԶԱՏԻԿ ԱՌՆԵԼ Հ. Հանդես ընել, ոտնախառնել «Վարդին զատիկ առնեն և տօն» (ԺԵ 27):

ԶԱՐՆԵԼ Հ. Կանգնել, շինել «Որ զչարին դռուին փակեմ դէմ իր պարիսպ զարնել և պատ» (ԻԲ 3):

ԶԵՐԱՅ պրս. (պրս. Զիհրա) զի, քանզի. վառն զի «'ւ յերակ խոցիմ անգէտ խօսով, զերայ չեն ցուցնել զբանն պիտանի (Է 2):

ԶԵՐՈՒԶԱՊԱՐ պ. (պրս. Զիրուզապէր) վարուվեր. «Շուտով յայն փառացն եղեն զէր ու զապար» (ԺԴ 16):

ԸՂՈՐԴ Հ. Զմարիտ, ուղիղ. «Եւ իր տունն ըղորդ սրտով՝ մեծ յոյս ունի» (Ի 21):

ԹԱԽՏ պրս. գահ, սեկողին. «Ունէր Թաճ ակամբք ու երկար քախտ ի զառ» (ԺԴ 16):

ԹԱՃ պրս. բագ. «Թէ աղքատ իր հանդիպի կամ Թագաւոր ոսկի քաճով» (Է 16):

ԹԱՄԱՄ արբ. «Թէմամ» հաշտուար, նման. «Հետ բողին ով հետեւի՝ բող մ'է քաւամ» (Ի 14):

ԹԱՏՊԻՐ (ԴԵՂ) « Դարձիր ի յետ նայէ » ու գետ խեւ
լօք քառապիրու ճար (Դ 16) :

ԹԱՓԵԼ Հ. ագառել, « Ի նորայ չար հնարէն ինք չէ
քափել » (Ի 16) :

ԹԷՋ պրս. շոտ, արագ, « Շուտով քեզ հողոյն առնէ
զիրենք հաւան » (ԺԴ 11) :

ԹՈՒՐՈՒՇ արբ. ? . Արաբերէն « սթրաշ » խոշ բառին
յոքնակին է « Թուրուշ » . ըստ իս, հաւանական է որ
Երզնկացին այդ իմաստով գործածած ըլլայ . բանաս-
տեղծօրէն . « Զինչ սիրտ նեղած կայ և քոչրուշ » (ԺՁ 8) :

ԹԻԱՔԱՐ (հ. իմաստը և ծագումը անծանօթ է ինձ)
« կամ վանց այս սուտ կենցաղոյս քանի կենաս դուն
քշաքար » (ԺԹ 5) : « Խիստ քշաքար ողորմելի » (ԻԱ 8) :

ԻՐ Հ. իրեն « Դէմ իր պարիսպ զարնեմ ու պատ »
(ԻԲ 3) : Թէ աղքատ իր հանդիպի » (Է 16) :

ԼՈՒԹՖ, ԼՈՒԹՎ արբ. եզ. յոքնակի. « Էլթաֆ » գե-
ղեցկոչքիւն, քարերարոչքիւն « Զերայ ի լորբէն չելնէ
լոչքի. ու քարամ » Ի (14) . « Լութվի » եւս գործածուած
է « Զոր (Որ) լոչվի ժամ գայ շահի հետ քեզ կենայ
զօրն ի մուրատ » (ԻԲ 9) : Ըստ իս սա « Լութֆ » բա-
ռին սեռականն է և կը նշանակէ « (օտար մարդ մը)
բարերարութեան ժամուն կու գայ կը շահի (զքեզ) » :

ԽԱԶԻՆԱՅ արբ. « Խէզինէ » . գանձ. « Ես եմ աման
հողէ, և ի յիս լցած կայ խազինայ » (Ը 2) :

ԽԱԼԱՍ արբ. « Խալէս » . անխառն, մաքուր. « Երբ
չունիս խաղաս ոսկի զի ես պղինձ օծած ոսկով » (Է 18) :

ԽԱՄԱՊԻԿ Հ. գոչրայ, մանկիկ. Ինձ կը թուի « Խա-
մաձիկ » ընթեռնուլ, պ ձեռագրի սխալ ենթադրելով և
կամ կարծելով՝ որ այդ բառին սոյն ձեւն ալ ունինք . « Որ
նման խաւապիկու աժան ձգեն անզին գօհար » (Դ 9) :

ԽԱՑԱԼ արբ. երեւոյթ, աչքի ցոյց. « Երազ է խաբող
և խայաղ անցաւոր » (ԺԴ 4) :

ԽԱՊԱՐ ՏԱԼ (արբ. « Խապէր » յք. (եզակի՝ ախա-
պիր, ախպար) ազդել, ժանուցանել, զրոյց տալ. քիչ մը

տարրեր իմաստով Երզնկացւոյն քով: « Զով (զայն) սիրով ես ընդունիմ թէ ի սրտէ ինձ տայ խապար » (ԺԹ 4):

ԽԱՏ, ԽԵՌ Հ. « Խեռ ու խատ » այսպէս գործածուած. « Կենայ ինք խեռ ու խատ » (ԻԲ 1). « Խեռ » իր իմաստով գործածուած է ըմբոստ. անսաստ եւն. խատի նշանակութիւնը ինձ անծանօթ կը մնայ, բայց սա եւս հոմանիշ պէտք է ըլլայ « խեռ »ի: Թրակացւոյն քերականութեան մէջ « խադ » գործածուած է սոչը նշանակութեամբ, սակայն այս « խատ »ին հետ բնաւ իմաստի մերձաւորութիւն չունի: Քուչակը (Հմմտ. հրատ. Զօպանի) այս « խատ » բառը գործածած է « Օձերն ալ թաւութ կապեն՝ խատ գորտերն ի սարկաւազնի » (Խըրատ. ԾԷ). հրատարակիչը հատ կը հասկնայ, սակայն բնաւ յարմար չէ իմաստին, այլ պէտք է ածական մը համարել:

ԽԵՑԱՏ Հ. խեցոյ բեկոր, աղիշի կտոր « Թէ իր տամ անգին գոհար, նա չհամարի յիսնէ խեցաւ » (ԻԲ 3):

ԽՈՒԻ Հ. չոր ոստ. ձիւղ դիւրապաւ. « Հողմն սաստիկ, որ շատ խախէ է տարտարել » (Թ 14):

ԽԸՐՄԸԶԻ արբ. « Ղըրմըզի » ծիրանի, կարմրագոյն « Հանէ զկանանչ կապան ու հաքնի զիր խրմըզին » (ԺԱ 7):

ԾԱՐԱՏ Հ. ծայր, վախձան, նպատակ չունեցող. « Զի աշխարհիս աղէկին տուրքն անկատար խիստ ու ծարատ » (ԻԲ 5):

ԿԱՄԱԿ Հ. քմահաճոյ, հաճելի, բայց այստեղ՝ նոչքր, ընծայ և նմանութիւն իմաստով կը գործածուի. « Յով որ սէր կայ յիր սըրտին, նայ զիս նորայ կամակ տանին » (ԺԱ 15):

ԿԱՄԿԱՐ Հ. (կամակար) յօժարակամ, անձնիշխան, ինքնահաճ. « Է՞ր զաֆիլ կաս յաշխարհիս և անհոգ ի ժուռ գաս կամկար » (ԺԹ 6):

ԿԱՊԵԼ Հ. րոյրեղ, շինել « Կամար կապի յերկինս ի վեր » (ԺԵ 6):

ԿԱՊԵԼ « ԵՐԱՄ ԿԱՊԵԼ » Հ. Ժողովի, խմբուի « Չագօք հաւերդ ելնեն պարեն և են միաբան երամ կապել » (ԺԵ 12) :

ԿԱՏԻԿ Հ. կատակ « Ով խօսի բանք աղտեղի դէմ ի յարդարն կատիկով » (Է 7) :

ԿԱՐ. Հ. ուժ, միւխարանք, « Որ ինձ խրատ տար կամ կար » (ԺԹ 4) :

ԿՈՒՇՏ Հ. յագեցած իմաստով առաջին անգամ Կոստանդինի քով « Իմաստնոյն միտքն առատ խիստ լիուժեամբ կուշտ և ուժով » (Է 10) :

ՀԱՃԱԹ արբ. « Հէճճաթ » կը նշանակէ վկայութիւն, կայ նաեւ « հաճաթ » պիտոյք, կարեւորք նշանակուժեամբ. « Թէ հազար խիստ է սիրուն թէզ բաժնելու խնդրէ հաճաթ » (ԻԲ 8) :

ՀԱՆՑ Հ. այնպէս, այնպիսի՝ « Երեկ (եկաւ) տրտմուժիւն հանց նոցայ և տարան » (ԺԴ 20) :

ՀԱՍՐԱԹ արբ. և պրս. « Հասրէթ », փափագ, իղձ, կարօտութիւն, ցաւ. « Քո սիրտդ ի յաշխարհիս ի հաւրաքէն է հուր վարել » (Թ 6) : « Ու ամէն հաւ սէր ունի ու շատ հասրաք ի յիր սրտին » (ԺԱ 3) :

ՀԱՐԱՄ արբ. անիրաւ, յափշտակուած, ապօրինաւոր, չարաքեր. « Յանամօթ մարդուն ուտել հացն է հարամ » (Ի 14) :

ՀԱՐԻՖ արբ. ընկեր, մտերիմ « Բայց զահրի քեզ չէ հարիֆ է Կոստանդինուն կայ ի զատ » (ԻԲ 9) :

ՀԱՐՍԱՆԻՔ Հ. « Է հարսանիք տիեզերաց » (ԺԵ 7) :

ՀԱՐՑՈՒԿ ԼԻՆԵԼ Հ. հարցնել, խորհուրդ հարցնել « Չայս ի յով հարցուկ լինիմ որ ինձ խրատ տայ » (ԺԹ 4) :

ՀԱՔԻՄ արբ. բժիշկ « Խառնեն շաքրով այն հաքմին » (ԺԱ 17) : « Եւ հաքիմն է քահանայն և մեծ բժիշկ մեղաւորին » (ԺԲ 7) :

ՀԱՔՐ արբ. արհամարհուած. « Մէջ անգիտաց հաքր եմ ընգել » (ԺԵ 38) :

ՀԱՔՐԱՏՈՏԻՆՍ. Այս բառիս նշանակութիւնը չգտնելով՝ ինձ կը թուի ընթեռն լի այսպէս. **ՀԱՔՐ ԱՍՏԵՆՍ** (յաստենիս) որ կը նշանակէ արհամարհոռած այս աշխարհիս մէջ. («**Հաքր**» արբ. իսկ **աստենհ.**): «**Որ չըլինիս հաքրաստիկիս որ չարնէ (չառնէ՞) զօրն զքեզ մազատ**» (ԻԲ 7):

ՀԵՏ Հ. անգամ, ռմկ. հեղ. «**Դու լեր խալասս ոսկի որ շատ հետեի ի հուր մտել**» (Թ 14): «**Մինչեւ հետ մ'այլ գարուն լինիս**» (ԺԵ 41):

ՀՈՒՔՄ արբ. իշխանութիւն, հրաման. «**Շատոց վերանայ հոքմ և թուղթ և դալամ**» (ԺԴ 17): «**Զէ պատեհ ի կինն տալ հոքմ ու հրաման**» (Ի 4):

ՀՕՐՕՏ ՄՕՐՕՏ Հ. կապոյտ ծաղիկ մը. «**Ահա ելնեն գընան խնդիր հաւրաւտ մաւրաւտ ու ձուն ծաղկին**» (ԺԱ 5): **Հմմտ.** **Հ. Ախչանի Հայբուսակը:**

ԶԵՆԵԼ՝Հ. ձայն տալ. **Հ.** «**ձայնել**». «**Ու զրկեն թէզ և ձենեն զշուշանն որ է ի մէջ դաշտին**» (ԺԱ 5):

ՂԱԼՊ արբ. «**Փալպ**». սոռտ, կեղծ, խարդախ (զբամ) «**կամենաս դալպի զուգել որ ընտրած էր մահագով**» (Է 18): «**կամ Մաղրիպի ոսկին որ մահաքոյն դալպ լինի**» (ԻԱ 6):

ՂԱՀՐԻ արբ. «**Փահրի**». ցաւալի («**Փահր՝**» արբ. ցաւ, անդոքիւն) «**Բայց դահրի քեզ չէ հարիֆ**» (ԻԲ 9): **Բայց ըստ իս աւելի ճիշդ է այսպէս կարդալ.** «**Բայց դահր ի քեզ չէ հարիֆ**» որ կը թարգմանուի, **Բայց բանութիւնը քեզ ընկեր չէ:**

ՂԱՂԱՏ թերեւս արբ. «**Ղալատ**» բառն է որ կը նշանակէ՝ սխալ. «**Նա թըւի իմ հոգւոյ խօսքն ի յիր սրտին ջուժայ Ղաղատ**» (ԻԲ 3):

ՂԱՊՈՒԼ ԱՌՆԵԼ (արբ. «**գապուլ՝**» ընդունելութիւն, հաճութիւն) ընդունիլ, հաշտանիլ. «**Զայս բանքս ի կոստանդեայ դապոռ սրա որ քեզ տըւի**» (ԻԱ 11):

ՂԱԻԱՏ Այսպէս գրուած է ձեռագրին մէջ եթէ սխալ մը չէ «**Ղալատ**»-ի (սխալ). արբ. «**Ղալաթ**» կը նշա-

նակէ փոս, դարսն. « Ով երեսօք զըրուցանէ ի մեր միջիս ինքն է դաշատ » (ԻԲ 2):

ՂԱՖԻԼ արբ. անգգոյշ, անփոյթ, անհոգ. « Է՞ր դափիդ կաս յաշխարհիս 'ւ անհոգ ի ժուռ գաս կամկար » (ԻԹ 6):

ՂԻԼԱՅ Հ. « Խլայ » կամ « խիլայ » պատուոյ զգեստ. « Շնորհէ դու այս գերոյս մասն ու բաժին ինձ և դիւայ » (Ը 6): (Իսկ պրս. « Խիլա » կը նշանակէ ցեխ):

ՂԻՄԱԹ յարգի, պատուական (Բազմ. 1866 էջ 368) « Եւ անգէտ խօսքն ի յանգէտ մարդիկն ի մօտ է դիւմաթով » (Է 6):

ՂՈՒՍԱ արբ. « Ղուստ » , « Ղուսսա », վիշտ, նեղութիւն, հոգ. « Եւ յերակ գօրն ի դուսայ հոգօք մաշեմ գիս անդադար » (ԺԹ 1):

ՂՈՒՍԱՏ արբ. Ըստ իս բուն բառն « Ղուսա » է, վերջի տ տառը « Դ » երրորդ դիմորոշ յօդ է հետեւեալ իմաստին մէջ « Է անմիտ մարդ ու յիմար է՞ր կու մաշիս գօրն ի դուսատ » (ԻԲ 7). ինչո՞ւ վշտովի կը մաշիս:

ՂՊՆԱՀԱՐ Հ. (« Ղպնիլ » կամ « խպնիլ » բայով բարդուած) ամօրահար, անլցած. « Եւ ղպնահար եմ 'ւ ամօթով » (ԺԵ 20):

ՃԱՐ պրս. « չարէ », հնար. « Եւ չունիմ հանգստութիւն 'ւ ուրախութեան ինձ չկայ փար » (ԺԹ 1):

ՃԷՀԷԼ արբ. « ճահիլ ». մանուկ, անտեղեակ, յիմար. « Անգիտաց ինքն է ծանօթ ով է օրհնել ու կամ մուծատ » (ԻԲ 6):

ՄԱԶԱՏ արբ. նախանձ. « Որ չըլինիս հաքրաստինիս որ չառնէ զօրն զքեզ մագատ » (ԻԲ 7):

ՄԱԼ արբ. ինչք, ստացուածք. « Մի պարծենալ դու ի քէն եթէ ես գանձուց տէր և մալի » (ԺԷ 1):

ՄԱՀԱՔ արբ. « մըհաքք » փորձաքար (pierre de touche). « Եթէ չունիս խալաս ոսկի... դու ընդէ՞ր մօտ ի մահաքն յայտնի լինիս պարզ երեսով » (Է 18): « Կամ մաղրիպի ոսկին որ մահաքովն ղալպ լինի » (ԻԱ 6):

ՄԱՂԱՍ Հ. մաղձ, կայ և « մաղասկաթ » որ նշանակէ երբ մէկը մաղձին առաւելութենէն կը փրփրի կատաղիի նման. « Կէսք մ'ասեն դա է յիմար ու խեւ մաղաս կաթի » (Ժ 8) :

ՄԱՂՐԻՊ արբ. Արեւմուտք. և կամ արեւմտեան երկիր. « Մաղրիպիստան » (= Մարոք) Կ. Բաղիշեցւոյն քով (Հմմտ. Բաղմ. 1880 էջ 98) : « Կամ Մաղրիպի ոսկին որ մահաքովն դալպ լինի » (ԻԱ 6) :

ՄԱՅՋՈՒՆ (ինձ անծանօթ է) « Մայջուն եղայ և վարդէջուր անմահութեան բղխեալ աղբիւր » (ԺԵ 39) :

ՄԱՆԴՐՈՒՆ Հ. « մանդր » և « մանդրել » . մանր, մանրեղ. « Մանդրուն հաւերն ի հաւ խօսին » (ԺԱ 1) :

ՄԱՇԵԼ Հ. բարոյական իմաստով « Որ չմաշես դու զքեզ հոգով » (Է 20) :

ՄԱՍՐԵՆԻ « մասուր » « մասրի » ձեւերով եւս կը գրտնուի այս բառը Միջնադարեան հայերենի մէջ . Հ. Ալիշանի « Հայբուսակ »-ին մէջ կը յիշուի իբրեւ ծաղիկ . այդ իմաստով գործածած է նաեւ Կ. Երզնկացին « Նայ խնդալով ցնծայ, 'ւ ուրախանայ այն մասրենին » (ԺԱ 6) : Սոյն վկայութիւնը « Հայբուսակ »-ի մէջ Թլկուրանցւոյն կը վերագրուի, այն պատճառաւ որ Հ. Ալիշան 559 թիւ ձեռագրէն առած է այս տողը, ուր – ինչպէս Ե գլխուն մէջ ըսինք – Թլկուրանցւոյն ընծայուած է Երզնկացւոյ այս ԺԱ տաղը :

ՄԵԾԱՌԱԿ Հ. խայտառակ. « Թող լինի զինչ լիրբ ու շուն կայ մեծառակ » (Ի 18) :

ՄԼԱՐ Հ. մռայլ, « Ի անմիտին սիրտն է ի լի, մութն ու մըլար սառնամանով » (Է 9) : Սոյն մլար բառը միջնադարեան հայերենի մէջ կը նշանակէ « աննշան, սնոտի, անիրաւ » ինչպէս որ Բիվոլայ իր բառգրքին մէջ կը դնէ « Մլար մարդ » :

ՄՃԼԻՍ արբ. « մէճէլիս » ժողովր (ոչրախուրեան), ինձոյք, կոչունք, խրախճան, ընկերակցութիւն. « Առնուն զիս և տանին սիրով փռեն ի մօրսնին » (ԺԱ 15) :

«Մձիս զոռգե (ժողովել) և մեծ ժողով բլբուլնի գան դասս դասով» (ԺԵ 26):

ՄՈՐԱՒ Հ. ցեխ (ըստ Բազմ. 1866 էջ 234) անշուշտ ձեռագրի սխալ է «մորատ» փոխանակ «մօրատ»ի, (Հայերէնի մէջ «մօր» կը նշանակէ ցեխ) «Ընգել են բեռաւ մ' ծանդը ի մէջ գէշ մօրատ» (ԺԴ 7):

ՄՈՒՐԱՏ արբ. «միւրատ». կսմք, ինդրոշած, փափագ, ցանկոչքիւն, վախճան. «Ոչ հեծնան ձի, ոչ գահէն մոշրատով» (ԺԴ 18): «Ոչ սրտով թէզ մի ասել հասնիմ յամէն սրտի մոշրատ» (ԻԲ 5):

ՄՈՒՐԹԱՏ արբ. «միւրթէտզ» բառին ռամկական ձեւը. ուխտադրոշ, ոշրացող. «Անգիտաց ինքն է ծաւնօթ ով է ճէհէլ ու կամ մոշրատ» (ԻԲ 6):

ՄԹԵԼ Հ. կսկծալ (մն արմատէն կազմուած. միջնադարեան Հայերէնի մէջ «մոմուալ» կսկծալ իմաստով գործածուած է «Ոչ եղբայր սիրուն՝ մռէ, ոչ սիրելի և կամ օտար» (ԺԹ 7):

ՅԱԼԱՄ արբ. «ալամ» դրօշք, նշանք փառաց. «Շատոց խափանի յարտ ու տապլ ու յալամ» (ԺԴ 17):

ՅԱՐՏ Թ. «արտ» քիկունք, օգնոչքիւն. իսկ պրս. բարկոչքիւն, աշատ. «Շատոնց խափանի յարտ ու տապլ» (ԺԴ 17):

ՅԵՐԵՐԿԱՑԵԼ (եալ) Հ. դողդած, շարժուած. «Մէկ մի մտել ի մէջ ծովին տեսնէ դեղին՝ ւ յերերկացել» (ԺԵ 13):

ՅՈՐԴՈՐ Հ. շոշտով?: Ահա եղեւ յորդոր գարուն (Գ 5):

ՆԱԶ պրս. ցոշցոշած չկամոչքիւն, փաղաքշանք. «Այն ոք որ էին ի յերկրի խիստ նազով» (ԺԴ 19):

ՆԱՇԵԴԴԵՆԻԱՐ աւմիտ, աւիսելք (ըստ Բազմ. 1848 էջ 210) «Սուրաթ են բէսիֆաթ և յանդիման նախշիդեռար» (Գ 9):

ՆԱՇԵԴԵՆԻԳԱՐ արբ. պրս. (ձեւացած «նապշ» «ինկեար») նկարակերտուած, բառեր է. առաջինը զուտ արարական բառ, կը գործածուի պարսիկ լեզուին մէջ և

կը նշանակէ նկար, նկարակերտութիւն, իսկ « ինկեար » պարսիկ բառ է և կը նշանակէ նկարիչ: (Երզնկացւոյն այս բառը կրնայ եւս կարգացուիլ ՆԱԽՇ Ի ՆԻԳԱՐ. « Նիգար » պարս. նկար) « Շինած ամէն ոսկւով ու նախշ ինիգար (ԺԴ 15):

ՆԱՂԼՏ արբ. « նագտ » պատրաստ ստակ, առ ձեռն պատրաստ « է անմիտ երբ դու շունիս քեզ իւր բաժին իրք նաղլտով » (է 7):

ՆԻՆՈՖԱՐ պրս. « նինուֆէր » « նոնոփար », և արբ. « Նիլուֆար » կամ « Նիլուֆէր » ալ կը կոչուի, ըստ Հ. Աւիշանի Հայրոշուակի՝ կոկոս ծաղիկ կոչուածն, « ջըրային շուշան » է. Կ. Երզնկացին եւս նոյնը կը հասկնայ երբ կը գրէ « Նինոֆարն ի մէջ ծովին » (ԺԱ 5). աւելի ճիշդ պիտի ըլլար եթէ ի մէջ « լճին » ըսէր, բայց մեր նախնիք ստէպ « ծով » ըսելով լիճ կը հասկնային:

ՇԱՐԲԱԹ արբ. « շարպաթ », օշարակ. « Եփեն գիս (վարդ) կրակով շարքաք զուգեն ի շուկանին » (ԺԱ 17):

ՇԸՔԱՐ հ. (« Շուք » բառէն կազմուած) գարդ, ինչք « Շարած յիւ վերայ էր մարգարտով շքար » (ԺԴ 14):

ՇԻՆԵԼ (ՋԲԱՆՍ) հ. գրեղ, շարադրել, « Որ ես շինեցի զբանքս ի մտաց գրով » (ԺԴ 21):

ՇԼԱՏ Հ. « Ժլատ » ագահ, անյագ, ախշ. « Իր ասեմ թէ մի լինիր յաշխարհիս գործն դու շրատ » (ԻԲ 5):

ՇՆՈՖՈՐ հ. գեղեցիկ (շնորհաւոր). իբր անուն եւս կը գործածուի. (Քաւառաբարբառի մէջ, ածէծք մ'է, հիւանդութիւն մը). « Ի յիմ շնոֆոր տեսուս փարատեցան երբ գիս տեսին » (ԺԱ 14):

ՇՈՒԿԱՏ Հ. դատարկապորտ, գանձիկ՝ որ շուկային մէջ կը քափառի. « Նա չառնու յիսնէ խրատ, միտքն է ի դուրս զօրն ի շուկատ » (ԻԲ 6):

ՈՆՑ հ. երբոր, հագիշ քե. « Ոնց որ տեսան զվարդն պայծառ » (ԺԵ 23):

ՈՆՑ հ. իճնչպես, ոռակից. « Ասեն թէ ոնց գրէ բան քաղցրահամ ու մեզ կարգայ » (Ը 1):

ՈՒՍ (անծանօթ) « Ի չորս հակառակէս ուս կամ յեւրեթ ? եմ մնացել » (Ժ 3) :

ԶԱՀ պրս. « չէ՛հ » ջրհոր. « Ու փոքր ու... ի զընդան և ի չա՛հ » (ԺԴ 10) :

ԶԹԻ Հ. Զեռագրին մէջ գրուած է « խաւար չաւաթի » . իմաստը « խաւարչտի » է (ԽԱԻԱՐԶՈՒՏԻ), մթին, խաւարային. « Ի վուր սիրտ որ լոյս ծագել նա ի մօտ խաւարչաւթի » (ԻԱ 7) :

ՊԱՏԿԵՐ Հ. դեմք, երես, « Եւ լինի պատկերօքն այլ ինք գեղեցիկ » (Ի 8) :

ՊԱՅԻՈՒՆ Հ. պատասխան (տես և Քուչակի քով) « նա չարկամ զիս տեսանէ ինձ պացխուն տա(յ) խօսվի սատակ » (ԻԲ 4) :

ԶԱԼԱՏ Հ. դահիձ ըստ Րիվոլայի բառգրքին : Ինձ հաւանական է որ արբ. « ճէլլատ » բառին աղաւաղումն է. « Իւր լեզուովն՝ քաղցր շաքար ու սրտովն է զերդ զջաշատ (ԻԲ 6) :

ԶԱՄԻՅԱԹ արբ. « ճէմնաթ » բազմուքիւն, խաւնիձադանձ. « Նստել է սաղիսայ ի մեծ չաւիյար » (ԺԹ 5) :

ԶԱԻՐ արբ. « ճէվր » գրկանք, բռնուքիւն « Լուել է իր շատ քիպր ու չաւր ու ջափան » (ԺԴ 14) :

ԶԱՅԱՆ արբ. « ճէֆա » վիշտ, տանջանք, գրկանք « Լուել է իր շատ քիպր ու ջաւր ու ջափան » (ԺԴ 14) :

ԶՈՒՄԼԱՅ արբ. « ճիւմլէ » . բորբ, հաւաքումն, ժողով. « Նա թուի իմ հոգոյ խօսքն ի յիր սրտին չունիայ դադատ » (ԻԲ 3) :

ԶՕՀԱՐ (արբ. ձեվհեր) գոհար, մարգարիտ, ակունք. « Գնայ ի ծովն ի վայր չօհար ուզես անգին » (ԺԷ 4) :

ԶՕՀԱՐԻ արբ. « ճէվհէրի » գոհարավաձառ, մարգարտական. « Թէ տես թէ եմ ես չօհարի որ այլ չէ լել » (Թ 3) : « Թէ ջօհար ուզես անգին ու կու ճանչես ու ես չօհարի » (ԺԷ 4) :

ՍԱԶ պրս. նուագարան, նուագերու յատուկ գործիք մը. « Ուրախացել են մեծ սագով » (ԺԵ 26) :

ՍԱԶԵԼ պրս. *Հ. նռազեղ*, (պարսից սազ բառը հայա-
ցուցած է Կոստանդին). *Րիվոլայի բառգրքին մէջ եւս*
սոյն իմաստով կայ սազեղ. « Երկու կամաց ծառայ դժար
է ինձ յիրաց սազեղ » (Ժ 4):

ՍԱՂԻ Թ. « սաղ » առողջ. (*Չեռագրին մէջ որոշ սաղի*
գրուած է, թէ եւ կրնայ Սաղի ենթադրուիլ՝ նռազարանի
իմաստով. բայց եթէ Սաղի պէտք է ըլլայ ճիշդ ձեւը՝
ուղական ձեւը պէտք է նկատել: Րիվոլայի բառգրքին
մէջ կայ սաղի բառը բայց բնաւ չի յարմարիր անոր
իմաստը հոս. « Այսօր մեզ սուր անուշ գինի զի ես
ուրախ սիրով սաղի » (ԺԶ 12):

ՍԱՂԻՍԱՅ. առողջ, հանգիստ (*ըստ Բղմլ. 1866 էջ 234*)
բայց ի՞նչ ծագումն ունի. ըստ իս պէտք է ընթեռնուլ
Սաղի սայ, որով և կր լուսաբանուի նախընթաց ՍԱՂԻ
բառը զայն ուղղական ենթադրելով. « Նստեալ է ի սա-
ղիսայ ի մեծ ջամիյաթ » (ԺԴ 5): Մեր կարծած ըն-
թերցման համեմատ՝ պէտք է հասկնալ. « բազմութեան
մէջ հանգիստ նստած է սա »:

ՍԱՐԻՅՈՇ պրս. « սէրիսօշ » բարդուած « Սէր » գրչիս
և « խօշ » քաղցր բառերէն, որ նշանակէ գիւնով, գիւնով
գոշարքացած. « Սարիսօշ են դարձել սրտերովն ի մու-
րատ » (ԺԴ 7):

ՍԱԽԱՏ արբ. « սէրվատ » սեռութիւն, « սէվէթ » սղ-
տեղութիւն. իսկ պրս. « սէվատ » մրուր գիւնոյ. (Թրք.
կայ « Սավատ » կամ « սավաթ » բայց իմաստով բոլո-
րովին անյարմար է). « Զաշխարհիս զամէն գընացք ես
ցուցանեմ զերդ զսաւատ » (ԻԲ 7):

ՍԱԽԴԱՅ պրս. « սէվտա » տխրութիւն, սեւ մաղձ, սէր,
իղձ. « Եւ յիմար դարձել ու խեւ, ու սաւդայի ի շուրջ
գալով » (Է 1):

ՍԷՔԻՆ արբ. պարկեշտ (*ըստ. Հ. Յակ. Պօղաճեանի*
« Սէքինէ » պարկեշտութիւն) « Ու թէ չունիս խոնար-
հութիւն ու սեքին սիրտ և հեզ հոգի » (ԺԷ 7):

ՍԻՖԱԹ արբ. (յօքնակի). երեսք, դէմք, կերպարանք.

« Զի սուրաթէ են սիֆար կան կենդանի ու չեն հոգով » (Է 2). « Ի սուրաթն մի նայել... սիֆարին արա մտիկ » (ԻԱ 12):

ՍԼԷՂ արբ. « սըլահ », « սիլահ » գենը, ապառազինու թիւն, զարդ. իսկ պրս. « սըլա » յանաստեղծներուն տըրուած պարգեւական տուրք. « Ես եմ առանց սրէի ու մերկ եմ յանգիման կանգնել » (Ժ 7):

ՍՈՒՐԱԹ արբ. եւս « սուրէթ ». արտաքին կերպարանք, երեսոյթ, երեսք, դեմք. « Սուրաթ »-ի և « Սիֆաթ »-ի տարբերութիւնը կոստանդինն ալ կը յայտնէ սա տողին մէջ « Ի տուրաթն մի նայել որ յերեւան կայ և յայտնի, սիֆաթին արա մտիկ որ է խորին անգիտելի » (ԻԱ 12) « Զի տուրաթէ են կան կենդանի » (Է 2):

ՍՕՍԱՄԲ սոչաւմբար կոչուած ծաղիկն է (Հմմտ. Հայբուսակ). Բ օրինակն ունի « Սուսամ » որ է պրս. « սուսէն » ծանօթ շոշանը. Ա օրինակը աւելի ուղիղ է վասն զի « Սոսամբ » ըսելով « սուսան »ը (շոշանը) չի հասկնար Երզնկացին, քանի որ զայն նախորդ տողին մէջ կը յիշատակէ: Հ. Ալիշան « սոսամբ » ձեւին հանդիպած է ուրիշ ձեռագրի մը մէջ (Ո՛չ Երզնկացւոյն, վասն զի զայն իրեն աղբիւր ունեցած չէ) Հմմտ. Թիւ 2849: « Ու ձենեն զսոսամբ ծաղիկն » (ԺԱ 5):

ՎԱՆՑ Հ. վասն, « կամ վանց այս... կենցաղոյս » (Ժ 5):

ՎՃԱՐ Հ. վերջ, ծայր, վախճան. « Եւ չկայ եզր ի ծովիս կամ թէ ճամբուս թէզ կայ վճար » (ԺԹ 2):

ՏԱԿ Հ. ծաղք, (ղաթ) Հ. շարք, կապոց. « Հիմի հաւանել է ի մի տակ քաֆան » (ԺԳ 14):

ՏԱՊԼ արբ. « Թապլ ». բոլորէ. « Շատոց խափանի յարտ ու տապի ու յալամ » (ԺԳ 17):

ՏԱՐՏԱՐԵԼ Հ. ցրռել (տանել բայի կատարեալի տարարմատի, կամ « տար » (հեռու), կրկնութեամբ շինուած). « Լեզուն հողմն սաստիկ որ շատ խռիւ է տարտարել » (Թ 14):

ՏԷՐ Հ. « Պատկերաց տէր » գեղեցկադեմ. « Սյնոք որ էին... պատկերաց տէր և դեղձան մազով » (ԺԳ 19):

ՓԱՀԼԱԻԱՆ պրս. « փէհլէվան » ըմբիշ, քաջ, մերկամարդ. « Չվախէ ի զօրաց թէ են քաջ փահրաշան » (ԺԴ 11) :

ՓՈԼԱՏ պրս. « փուլատ » պողպատ. « Չերդ ի հրեղէն թուր մի փոյատ » (ԺԲ 7) :

ՔԱՐԱՄ արբ. վեհանձնութիւն, ազնուութիւն. « Չերայ ի լրբէն չեղնէ լուծֆ ու քարամ » (Ի 14) :

ՔԱՖԱՆ արբ. « քէֆն » պատանք. « Հիմի հաւանել է ի մի տակ քաֆան » (ԺԴ 14) :

ՔԻՊՐ արբ. մեծութիւն, հպարտութիւն. « Լեւել է իր շատ քիպր ու ջաւր ու ջաֆան » (ԺԴ 14) :

ՔՈՒՇԱՏ պրս. « քիւֆատ » ուրախութիւն, բացումն, յաղթութիւն. « Չի ճանչել զվատն յաղէկէն ի հետ ոմանց առնէ քոշատ » (ԻԲ 6) :

ՖԵԼ արբ. « ֆէէլ » հմայք, յաջողութիւն, դիւրութիւն. « Ու վանց իր շատ ֆելերուն զինքն է կորուսել » (Ի 16) :

ՖՐԻԱԹ արբ. « ֆիրիյէթ » բողոք, հառաչ, սուտ. « Ֆրիաթ կանչել » բողոքել, հառաչել, « ֆրիաթ կանչեմ հազար ու ահեղ հառաչ բերեմ լալով » (Է 1) :

ՖՐՈՒՇ անծանօթ է ինձ իմաստը և ծագումը. « Եւ մեզ նստել չաքար ֆրուշ » (ԺՁ 8) :

Հ. ՄԿՐՏԻՁ ՊՈՏՈՒՐԵԱՆ

Տ Ա Ղ Ե Ր

ԿՈՍՏԱՆԴԻՆ ԵՐԶՆԿԱՑԻՈՑ

Ոմանք չար են ինձ հետ ոչ նախանձով եմ յիմ վերայ,
վասն իմ գրեալ բանիս՝ որ առ մարդիկ երեւեմայ:

(Քերթ. Ը 1)

Ք Ե Ր Թ Ո Ի Ա Ծ

• Ա¹

1. Որհնեալ է Հայրն անըսկիզբն՝
անեղական և անսահման,
Գովեալ է Որդին միածին՝
ճշմարիտ բանըն Հայրական,
Բարեբանի յարարածոց՝
Հոգի Աստուած ճշմարտական,
Երրորդութիւն անզատելի՝
Աստուածութիւն միասնական:

2. Անըսկիզբըն և անվաղճան
անքըննելի ու անթարքիման²,
Անբաւելի երկնից՝ և երկրի
և զօրութիւն անյաղթական:
Երկինք աթոռ է տէրութեանդ
երկիրս ոտիցըդ պատուանդան
Համատարած ես ի յերկինս
և ի յերկրէ անզատական:

1. Զեռագիրն՝ առանց խորագրի է: (Տաղաչափութիւն՝ 4-4-4-4,
երբեմն 3-4-4-4):

2. Անթարքման (արբ. ան-թերճիւման):

3. Ըստեղծեցեր քեզ պաշտօնեայ՝
 ըզՍերովբէքըն վեցթեւեան,
 Զինըն դասըս հրեշտակաց
 որ անդադար քեզ փառըս տան.
 Զքառակերպեան ըզքերովբէքն
 և ըզհրեշտակքըն բազմաչեան,
 Զչորեքկերպեան ըզկենդանիքն՝
 որ են աթոռք աստուածութեան:
4. Կամարակապ խորանն երկնից
 առանց սիւնի հաստատեցան,
 Քեղեցկութիւնք վայելչապէս
 զարմանալի յօրինեցան.
 Ծաղկեալ երկինքն աստեղինօք՝
 լուսաւորօք զարդարեցան.
 Ի գիշերոյ զարդ աստեղացն
 և ի տուընջեան արեգականն:
5. Հըրաման ետ ջըրոց բազմաց՝
 որ ի հողոյն բաժանեցան.
 Կոչեաց Աստուած զցամաքն երկիր
 և ջուրքըն ծով անուանեցան.
 Ետ հըրաման Աստուած հողոյն
 բուսուցանել ծառք զանազան,
 Քաղցրաճաշակ պլտուղք ծառոց՝
 բոյս և սերմանք յերկրի ծընան:
6. Զթըռչունս երկնից և ըզեռունս
 յերկրի զեռալ ետ հըրաման
 Գազանաց, չորքոտանեաց,
 սողնոց երկրի՝ որ և սողան.
 Ամենայն շունչ կենդանեաց
 զգաի ազգի տուաւ հրաման.
 Աճեցին ազգ ըստ ազգաց՝
 լըցին զերկիր և բազմացան:

7. Ասաց Աստուած, արասցուք մարդ՝
ի պատկերի մերում նըման,
Զի իշխեսցէ արարածոց՝
ամենեցուն կացցէ իշխան.
Ստեղծեց ըզմարդ հող ի յերկրէ,
չունչ ետ 'ւ հոգի անմահական.
Քան ըզհրեշտակս այլ գերագոյն՝
պատկերակից արարչական:
8. Փառօք պատուեց զմարդն առաջին.
տընկեց զգըրախտն անմահական.
Եւ նըմայ ետ վայելել
ըզփափկութիւն վայելչական:
Երփնազարդ զարմանալի
դրախտըն ծառովք զարդարեցան.
Գեղեցիկ ի տեսանել՝
քաղցր ի ճաշակ մարդոյն տուան:
9. Արկ թըմբրութիւն տէրն Ադամայ՝
և ա՛ռ մի ի կողից նորայն.
Շինեաց մարմին զկողն Ադամայ՝
և ետ ընգեր նըմին նըման:
Ետ պատվիրան վասըն պըտղոյն՝
չուտել անդի, որ և կերան
ի նախանձու չար բանսարկուին,
որ և օձիւըն խաբեցան:
10. Հաճոյացան բանից օձին
և ի պըտղոյն առին կերան,
Մերկացան յանմահ լուսոյն,
և թըզենի տերեւ սփածան.
Ընդ երեկս անդ ի դրախտին
զձայն գընալոյն Տեառն լուան.
Եւ փախեան ի յարարչէն՝
և ամօթով գնացին թագեան:

11. Ի գըրախտին՝ Տէրն Ադամայ
կոչեաց ձայնիւն տրարչական,
Թէ կերա՞ր դու ի պըսղոյն
և չպահեցի՞ր զիմ պատվիրանն .
Ջըրկեցա՞ր դու ի գըրախտէդ՝
յանմաՀ կենացդ անապական .
Հըրամայեաց ի հող դառնալ,
զի ի հողէն նոքա ծընան :
12. Անիծեաց զկինըն և զԱդամ,
և ետ օձին բան բարկութեան .
Վերայ լանջաց՝¹ և որովայնիտ՝
յերկիր գընաս դու անխափան :
Հողըն լիցի քեզ կերակուր,
քո զամենայն կեանքդ որչափ կան,
Փոխանակ զի տրարեր
ըզբանըդ զայդ կորըստական :
13. Հըրամայեաց դարձեալ յԱդամ՝
Թէ Քեզ բուսցի փուշ անպիտան,
Եւ քըրտամբք աշխատանաց՝
դու կերիցես հաց տըրտմական :
Եւայի՛. Յաւօք ծընունդ
և տըրտմութիւն որդէծնութեան .
Բազմանալով բազմացուցից
ըզտըրտմութիւն քո հեծութեան :
14. Ի գըրախտէն տրտաքս էհան
և հրամայեաց կալ յանդիման,
Եւ սերովբէք և Քերովբէք
չուրջանակի եդ պահապան .
Ձի մի գայցեն և ուտիցեն
զպըտուղ կենացն անմահական .

1. 0թ.՝ 2 որով այն իս :

Այլ զի դարձցի¹ հողն ի յերկիր
մարդն ի ծնունդն ուստի առան:

15. Աղամ հայրն արտաքսեցաւ
կալ յանդիման յեզեր դրախտին
• Սկիզբն առին և ծնանեցան
Աղամայ որդիք առաջին.
Մին կայէն էր չար ծընունդէն
և անդրանիկ որդի նորին
Որ² եսպան զեղբայրն Աբէլ՝
վասն անարատ պատարագին:

16. Ծընուեցան ազգ ըստ ազգաց
մինչեւ ի Նոյ արդար նըմին,
Որ հըրաման տուեալ Նոյի
տապան գործեց ջըրհեղեղին.
Եւ եմհալ ինքըն և իւրքն՝
ի տապանակն որ գործեցին,
Որ գուշակէր զծընունդ փըրկչին,
և զխոնարհիլն յարգանդ կուսին:

17. Աբրահամ սուրբ նախահայրն
բընակեցաւ ի խորանին՝
Զի օրինակ էր սըրբութեան.
Փըրկիչն եկեր հաց ընդ նըմին³.

.

18.
. . . Նաւեայ ցեսու որդին,

1. Օր. դարձրի:

2. Օր. գոր. պսպէս ստեպ:

3. Հոս կը պակսի Ե թերթին առաջին մի թուղթը միայն, ինչպէս
և պատմութեան ոստումէն ալ կը նկատուի:

Ի Յորդանան անց հրամանաւ՝
 ժողովրդովքն Իսրայէլին .
 Որ յԵրեքով ի հրեշտակէն
 առ հըրաման յաղթել նոցին .
 Նա զարեգակն ոտնակապեաց
 ըզքարն հալէր զԵրեքովին :

19. Ահա այժըմ՝ ըսկըտանիմ
 զմարգարէիցն որ պատմեցին՝
 Յառաջ բազում ժամանակօք
 զՔրիստոսէ գուշակեցին ,
 Թէ խոնարհի Տէրըն տերանց
 և բընակի յարգանդ Կուսին ,
 Մարմնանայ և ծընանի
 մարդ կատարեալ ըստ օրինին :
20. Դաւիթ տրքայն՝ էր մարգարէ ,
 և Աստուածահայր սնուանեցին ,
 Գուշակեաց վասըն փըրկչին
 բանըս բազում ի Սաղմոսին ,
 Թէ ինձ պիտէր թեւս աղաւնոյ՝
 որ ես թըռչի յանապատի .
 Ակն ունէի ես Աստուծոյ
 և սպասէի գալոյ Փըրկչին :
21. Եսայի՛ աղաղակէր
 ըզյըղանալըն սուրբ Կուսին .
 Եթէ ահա Կոյս յըղասցի
 ծընցի որդի զԱստուածորդին :
 Ի Յովաննէս ակնարկելով
 ձայն բարբառոյ յանապատին՝
 Պատրաստե՛լ ըզճանապարհըս
 երկնաւոր թագաւորին :

22. Ահա եղեւ բանիցն աւարտ
լըրումն եհաս կանխախօսին,
Որ և բազում ժամանակօք
կանխաւ յառաջ զայս ասացին.
Մընայի՛ն սուրբ գալըստեանն
մեռան բազումք և ոչ տեսին,
Եւ ի կըտակըս հարք որդոցն՝
ըզգուշութեամբ պատուիրեցին:
23. Հրեշտակապետըն Գաբրիէլ՝
առ Մարիամ գայ խոնարհի.
Թէ ողոյն քեզ Մարիամ,
ի քեզ Հոգին սուրբ բընակի.
Յըղանան և ծընանիս
զՅիսուս փըրկիչ տէր աշխարհի.
Նա փըրկեսցէ զազգըս մարդկան
ի կապանաց սատանայի:
24. Թագաւորըն մեր Քրիստոս
մարդ ի կուսէ ծընեալ յերկրի,
ի ժամանակս Հերովդէի
ի բեթղեհեմ Հրէաստանի.
Ի հրեշտակաց և ի հովվաց
փառք ի բարձունս օրհնաբանի,
ի մոգուց պատարադօք
և ընձայիւք երկըրպազի:
25. Քառասնօրեայ գայ ի տաճարն
ի ծերունոյն գիրկըս բազմի,
Այն որ անտեսն էր սրովբէից՝
կուսին կաթամբըն կերակրի.
Արարի՛շըն հրեղինաց
առ հողեղէնքըս խոնարհի
Մարմնանայ և մարդանայ
ժամանակաւ շըրջի յերկրի:

26. Ի Յովհաննէս¹ Կարապետէն
 Ի Յորդանան գայ մըկըրտի.
 Լուսաւորէ զկոյրն ի ծընէ՝
 անդամաւոյծըն բըժըշկի.
 Սաստէ դիւաց, տղաղակեն
 խոստովանին զնայ տէր երկնի.
 Ի հարսանիսըն Պալիլեայ՝
 դարձուցանէ զշուրն ի գինի:
27. Աստուածաբար կոչեաց զմեռեալ՝
 չորեքօրեան ի տապանի.
 Նայ ելեալ յաչեղ ձայնէն՝
 և եկն արտաքըս կենդանի:
 Նըստեալ ի յէշ և յաւանակ²
 ծառք ի մանկանցըն հատանի.
 Եւ ովսանայ, փառք ի բարձունս՝
 օրհնաբանեն անլըռելի:
28. Ի վերնատունըն խոնարհեալ՝
 վասըն սիրոյ օրինակի,
 Ծառայաբար զոտըս լուանայր
 զաշակերտացն ըստ խորհըրդի.
 Պատմէ զխորհուրդն աշակերտացն
 և ցուցանէ նոցայ յայտնի՝
 Թէ ինձ պահրտ է բարձրանալ
 և մեռանիլ ի փայտ խաչի:
29. Ի վերնատունն ա՛ռ ըզպատսու
 ելեալ արտաքըս Յուդայի,
 Եւ տարեալ մօտ առ դըպիրսն
 և քահանայսըն Ղեւտացի:

1. Օր. զՅովհաննէս:

2. Օր. Յովանակ:

Նորայ առեալ վարձս երեսուն
մատնեալ զիւր Տէրն ի մահ խաչի .
Որ ընթրոնեալ ըզնայ Հրէիցն
յանօրինաց դատապարտի :

30. ԶՏէրն կապեալ և ապտակեալ
կայիափայ և Աննայի ,
ի զլուխն եդեալ պըսակ ի փշոց՝
ի զինուորացըն կատակի .
Տէրն առեալ թուք ընդ երեսն
ի ժողովոյն ինքն հարկանի .
Եւ բարձեալ ըզխաչափայտն՝
ի Գողգոթայ տեղոջ տանի :

31. Բարձրացեալ բազկատարած
և բեւեռի Տէրն ի խաչին
Ծարաւի՛ անձն իմ տսէ ,
որոյ ետուն ըմբել զլեղին .
Լըցեալ ըսպունկ մի քացախով
և եղեգամբ ըմբել տային .
Որ և գոչէր բարձըր ձայնիւ
և բարբառէր զԵլի էլին :

32. Շարժ առեալ հիմունք երկրի
յահեղ ձայնէն և ահագին .
Եւ պատառեալ վերուստ ի վայր
այն վարագոյրըն տաճարին .
Արեգակըն քօղ արկեալ
խաւարսնայր միջօրէին .
Եւ ծածկեալ լոյսըն լուսնին՝
յարիւն դառնայր յայնըմ ժամին :

33. Յանձն արարեալ ի ձեռքս Հօր՝
և աւանդեալ առ Հայր զհոգին .

Զոր և խորեալ գինաւորին՝
 ջուր և արիւն ելեալ բըխին։
 Առ Պեղատոս՝ Յովսէփ հայցէր
 զանմեղ մեռեալն ի փայտ խաչին,
 Առեալ պատեաց սուրբ կըտաւով՝
 և եղ ի նոր գերեզմանին։

34. Կընքեցա՛ւ սուրբ գերեզմանըն
 մատանեաւ քաջանային.
 Եւ գինաւորացն ըզգուշութեամբ
 հրաման տուեալ զի պահեսցին։
 Յանկարծակի յերրորդ յավուր,
 մինչ պահապանքըն պահէին,
 Տէրըն յարեաւ ի մեռելոց
 զմահու գերեաց զիշխանութիւնն։

35. Սոսկալի՛ սերովբէին
 Նըստելով ի վերայ վիմին.
 Հարկանելով փող յարութեան
 զոր պահապանքըն զարհուրին.
 Եւզարե՛ր և սուրբ կանացըն
 բարբառէր մեծ ցընծութիւն.
 Եթէ յարեաւ Փըրկիչըն մեր
 քակեաց զամուրըս բանսարկուին։

36. Կանայքն հտուն մեծ աւետիս
 աշակերտացն ի միասին,
 Նոքայ լըցան մեծ խընդութեամբ
 ի գերեզմանն ընթանային.
 Մարիամ մայրըն Յիսուսի ¹
 ի գերեզմանն եկեալ Փըրկիչին

1. Ըստ աւետարանչաց՝ այդ յիշեալ Մարիամը, որ զՅիսուս կը տեսնէ յարութենէն վերջ առաջին անգամ՝ Աստուածամայրը չէ։

Զօհսուս ետես և ոչ ծանեաւ
այլ հարցանէր ողորմագին:

37. Եթէ, ով պարտիզպան
միթէ տեսե՞ր դու զիմ որդին.
Դու ցոյց ինձ, եթէ բարձեր,
զի ես առից զիմ Միածինն:
Երեւեցաւ ի Գալիլիայ
առաքելոց մետառանին,
Զոր և Թովմաս ոչ հաւատայր
մինչեւ ետես զխոցեալ տեղին:
38. Մինչեւ յաւուրըս քառասունսրն
երեւեալ Պետրեան գընդին.
Համբարձա՛ւ փառօք յերկինս՝
յաջմէ նըստաւ երկնաւորին:
Առաքի՛ ի վերնատունն
առ աշակերտքըն սուրբ Հոգին,
Նոքայ լըցան շնորհօք Հոգոյն
որ յայլ և այլ լեզուս խօսին:
39. Խընդրէ՛ դու Կոստանդին
ի սուրբ Հոգոյն քեզի բաժին.
Դու այլ լո՛ւսաւորէ
լեր արժանի փոքըր մասին.
Զարդարէ՛ դու զքեզ տաճար
գեղեցկաշէն Թագաւորին
Եւ ապայ գալուն մընաս
արեգական շառաւելին:
40. Տուք փառք անմահ բանին
ամենազօր Թագաւորին,
Արարչի՛ն արարածոց
և միայնոյ մեծ արքային.

Այն որ էնն է յէութեան
 և անվաղջանն յաւիտենին.
 Իսկ նըմայ փառըս տացուք
 յամէն լեզվաց մեծ գոհութիւն:

Բ

Նորին Կոստանդնայ բանք¹:

1. Ահա ըսկիզբն առնում բանից
 և խըրատ տամ հասարակաց.
 Իմաստութիւն ձեզ ցուցանէ
 յով որ հոգոյ աչք կայ ի բաց:
 Զինչ մարգարիտ շարեալ յոսկի
 հանց գեղեցիկ բանն ի մըտաց՝
 Բայց անգիտին ոչինչ թուի
 զինչ մարգարիտն ի մէջ խոզաց:

2. Ով գիտութիւն ունի անբաւ
 ի մարդկանէ ինքն է գոված.
 Ու սէր չունի իր հաւասար
 որ գիտութեան հիմն է դըրած.
 Նայ զգիտութիւնն աստուածային
 հըպարտ հոգով իսկի չգիտաց.
 Հանց տես թէ հիմն ի վերայ ջրոց
 կայ անհաստատ իրք մի շինած:

3. Յարքային Սողոմոնի²
 իմաստութեան բանքն է գըրած³

1. Այս խորագիրն ունի ձեռագիրը (Տաղչփ. Նախորդին Նման):

2. Օր. Սողովմի:

3. Օր. գրաց:

Թէ նայ է մարդ կատարեալ
 և իմաստուն ինքն է գոված՝
 Ով ընդրէ զչարն ի բարոյն
 'ւ ի սուրբ սըրտէ սիրէ զԱստուած,
 Նայ նմայ իսկ վայելէ
 իմաստութեան դուռն ու խելաց:

4. Լըսէ քեզ բան խիստ գեղեցիկ
 ծաղիկ քաղած է ի բազմաց,
 Անմահութեան պըտուղն է սայ
 որ է յերկնից յաշխարհս իջած¹.
 Թէ ըզնորայ ճաշակն առնուս
 կամ սէր ունիս 'ւ ես ծարաւած՝
 Այլ չհաւանիս անցաւորիս
 Թողուս զամէն աշխարհս ի բաց:

5. Քանի հասնիս ի մեծութիւն
 խոնարհ կացիր մարդկան ու ցած,
 Որչափ լինիս դու իմաստուն
 չատ մի խօսիլ մէջ անգիտաց:
 Աղքատին մի բարկանալ
 որ չըզատէ ըզքեզ Աստուած.
 Քո ընգերին հոր մի փորել
 Թէ չէ այն քեզ կայ պատրաստած:

6. Ով իմաստուն է կամ գիտէ
 աստուածային բան մ'ի խելաց՝
 Կամ ինքն սիրէ զմարդն իմաստուն
 'ւ ի զատ կենայ ի յանգիտաց.
 Նայ այնպիսոյն մարդ չհաւանի
 յիմար և խեւ է նայ գոված,
 Զի աշխարհիս իմաստութիւնն
 յիմարութիւն է առ Աստուած:

7. Ով երկրաւոր իմաստութեամբ
ինքն է գիտուն հաստատ ուսած՝
Նայ երկնաւոր իմաստութեանն
է անծանօթ և յիմարած .
Ձի որ սիրէ զաշխարհըս զայս
ու զհետ երթայ անցաւորաց ,
Նա թըշնամի և հակառակ
է Աստուծոյ ու երկնաւորաց :

8. Տէրըդ վերին ի քէն խընդրեմ
զըթայ ի յիս հայր ողորմած
Եւ բաշխէ՝ անսարժանիս
քո յերկնային մեծ պարգեւաց .
Որ արբիմ շնորհօք Հոգոյն
կենամ սիրովն երկնաւորաց
Եւ թողմ մ զայս անցաւորս
ես կոստանդինս՝ ի մինէ ի բաց :

Գ

Այս գարունն զգարուստն Քրիստոսի պատմե առակօք² :

1. Գարունն լինի ուրախութիւն
և ցընծութիւն երկրածընաց .
Կիսոց մի գայ մեծ հարսանիք՝
կէսք մի յերկաթ , ի բանդ 'ւ ի լաց :
Ոմանք ծաղկին զերդ բուրաստանք
գոյն ըզգոյնով ցեղք ի ցեղաց

1. Օրինակողն կը յաւելու « Եւ զԱմիրս որ գրեցի :

2. Տշչփ. 4-4-4-4: Հրատարակուած ի Բզմպ. 1905. Թիւ 7-8:

Ոմանք զգենուն՝ մեծ տըրտմութիւն
և չարչարին ըզհետ դիւաց .

2. Ծառքըն ծաղիկս ի վեր փըչեն,
թէ կան գալար ու չեն մըսած,
Ով որ ընդրի չոր և անպիտան
նոքայ հըրոյն են պատրաստած :
Բուրաստանքըն զարդարին,
վարդըն փըռէ տերեւ շարած
Վասն այնոր ինք թագաւոր
որ համբերէ ի մէջ փըչաց :
3. Զի որ տըլած ի հողն ի պահ
բոյսք ու սերմանք կայ սերմանած՝
Վըճարեն ըզսերմանողն
և տան տերանց շատ յաւելւած .
Ով որ չունի սերմըն բարի
փոխան պըտղոյ փուշ կայ բուսած,
Հողոյն առնէ ինք դատաստան
և չար փըչին հուր կայ պահած :
4. Ինքն է տէր բուրաստանիս .
ինքն պատրաստել մըշակ բազմաց .
Սերմանեցին և սերմանեն
զերկիր որ կայ խոնարհ ու ցած .
Պահապան լեր քո գանձիտ
որչափ որ կայ ի քեզ տըւած,
Վաստակէ և աճեցոյ
որ վըճարէ գտուողն Աստուած :
5. Ահա եղեւ յորդոր գարուն
յայտնեցաւ զինչ կայ պահած

Ու զինչ ծածուկ գործք ու սերմանք
 զիրենք ցուցին յամէն ցեղաց :
 Ահա բարի սերմանահանքըն
 Հընձեսցեն զպըտուղ թարեաց .
 Իսկ սերմանողքըն չարութեան
 Ժողովեսցեն փուշ խոպանաց :

6. Ծառ մի ծաղկեալ գեղեցկապէս
 Լ լի պըտղով կայ զարդարած
 Եւ մին մի չոր և անպիտան
 յինքն մահաբեր փուշ կայ բուսած :
 Վասն այնորիկ սուրըն հրեղէն .
 Ի մի ծառոյ կայ պատրաստած ,
 Որ ոչ բերէ պըտուղ բարի
 Նայ հատանէ հաւսարակոց :

7. Ըզսակաւ բանքըս որ գրեցի
 վասըն գարնան յեղանակաց ,
 Եւ յիշեցի օրինակաւ
 Ըզյարութիւն դատաստանաց :
 Արդ եղբայրքս սերմանեցէք
 Ի սուրբ սըրտի գործըս բարեաց
 Զի տացէք պըտուղ կենաց
 Բարձր ի գըլուխ մեծ պարծանաց :

8. Կոստանդինս ¹ որ ձեզ գըրեմ
 ուսուցանեմ զբանըս բարեաց .
 Եւ ընդէ՞ր կամ մոլորեալ
 յարդարութեան ճանապարհաց :
 Արդ աղաչեմք զամենեւեան
 Ըսողք բանիս պատուիրանաց
 Խընդրելով ինձ թողութիւն
 Ի Քրիստոսէ վասն յանցանաց :

1. Օրինակողն կը յաւելու. « Եւ յետին Ամիրս » :

9. Տէր ցօղեայ յիս ցօղ կենաց
 կամ ծարաւի, 'ւ եմ թառամած.
 Լեր պահապան և հովտնի
 և զմեզ զարթոյ ի քնոյ մեղաց:
 Որ արթուն կենամ պատրաստ
 լապտեր վառեալ ըստ կուսանաց.
 Եւ ոչ յամեմ յունայն յեղոյն
 և տնպատրաստ ըստ յիմարաց:

10. Օրհնաբանեմք տնլըռելի
 զանեղ անմահ հայրըն Աստուած.
 Գոհութիւն վերառաքեմք
 Որդոյն որ ի Հօրէն ծընած.
 Բարեբանեմք ըզսուրբ Հոգին
 ի Հօրէ՝¹ յառաջ բխած
 Միասնական Երրորդութեանն
 փառք և պատիւ յամէն լեզվաց²:

1. Հոս բառ մը քերթուած է անշուշտ. օրինակողը իրմէ աւելցուցած է « և յՈրդւոյ » և յետոյ ուրիշ մը զայն քերթած:

2. Օր. կը յաւելու « Գրեցաւ այս Ամիրիս – Շնորհիւն սուրբ Աստուածածնի – Եւ որդուն նորա Քրիստոսի »:

Դ

Բան յաղագս չար ընկերաց և պատրաստ կայ
մոլորեցուցիչ ոմանց որք հակառակին քարոտքեան ¹ :

1. Մի հաւատալ ամեն մարդոյ
Թէ զիրենք ցուցնեն քեզ խիկար,
Դու յառաջ փորձէ ու տես
և լսէ ի սրտէ խապար.
Ձի ոմանք ցուցնեն զիրենք
Քաղցր ու սնուչ զերդ ըզչաքար,
Բայց մահու դեղ կայ առ ինք
Ժածուկ պահած ու վնասակար :

2. Հակառակ եղբայրութեան
ատելութեամբ նախանձն է չար,
Սատանայ է սերմանել
ի սիրտ շատոց որ ինքն է չար.
Եւ հակառակ են մէկմէկի
չարն ու բարին զօրն անդադար.
Ձի առէ չարն ըզբարին
Լիսկի չտանի զործ մ'ի ³ կատար :

3. Առաջին չարն որ ծընաւ՝
զայն սատանայ յերկիր արար,
Սերմանեց նա ի կայէն,
զԱբէլ եսպան զեղբայր արդար,

1. Սոյն քերթուածը առաջին անգամ հրատարակուեցաւ « Բազմա-
վէպ » ի մէջ. (հմտ. 1848 էջ 209) : (Տղչփ. ընդհանրապէս 3-4-4-4) :

2. Բազմավէպ՝ ինչպէս և Օր. մի :

Ու ի նորայ նենկութենէն
սերմանեցաւ միոյն հազար:
Նախանձիւ և նենկ պահել
և սպանանել զօրն անդադար:

4. Ով է գայլ՝ նա գառն եղել,
յաչըս մարդկան ինքըն տխմար.
Նա շրջի հետ գառներուն
յափշտակէ հետ գաղտարար.
Կէսք մ'են բժիշկ եղել՝
թէ դեղ ունիմ խիստ օգտակար,
խոցեն զառողջն ի սիրտն,
ու հիւընդին են մահարար:

5. Գլուխք լինին շատոնց,
անուն եղել իր էղթիար,
Կուրի առաջնորդէ
և ինք այլ կուր ու խիստ խաւար.
Ունին ճարտար լեզուս՝
ու շըրթըներ քաղցրաբարբառ,
Ու սիրտն է հեռացել
ի մարդկանէ ու խիստ օտար:

6. Տեսնուն զոմն իմաստուն
յայս աշխարհիս ու մարդ արդար,
Յիմար կոչեն նորա
և ի խելացն ասեն տըկար.
Թէ մէկ մի զանձն ի մահ
եղել ու գնայ ի ծովն ի վայր՝
Ջօհար բերէ ի դուրս,
նա անպիտան կոչեն գնա քար.

7. Մէկ մ'այլ ի մէջ ծովուս
ի շուրջ գայ իր սիրուն համար,

Կ. Երզնկացի

Մըտէ յատակ ծովուն
 ուր տեսել է ինքըն ջօհար .
 Նա մէկ մ'ի յանգիտաց
 ինք այն մարդոյն ասաց յիմար,
 Թողել զցամաք երկիրս
 ու ի վերայ ծովուն գընայր :

8. Իրենց բեռն թեթեւ՝
 ծանդըր կամին այլոց համար,
 Ու երեւին գիտուն
 և իմաստուն որ են յիմար .
 Հոգի չունին տեսող,
 մեղօք հիւանդ ընգել զըժար,
 Զմարմինքն են զարդարել
 գեղեցկապէս ու խիստ պայծառ .

9. Եւ չեն ի հասկանալ
 մըտօք ճանչել բան ծածկաբար .
 Սուրաթ են բէսիֆաթ ¹
 և յանդիման նախշիդէուար :
 Գիտունն ի յանգիտաց
 մէջըն ծառայ է չարաչար,
 Որ նըման խամ ապիկու ²
 յաժան ձըգեն անգին ջօհար :

1. Տգեղ, տձեռ կը նշանակէ ըստ Բազմալէպի: Յէջ 45՝ բառի կազմութիւնը չէինք կրցած ստուգաբանել զայս պարսիկ բառ համարելով: Բեսիֆաթ ըստ բառական նշանակութեան՝ ան-կերպարան կը նշանակէ. բէ (պէ) պրս. ան. իսկ սիֆաթ արբ. դեմք, կերպարանք (Հմմտ. Սիֆաթ՝ էջ 57):

2. Ուզած ենք ըստ ձեռագրին՝ ընթեռնուլ նաեւ « խամապիկ » (խամահիկ) գոչգլայ մանուկ նշանակութեամբ. (Հմմտ. յէջ 48). բայց աւելի ըստ իմաստին պէտք է ընթեռնուլ « խամ ապիկ-ու » որ կը նշանակէ խամ ապակի: Պրսկ. խամ կը նշանակէ նաեւ անտաշ, անգործ երբ քարեղէնի իբր ածական կը գործածուի:

10. Հազար տաղ տամ ես
որ Տէրն ըզմեզ յետնորդս արար
ի յանցեալ ժամանակիս՝
որ մեզ չըկայ իրք մըխիթար.
Հովիւ չունինք տեսող
ու մենք ենք մոլորեալ ոչխար,
Հատ գայլք են յարձակել
ի վերայ մեր խիստ անհամար.
11. Պիտէր մեզ նստապետ
մարդ կենդանի զերդ Նոյ արդար
Որ մեզ տապան գործէր,
Ժովուս լինէր եզր ու վըճար.
Կամ նման Արրահամու
աստուածատես մարդ մի լինար,
Որ յիւր ի ծնընդենէն
մէկ մ' Աստուծոյ հաճոյանայր:
12. Յիշեմ զմեծըն Մովսէս,
խանդաղատիմ սիրուն համար,
Որ վասըն իւր ազգին
զեգիպտացին սըրովն եհար.
Եղեւ աստուածախօս,
Հատ սքանչելիք յերկիր արար,
Հերձեց զծովըն¹ Կարմիր,
կապեց ըզջուրըն պաղ ու քար:
13. Յիշեմ ըզմարգարէքն,
Հոգւոյն սրբոյ եղեն տաճար,
Յառաջ գուշակեցին
զՔրիստոս որ եկ մարմին էառ.
Յիշեմ զՀօր Միածինդ
որ ի յերկնից խոնարհեցար.

1. Օր. գովն:

Երանի՛ր քեզ Մարիամ,
զանտանելին առ քեզ տարար։

14. Գովեմ զքեզ, ժերունի,
ի գիրկըս քո զՏէրն ընկալար.
Երանի՛ր զմեծդ Յովաննէն
որ մեծ ի ծնունդըս կոչեցար.
Երանեմ քեզ ժամանակ՝
որ դու ըզմեր Տէրըն տեսար,
Մարմնով չըջեր ի քեզ,
երկիր՝ երկինք անուանեցար։
15. Իսկ ի յայս ժամանակիս
որ Տէրն ըզմեզ յետնորդս արար
Զունինք մարդ կենդանի,
Հոգւով մեռած ենք հաւասար.
Ունինք¹ տեսող աչեր,
մեղօք գընանք յանլոյս խաւար,
ի մէջ ծովուս ծըփինք,
ոչ նաւ Եւնինք ոչ նաւավար։
16. ԶՀոգիդ քանի՞ մաշես,
է՛ Կոստանդին, զօրն անդադար.
Հերիք արա սըրաիդ,
զքեզ ի ծովուդ մէջըն տեսար.
Դարձիր ի յետ նայէ
ու գիտ խելօք թատպիր ու ճար,
Որ չմնաս ի մէջ ծովուն,
՝ Լ յեզր ի հանգիստ իսկի չհասար։

1. Օր. ունին։

Ե

Բանք յերկու դեմս մտաց տեսութիւնք ի հոգի և ի մարմին. զոր առակօք խօսի սշտօքս¹:

1. *Զարթիք ի յերազուտ,
բացէք զաչերտ ով կայք ի քուն.
Տեսէք մէջ գիշերիս²
չառք՝ որ պահ մի չեն լել ի քուն.
Անդադար ի շուրջ գալով
կան հրամանաւ մի Աստուծուն,
Որ բանիւ զերկինք ի վեր
կամար կապել՝ երեստ քամուն:*

2. *Զարթայ ես ի քընոյս
եւայ³ կացի պահ մի արթուն.
Երբ էանց գիշերն յերկար՝
նըչան եղեւ առաւօտուն.
Տեսի լուսին պայծառ,
բազում աստեղք ի յիր սպասուն.
Զերկինքն են զարդարել
՝ և են արարածքք իմաստնոյն:*

1. Սոյն քերթուածը հրատարակուած է 1866 ի « Բազմավէպ » ին մէջ (յէջ 170) և արտատպուած « Անահիտ » ի մէջ՝ մի քանի փոփոխութիւններով (հմմտ. Անահիտ, 1905 թիւ 5 էջ 101): (Տաղաչափութիւն ընդհանրապէս 2-4-4-4. երբեմն 3-4-4-4):

2. Անահիտ՝ ի մէջ գիշերիդ:

3. Բազմավէպի հրատարակիչը քամուն աւելցուցած է. այդ նախորդ տան վերջին բառն է. ձեռագրին մէջ « եւայ » ին քով գրուած է, բայց մի կողմէն փակագծի մէջ առնուած, հասկցնելու համար՝ թէ նախորդ վերի տողին կը վերաբերի այն:

3. Մի աստղ ելաւ պայծառ
առջեւ Արշուեսկին լուսոյն,
Ունէր լոյս գեղեցի՛
քան զաստեղացն այլ գերագոյն.
Ետես ըզնա լուսին՝¹
և հըրաման տայ աստեղնոյն.
Հաւսար ի մայր մըտուն
նուազեցան յիրենց լուսոյն:
4. Զերեսս երկնից երաց՝
երբոր ծագեց լոյսն արեւուն.
Տըղայ երեւեցաւ,
Քաղցըր կոչի իրենն անուն:
Հոգի հաւսար երես չատոց
պայծառ լոյս աչերուն,
Ով սիրով մընաց լուսոյն
Արշուեսկին առաւօտուն:
5. Քաղցր է ծընունդ լուսոյն,
երանի տամ ես այն մարդոյն՝
Որ բաժին ինքն ունենայ
ի յայն լուսոյն առաւօտուն:
Թէ դուռըն կայ երկնից՝²
պարգեւատու մի Աստուծուն՝
ի ծագել արեգականն
ի մեզ բացվի դուռըն բարոյն:
6. Թէ Տէրն ի յարարածըս
հայի քաղցր ի յիր սիրուն,
Յայն պահուն է որ լինի
նըչան լուսոյն առաւօտուն.

1. Անահիտ՝ «Ետես նա ըզլուսին» . Զեռագիրն աւելի ընտիր է:

2. Անահիտ և Բաղմ. «երկնից կայ»:

Թէ լըսէ աղաչանաց
 և աղօթից շատ կարգալուն՝
 Ով խընդրէ թէզ գըտանել
 զպարգեւքն՝ առնու առաւօտուն:

7. Թէ անուշ հոտ կայ բուրել
 'ւ ի կեանք¹ փոխէ զդուռըն մահուն,
 Են շատոց հոգի հարբած
 յանուշ հոտոյն յառաւօտուն.
 Թէ անմահական սէր կայ՝
 որ հոգի տայ հոգեստնուն,
 Իմ բաժին սէրն ու հոգին
 խառնել ի սէրն առաւօտուն:

8. Թէ ինձ կեանք² կամ խընդութիւն
 բաժին կայ ի դուռն ի սիրուն,
 Մէկ պահու սէրն ի սրբոյն՝
 Թող լինի ինձ յառաւօտուն.
 Թէ հոգի տալ կու պիտի,
 կամ թէ հոգի հանել մարդուն,
 Նայ յօժար եմ ես հոգով
 զհոգիս փոխան տալ իմ սիրուն:

9. Ով կամի սիրով լինիլ³
 ինքն յարութեան որդի լուսոյն՝
 Թող խընդրէ ի յայն Սիրոյն
 որ ինք յարեալ առաւօտուն.
 Ի սիրուն սէր յաւելու
 սիրով զընալ տունն ի Սիրուն.
 Ի ով Սիրոյն ինք հետեւի՝
 հասնի սիրովն առաւօտուն:

1. Օր. կենք:

2. Օր. կանք:

3. Անահիտ լինել:

10. Տէր, գըթայ՝ յիս ի ծառայս,
 և տուր բաժին ինձ յայն հոգոյն.
 Որ շատոք ին՝¹ ցանգացել
 բայց քիչք հասան առաւօտուն:
 Ես յետին և անպիտան
 որ Կոստանդին² կոչի անուն
 Խընդրեմ ի քէն, տուր ինձ
 սէր ի սիրուն առաւօտուն:

2

Բանք յաղագս Արեգականն Արդարութեան, որ և ծա-
 ցեաց ի Հօրէ Միածին Որդին Քրիստոս, զոր առա-
 կօք խօսի³:

1. Ահա գիշերս էանց,
 նըշան եղեւ առաւօտուն.
 Աստղըն պայծառ ծագեց,
 աւետաւոր երեկ լուսոյն.
 Խաւարըն հերքեցաւ
 ու ցընծացաւ աշխարհքս ամէն,
 Երնեկ ետուն միմեանց՝
 որ արժանի եղեն լուսոյն:

2. Զինչ որ ի բանդ կային
 և ի խաւար ի խոր զընդան՝

1. Սպ. Օր. որ կը նշանակէ եին:
 2. Օրինակողն կը յաւելու « և Ամիրս »:
 3. Այս քերթուածն ալ հրատարակուած է « Բաղմապէս » ի (1866
 էջ 206) և « Անահիտ » ի մէջ (հմտ. 1905 թիւ 5 էջ 102) որոնք
 ընդհանրապէս իլ, ին կրաւորական ձեւը որ գիտմամբ եղած է՝ ել, են
 կը փոխեն: (Տաղաչափութիւն՝ ընդհանրապէս 2-4-4-4):

Նայ լոյս ծագեց նոցայ
 յարեգականն ի մեծ լուսոյս .
 Երկիրս էր սառն ու պաղ
 ու ցուրտ ձըմեռն ու հողմային ,
 Ահայ եղեւ զարուն
 յարեգականն ի մեծ լուսոյն :

3. Երկիր կենդանացաւ
 ու լեռն ու դաշտ կանաչ բուսան ,
 Մաղիկ բերին ծառերն
 յարեգականն ի մեծ լուսոյն .
 Մաղկունքըն զարդարին
 ազգի ազգի գոյնըզգոյնով ,
 Փըռի վարդըն կարմիր
 յարեգականն ի մեծ լուսոյն :

4. Ակունքըտ յորդորին
 ու ցընծալով յառաջ խաղան ,
 Գետերտ ոլոր կապին
 յարեգականն ի մեծ լուսոյն :
 Զինչ որ կայ արարած՝
 ու՝ անհոգի մեռած կային ,
 Ահա կենդանացան
 յարեգականն ի մեծ լուսոյն :

5. Է՞ր չէք ի զարմանալ ,
 ու կամ հարցուկ լինիլ բանիս ,
 Վասն այս արեգականս
 ու իր պայծառ լըցեալ լուսոյն .
 Այս նոր ծագեց մեզ լոյս
 քան զարեգակն ու այլ պայծառ ,
 Զինչ լուսաւորք կային՝
 ծառայ կոչին այն մեծ լուսոյն :

1. Զեռագիրն չունի ու :

6. Ի լուսոյն ի սկըզբանէ
 լի լուսով շառաւեղ ծագեց,
 Լոյս ի լուսոյ ծընաւ
 յարեգական ի մեծ լուսոյն:
 Այս լոյսս ի յայն լուսոյն՝
 որ ինքն է տէր ամէն լուսոյն,
 Ու թագաւոր կոչի
 'ւ ամենուն լոյսն ի յիր լուսոյն:
7. Երկնից կամարն եղեւ
 ի զարմանալ արեգականն,
 Զի չէր տեսել հանց լոյս
 կամ արեգակն ի յայն լուսոյն:
 Երկիրըս ցընծացաւ
 մեծ աւետօք ուրախացաւ,
 Թէ անմուտ ծագեց մեծ լոյս
 ու արեգակն ի յայն լուսոյն:
8. Ոմանք են անհոգի
 աչերով կուր և անյիմայ,
 Որ չեն ի հաւատալ
 արեգական ու իր լուսոյն:
 Խաւար կենօք կենան
 ու զմբաղին յերազ քընոյ,
 Զունին մասըն լուսոյ
 յարեգականն ի մեծ լուսոյն:
9. Ես չեմ ի հաւատալ
 այն սուտ հոգոյն թէ ինքըն լոյս՝
 Որ չուն(ի) շառաւեղ
 յարեգական ի մեծ լուսոյն:
 Ես Կոստանդին որ գըրեցի
 կու փափագիմ ի յայն լուսոյն՝
 Որ ես լուսաւորիմ
 յարեգականն ի մեծ լուսոյն:

Է

Յադագս անգիտաց սուտ խօսերոյ զքանս, անպիտան
և հակառակ կաշ իմաստնոց¹ :

1. Ֆըրիաթ կանչեմ հազար
 'ւ ահեղ հառաչ բերեմ լալով,
Ի յանգէտ մարդկան ձեռաց
 Զհոգիս երեմ անշէջ հըրով.
Եմ յիմար դարձել ու խեւ
 ու սաւդայի ի շուրջ գալով,
Եւ վասըն էշ ու անյիմայ
 ոմանց՝ հանեմ զհոգիս շուտով :

2. Ես չունիմ հանգըստութիւն.
 'ւ յերակ խոցիմ անգետ խօսով,
Զերայ չեն ցուցընել
 զբանն պիտանի ու խորհըրդով.
Զի սուրաթէ են բէսիֆաթ²,
 կան կենդանի ու չեն հոգով,
Եւ չունին աչեր մըտաց
 ու ոչ խօսին ի մարդ սիրով.

3. Ատեն ըզմարդըն իմաստուն,
 յիմար կոչեն ու ծուռ ճանփով,
Ծածկել են ըզգործն աղէկ
 ու վատ անուն հանեն շուտով :

1. Հրատարակուած է « Բազմավէպ »ի մէջ (1866 էջ 368) : (Տա-
ղաչափութիւն՝ ընդհանրապէս 3-4-4-4) :

2. Բազմ. ունի՝ « են թէ սիֆաթ » ինչպէս և ձեռագիրը. իմաստ-
տին աւելի յարմար է ընթեռնուել բէսիֆաթ, տգեղ, անկերպարան :

Եթէ սուրբ 'ւ առաքինի
լինին ոմանք բոլոր սըրտով՝
Են նոցայ խիստ հակառակ
ով է անսուրբ ու պեղծ գործով:

4. Աղէկին վատն է ասող,
'ւ ի հետ բարոյն չարն է նենգով,
Եւ անգէտն ոչ կամենայ
զմարդն իմաստուն որ կայ բարով.
Թէ խօսիս քաղցր և անոյշ
բան մի երկուս յինք խըրատով՝
Նայ հեռի փախչի՝ ի քէն
և չընդունի ըզքեզ սիրով:

5. Զիմաստունն ո՛վ է յաղթել,
Թող թէ հընար բերեն չարով,
Կամ զուգեն բանք աղտեղի
և բամբասեն սուտ խօսելով.
Նայ լոյս է և նայ խաւար,
որ չըկայ հնար մերձենալով,
Զի յիրմէ փախչի հեռի
ի խոր տեղիք բընակելով:

6. Խաւարին գործն՝ ի խաւարն
է հաստատել ծածուկ կալով.
Նայ լուսոյն երբ երեւի՝
վախէ յայտնել զինք բանալով,
Եւ անգէտ խօսքն ի յանգէտ
մարդիքն ի մօտ է զիմաթով.
Եւ չունի իշխանութիւն
առ իմաստունս երեւելով:

1. Օր. փափի. քէչ վարը՝ փախչի:

7. Ով լինի իմաստնոյն
 ինք հակառակ՝ չար կամելով՝
 Նայ հանց տես թէ լել Յուդայ,
 և զնայ խաչէ չարչարելով.
 Ով խօսի բանք աղտեղի
 դէմ ի յաբգարըն կատիկով՝
 Աստուծոյ է մեղանչել
 և կործանի նայ մեծ չարով:
8. Իմաստունն է առաւօտ,
 աւետաւոր է ցընծալով.
 Իսկ անմիտն¹ ի խաւարի
 կայ թանձրացել յերազ քընով.
 Իմաստունն՝ սրեգական
 պէս է պայծառ և լի լուսով,
 Իսկ անմիտն է խաւարի
 տուն և տեղի, և լի ցաւով:
9. Իմաստունն է բուրաստանք
 ծաղկով լըցած գոյն ըզգոյնով,
 Ի անմիտին սիրտն է ի լի
 մութն ու մըլար սառնամանով.
 Իմաստունն պըտուղ բարի՝
 անմահութեան ճաշակ տալով,
 Իսկ անմիտ է անպըտուղ
 դատարկացեալ և լի փըշով:
10. Իմաստունն է յաշխարհէս
 ինք յագեցել անարգելով,
 Իսկ անմիտն է ցանգութեամբ
 զինք բորբոքել սըրաի սիրով:
 Իմաստնոյն միտքըն առատ
 Խիստ լիութեամբ կուշտ և ուժով,

1. Զեռագիրն ունի « իսկ անմիտն է »:

Ի անմիտն է քաղց ու ծարաւ,
 ակն է ագահ և լի սովով:

11. Իմաստունն է ճանապարհ
 ճըշմարտութեան ինք գընալով.
 Իսկ անմիտն է կոյր մըտօք՝
 ի խորխորատ անգել և ի ծով.
 Իմաստունն ոչ երկընչի
 Թէ հարկանեն զինքըն սըրով,
 Բայց յանգէտ մարդու խօսից
 խոցի հոգով ու մարմնով:

12. Զի անգէտն և անըզգամն՝
 Աստուած չունի ինք գիտելով.
 Որպէս Տէրըն մեր Քրիստոս
 անարգեցաւ չարչարելով.
 Ոչ ետես զանգէտն արժան
 որ զինք յայտնէր ճանաչելով,
 Այլ եթող ի խաւարի
 կոյր և անյիմայ մեռած հոգով:

13. Յարենէն սուրբ Աբելի
 մինչեւ յայսօր ձեզ նըշանով,
 Մարգարէք և առաքեալք
 և զինչ ընդրել¹ սուրբք Աստուծով՝
 Զայն քարով քարկոծեցին,
 և կիսեցին զոմանք սըրով,
 Եւ չըմընաց մարդ ի յերկրի՝
 որ ինք կացել էր հրամանով:

14. Բովանդակ աշխարհս է գայլ,
 և միաբան կան մի ժողով.

1. Ընտրուած:

Նայ գառին ո՞ւր կայ հանգիստ
մէջ գալիւնուն¹ ինք կենալով.
Ով խելօք է և ուղէ
զինք կենդանի սըրտի կամով՝
Թող լինի ի յաշխարհէս
ինք անձանօթ հրաժարելով:

15. Ով փառօք ինքն երեւի
յաչըս մարդկան մեծ պատուով²,
Եւ սիրէ փարթամութիւն
և ընդունի զինք գովելով,
Երբ լըսէ նախատանայ
բանք յօտարաց վասն իր տալով՝
Նայ խոցի հանց մահուան
որ չբըժշկի այլ նայ դեղով:

16. Իսկ որ սուրբ է, անարատ,
և յերեսաց չէ ինք գործով՝
Թէ գովեն զինք՝ ոչ խընդայ
կամ տըրտմի բամբասելով.
Թէ տղքատ իր հանգիպի
կամ թագաւոր սակի թաճով՝
Հաւասար մէկ տեսանէ
նըման միմեանց ոչ գատելով:

17. Է՛ տնմիտ, երբ դու չունիս
քեզիկ բաժին իրք նաղըտով,
Եւ չկայ առ քեզ գանձի տեղ
կամ քըսակ երկու փողով,
Դու հնազանդ է՞ր չըկենաս
իմասանոց՝ քիչ խօսելով,
Որ յամէն պահ չերեւիս
մերկ ու դատարկ և ամօթով:

1. Գալիւնուն մէջ:

2. Ձեռագիրն՝ պատվով:

18. Երբ չունիս խալաս ոսկի,
 զի ես պըղինձ օծած ոսկով,
 Դու ընդէ՛ր մօտ ի մահաքն
 յայտնի լինիս պարզ երեսով.
 Եւ զայլոց խալաս ոսկի՝
 որ փորձած է հազար հըրով՝
 Կամենաս զալպի զուգել
 զայն՝ որ ընդրած էր մահագով:
19. Լաւ է ինձ մէջ գապանաց
 մարդակերաց բընակելով,
 Քանց անմիտ՝ ւ անիմաստ
 որ յիս խօսի յանգէտ բանով.
 Անգիտին միտքն է տըկար
 և չունի զ ով¹,
 Կամ թէ մի պահ համբերէ
 երկու խօսից միտ զընելով:
20. Կոստանդին, է՛ր կաս ազար
 'ւ ի սիրտ ելնես թէզ մ' ըշտապով.
 Վասն անգէտ ւ անմիտ ոմանց՝
 զքեզ² է՛ր տանջես շատ ցընորով.
 Ոչ կարես հաւան պահել
 դու զամէն մարդ հետ քեզ սիրով:
21. Թէ կամիս հանգիստ կենալ
 որ չըմաշես դու զքեզ հոգով՝
 Մի՛ փառաց դու հետեւիլ,
 մի՛ անգանիլ անեզր ի ծով.
 Զի ծովուն ոչ կայ հանգիստ
 յերակ ծըփի յալիս քամով:
 Ի ով հողոյն բաժին լինի՝
 այլ չհաստատի ինք կենալով:

1. Օր. եղծուած է:

2. Բզմ. զմեզ, սխալ է:

Ը

Ոմանք չարախօսեն զինքն վասն նախանձո՞ւ, քե՞ն ռոպէս
խօսի սա աշայիսի քան, զի վարդապետի չե՞ աշա-
կերտել. զի ա՛յլ է աշխատիլն և ա՛յլ է շնորհքն ի
Հոգւոյն. զոր ես պատմեմ ձեզ, յաղագս տեսչեան
իմոյ, զոր տեսի զարմանալի տեսիլ, մինչ ի վանք
կայի հնգետասան ամաց. զոր տեսի այր մի արեւ-
զակնագգեստ և յի յոշտով¹ :

1. Ոմանք չար են հետ ինձ,
ու նախանձով են յիմ վերայ,
Վասն իմ գըրեալ բանիս՝
որ առ մարդիկ երեւենայ².
Ասեն, թէ Ո՞նց գըրէ
բան քաղցրահամ ու մեզ կարդայ,
Որ ի մեր միջիս ընդեր
կամ համեմատ իւր չըկայ :

2. Կոյր են հոգւով աչօք,
մըտօք յիմար են տնյիմայ,
Թէ սէր ո՞վ է խելաց՝
կամ այս շնորհիս որ առ իս կայ.
Ես եմ աման հողէ,
’ւ ի յիս լըցած կայ խաղինայ,
Զոր ես խօսիմ հոգւով՝
այն մեծ Տիրոջն է մանանայ :

1. Այս քերթուածը հրատարակուած է « Բազմավէպ » ի մէջ (1866
էջ 82) : (Տաղաչափութիւն 2-4-4-4. և երբեմն 3-4-4-4) :

2. Այսպէս « Բազմ. » : Զեռ. « Երեւենայ » երեւե նայ ?

3. Ով գող է այս գանձիս,
 ու կամ նենգով ինձ լինայ,
 Աստուծոյ է հակառակ
 'ւ ինք դատաստան արնէ՛ նորայ.
 Ով որ ինձ միտ դընէ
 ու զինչ խօսիմ ինք հասկանայ,
 Նայ ես իր տամ նըշան՝
 Թէ այս շնորհիս օրպէս հասայ:

4. Ես երբ հընգետատան
 ամաց էի մանուկ տըղայ,
 Ի վանք յուսումն էի,
 և գիշեր 'ի տեսիլ տեսայ.
 Մանուկ ի լուսեղէն
 յաթոռ նըստել օրպէս արքայ,
 Նըման արեգական
 է գեղեցիկ որ լոյս կու տայ.

5. Անպէս ես յիւր փռուացն
 և ի լուսոյն զարուբեցայ,
 և զընտրելի հարցանել,
 Թէ, յէր, միլ ես, գանունդ ասա՛.
 Երկիր պապի իրենն
 ի յայն պահուած սոց լինք տեսայ,
 և ի ինք խնդրուածով
 հարցոյ հաւատար խոտը հարցայ:

6. Ասցի զուստն քոր,
 զո՞ր թիւ տեսնե իկ մ զայ.
 Եւ ի ինք հի սոյ
 և ինք ինձիկ գըտայ.

Ասցի. ես եմ աղքատ,
 'ւ յերակ բանի կարօտ կեցայ.
 Շնորհէ դու այս գերոյս
 մասն ու բաժին ինձ և զխլայ:

7. Նայ իր սիրտն ողորմած՝
 անարժանիս շոյտ քաղցրանայ.
 Ելնէ ի յաթոռոյն
 և դընէ զոտն ի յիմ վերայ.
 Կոխէ զիս և քայլէ,
 'ւ այլվայր¹ ի յիր տեղըն գընայ.
 Երբ իմ ինդիրքն եզաւ՝
 ես մուքատով ի յոտն ելայ:

8. Ասցի. Թող քո տեսդ ինձ
 արքայութիւն հերիք վնայ,
 Թէ զթստ յանպէտ ծառայ
 'ւ յերակ քո տեսդ ինձ երեւնայ,
 Նայ ես զայս կեանքս² ունայն
 ուրանամ երբ որ զքեզ տեսայ.
 Երբ զիս ընդունեցար
 և կոչեցիր քեզիկ ծառայ:

9. Նայ ինձ պատասխանեց՝
 քաղցր ձայնով ասաց, Գընա՛:
 Նայ իր քարբառն ահեղ
 զարհուրեցոյց զիս որ զարթայ:
 Ելնեմ կապեմ գօտի
 ու մէն³ յաղօթք ես կանգնեցայ.

1. Բազմ. այլ վայր:

2. Ձեռ. կենքս:

3. Կը նշանակէ իսկոյն:

- Խնդրի յայն սուրբ տեսոյն՝
որ հետ մի այլ առ իս նա գայ:
10. Անցաւ աւուրք բազում,
’ւ ես աղօթօք ի լաց կեցայ,
Զի իր պայծառ տեսոյն
ես հետ մի այլ փափագեցայ.
Զունի¹ ցորեկ հանգիստ
ու ոչ գիշեր ի քուն մըտայ.
Եղայ զերդ ըզյիմար,
’ւ իսկի մարդու ի խոստ² չեկայ:
11. Ես ոչ ի միտք բերի՝
թէ այս տեսիլս ինչ իրք լինայ,
Եւ ոչ զնայ քըննեցի՝
զի հասակովս ի³ ես տըղայ.
Երբ այլ բազում աւուրք
ես ի յուսումըն վարժեցայ,
Ապա զմըտաւ ածի
ու զայն խորհուրդըն հասկացայ:
12. Եղեւ յանկարծակի
ինձ բան խօսիլ՝ ով ուզենայ.
Այնպէս որ ես ի յիմ
խօսից շարեւըն զարմացայ.
Սիրով ու մեծ յուսով
ես այս բանիս ի փորձ մըտայ.
Զհոգիս փոխան տըւի,
’ւ ապայ ես այն հոգոյն հասայ:
13. Իմ բանս ի յայն լուսոյն
եկեւ առ իս ինձ մանանայ,

1. Զունի, յունեցայ:

2. Խոստանայ, խոստովանիլ ի արմատ:

3. Կը նշանակէ եի:

Որ իմ աչօքս ես զինք
բարձր ի յաթոռ նըստած տեսայ.
Երբ որ զայս մեծ պարգեւքս
ի յայն լուսոյն ես¹ ընկալայ,
Նա զիմ մարմինս հոգովս
իր սուրբ տեսոյն գըրեմ ծառայ:

14. Այսօր հոգովս ուրախ
եմ՝ և ի մեծ մուրատ հասայ,
Որ ես՝ առանց չըրթունք՝
կու խըմեմ յայն գինուն շիշայ.
Սարխօշ եմ յայն սիրուն,
'ւ է միտքս ի հօն՝ յուր ինք լինայ.
Զունիմ շատոց կարիք,
ով է չարկամ ու զիս որսայ:

15. Ես եմ մէջ աշխարհիս
զերդ ըզյիմար ի յանդիշայ.
Ոմանց թըւիմ խելօք,
ոմանց խիստ խեւ ու անյիմայ.
Ոմանք չար ին² հետ ինձ,
կրճեն ատամն ի յիմ վերայ,
Ի ոմանց պատեհ թըւի՝
զարիւնս հեղուլ իր կամ լինայ³...

1. Բազմ. «ի յայն ես լուսոյն»:

2. Այսպէս ի Զեռագրին. են:

3. Զեռագրէն թուղթ ինկած է. այն է է թերթին վերջին թուղթը:

Թ

1.¹

Այլոց այնչափ բառցիր
 որչափ քեզ ես բեռնն դրել.
 Թէ չէ ըզհողդ հոգի
 ընդդէմ մարդկան ես ցուցուցել:

2. Թէ դու կամիս լեզուով²
 գեղեցկաշէն պարիսպ ածել,
 Նայ շոյտ հողմակոծի,
 զի յինք չըկայ գործ կատարել.
 Թէ փուտ փայտէ նաւով
 վերայ ծովու ես գընացել՝
 Առանց նաւավարի
 'ւ առանց թելի, ո՞նց ես կացել:

3. Թէ դու ասես թէ եմ
 ես ջօհարի՝ որ այլ չէ լել,
 Նայ քեզ լաւ չըպիտի
 ոչ սուրաթով զքեզ ցուցանել.
 Ասես, թէ քան ունիմ
 ի քարէն ջօհար ուզես հանել,
 Զունիս գործ³ երկաթի
 ըզձեռներտ խոց կամիս զուգել:

4. Աղբիւր կոչիս առաս
 որ շատ ծարաւ ես արբուցել.

1. Զեռագրին է թերթին վերջին թուղթը կը պակսի որուն վրայ
 կը վերջանայ լքերթուածը՝ և կը սկսի Թ: (Տաղաչափութիւն՝ 2-4-4-4
 2. Զեռագրին՝ լեզվով: 3. Իմա՝ գործի:

Դու է՞ր ծարոււ շըրջիս
 վերայ երկրի՝ խիստ կարօտել.
 Շատոց խըրստ կու տաս
 քեզ հաւատան ու են լըսել.
 Եւ ի քո դիմաց փակել
 ես դու զականջդ ու պինդ խըցել:

5. Թէ կամիս դու զարդարել
 գեղեցկապէս զհողըդ նեղել,
 Նայ զհոգիդ յաւիտեան
 անյիշելի ես մոռացել.
 Զարդիւք պատմութեանաց
 դու երեւիս փառօք պատուել¹.
 Որ նորն է՝ հին լինի
 հինն է բազում աւուրց անցել:

6. Քո սիրտտ ի յաշխարհիս
 ի հասրաթէն է հուր վառել.
 Քանի որ շատ սիրես՝
 նայ շատ դըռներ է քեզ բացել.
 Մարմինտ է ցանգութեամբ
 ի յաշխարհիս սէրըն մաշել.
 Քանի որ շատ վայլես
 յետեւ կարօտ ես մընացել:

7. Մարմինտ որ էր տըղայ՝
 նըման ծաղկի գեղեցկացել.
 Իսկ այժմ ահայ հասեր
 'ւ երիտասարդ ես կատարել.
 Հիմի գայ ծերութիւնն
 որ ինք ըզմահն էր գռչակել.

1. Զեռագիրն ունէր պատվել:

Ո՛չ փառք այլ երեւի,
 և ո՛չ պատկեր գեղով լըցիլ:

8. Ահայ կամիս զարթչիլ
 դու որ ի քունդ ես պանծացել
 Եւ ի քո փարթամ կենալդ
 մերկ ի յամօթ ես մօտեցել.
 Զարթիր և գիտացիր
 որ մեզ զարուն կամի յայտել.
 Եւ Տէր դոյ պահանջող
 զինչ որ ի մեզ են սերմանել:

9. Ոմանք փրոեն տերեւ
 գոյնըզգոյնով¹ գեղեցկացել.
 Ոմանք չոր 'ւ անպիտան
 են մահաբեր փուշ բուսուցել.
 Ոմանք արեգական
 պէս շուռուեղ են յարծակել.
 Ոմանք խաւարային
 անդընդասոյզ են նուաղել:

10. Ոմանք սըրաթըռիչ
 թեւօք² յերկինս են վերացել.
 Ոմանք չար կապանօք՝
 ըզհետ դիւաց կամին տանջել.
 Ոմանք ընդ Քրիստոսի
 յաջակողմեան դասին բազմել.
 Ոմանք չեն արժանի³
 ի յիւր տեսոյն կան հալածել:

11. Ոմանց քաղցըր ձայնէ՝
 Եկայք առ իս ով աշխատել.

1. Զեռագիրն՝ «զգոյնզգոյնով»

2. Զեռագիրն՝ քեշաշք.

3. Զեռագիրն՝ անարժի:

Ոմանց դառնայ սաստէ,
 և հըրաման տայ չարչարել.
 Այդ քո ճարտար լեզուդ
 անդ ոչ կամի պատասխանել.
 Կամ գեղեցիկ սուրաթ
 ու կամ զարդով կամիս խաբել:

12. Որով չափով չափես՝
 նոյնովըն¹ քեզ կամին չափել.
 Որով զոք դատիս
 նոյն դատաստան կամիս կըրել.
 Յիմանր, դամօթ մարդոյն
 քան զԱստուծոյն մեծ ես տեսել²,
 Ի ի յահել ատենէն
 չկամիս դողալ ու սարսափել:

13. Ներքսեւտ է խիստ խաւար,
 զարտաքինդ ես ճըրագ վառել.
 Չվախես թէ երեւիս
 դու ի յեղոյն ունայնացել.
 Ով որ ըզքեզ գովէ
 քեզ ի՞նչ կամի յաւելցընել.
 Ու կամ թէ պարսաւէ
 զհոգիդ կամի ի քէն խըլել:

14. Լեզուն նըման հըրոյ
 բազում անդառք է հըրդեհել.
 Դու լեր խալտս ոսկի,
 որ շատ հետեր ի հուր մըտել.
 Լեզուն հոգմըն սաստիկ,
 որ շատ խըռիւ է տարտարել.

1. Զեռագիրն՝ նոյննոյնովն:

2. Զեռագիրն՝ տեսես:

Դու լեր ծառ պըտղաբեր՝
ի մէջ երկրի արմատացել:

15. Լեզուն է հեղեղատ,
չատոց հիմունս է կործանել.
Դու լեր վէճ հառատուն,
գըլուխ անգեան հիմըն շինել.
Լեզուն է յորդ քամի,
ծովուն խըռովութիւն բերել.
Ի զատ կաց ի նմանէ՝
յատակ ծովուն ¹ ջահաբ պահել:

16. Դարձիր դու խոնարհեց,
ու մի զԱստուած փառաց փոխել.
Ու հող կացիր մարգկան՝
զհըպարտութիւնըն մի սիրել.
Ով քեզ յիմար կոչէ՝
ասայ. Աղէկ գիտես ճանչել.
Որ լինիս իմաստուն
և հանճարեղ մարդ կատարել:

17. Ով քեզ չար կամենայ՝
պարտ է բարի հատուցանել.
Ով փուշ է ի քո զիմաց՝
դու յիր միջին լեր վարդ վառել.
Դու ջանք դիր գատելիս
և զթըշնամիսըն քո սիրել.
Թէ չէ՝ այն փոխարէն
է սիրոյն սէր հատուցանել:

1. Ձեռագրին մէջ եղծուած է ծովուն:

Կրկնեալ սրտասխանի այսպէս ի դեմ:¹

1. Հոգւով տըւեր² խըրատ
դու Կոստանդեայ կամաւ լըսել.
Ասէ թէ հասկացայ.
կամիմ պատասխանի առնել.
Մի այդչափ ի գործոց
զիս յայտնապէս յանդիմանել.
Տըկար եմ և անզօր՝
մի ծանր ու մեծ բեռնն դընել:
2. Հոգիս է խիստ յօժար
բանից իմաստընոց լըսել.
Մարմինս է հեշտասէր
զի յաշխարհէս է ինք ծընել.
Ի յերկուքիս միջին՝
մոմ եմ ի մէջ հըրոյն վառել.
Անհիմն ու անհաստատ՝
եմ անհանգիստ ի շուրջ եկել:
3. Ի չորս հակառակէս
ուսկամ յերեւ³ եմ մընացել
Զի հուրն ի վեր քաշէ,
նայ հողըս ծանդր ի վայր հակել.
Սակաւ մի ի ջըրոյն՝
բոցըն հըրոյս է հանդարտել.

1. Տաղաչափութիւն ընդհանրապէս 2-4-4-4, երբեմն 3-4-4-4:

2. Զեռագիրն՝ ալեր:

3. Զեռագիրն՝ յերեւ:

Քամին է յօգնութիւն
 և բորբոքէ զհուրըս վառել:

4. Երկու կամաց ծառայ
 զըժար է ինձ յիրաց սաղել.
 Կամ հուրն ի ծոցն սռնուլ.
 ու անվընաս զինքըն պահել
 Կամ մարմնաւոր ոտօք՝
 վերայ ծովուն թեթեւ քայլել.
 Կամ զհողմն արագընթաց
 մարդ ընդ ձեռամբն է արգիլել:

5. Զայս եմ ես ինձ խրրատ
 և յանդիմանութիւն գըրել,
 Եւ զիս բազմաց նըշան
 վըկայ և օրինակ բերել.
 Ինձ չէ պարտ համարձակ
 նըման եղբօր ի քեզ խօսել.
 Այլ ինձ երես դընել՝
 փոխան հողոյ ով որ կոխել:

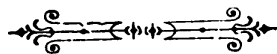
6. Ի սըրտէ արտասուք
 ու շատ գանգատ լալով բերել,
 Ով որ սիրով սըրտի
 եղբայրութեամբ ի յիս նայել.
 Զի շատ կըսկիծ ու վէր
 ի մարդկանէ է յիս հասել,
 Իմ սիրտս է խոց զուգած՝
 դառըն ցաւօք է զիս տանջել:

7. Եմ հողէ պարիսպ ածել
 ու բերդ ամուր անուն հանել.
 Զերկիր պատերազմաւ
 ի յիմ վերայ եմ յարձակել.

Ես եմ առանց սրէի
 ու մերկ եմ յանդիման կանգնել.
 Հազար դէհաց¹ խոցեն
 ու չերեւի թէ են խոցել:

8. Նայ կէսք մ'ասեն դայ է
 յիմար ու խեւ մաղաս կաթել.
 Ու կէսք մ'ասեն թէ պարտ
 է զայսպիսոյս արիւնն հեղել.
 Նայ ես պատասխանեմ
 թէ՛ կոստանդին, չէ պարտ լըսել.
 Եւ ոչ քեզ հաւատալ
 ամէն մարդու 'ւ ի սիրտ մըտել:

1. Ձեռագիրն ունի «դէհաց» և ոչ «դեհաց»

Ժ Դ

Բանքս վարդի օրինակաւ գրիստոս պատմէ:¹

1. Այսօր եղեւ պայծառ գարուն,
ցընծան ծաղկունք և յորդորին.
Հագնին ցեղք ի ցեղաց՝
մանդրուն հաւերն ի հաւն խօսին,
Ի վերայ լերանց բարձանց
գոյնըգգոյնով ծաղկունք փըսին,
Ծածկեն զերեսս երկրի,
ըզզլեռն ըզգաշտ ու զբաղչանին:

Ժ Ա

Յովանէս Թորգոսեանցոյ ասացեալ վառն յարուբեան
Քրիստոսի:

1. Այսօր եղեւ պայծառ գարուն
ցընծամ ծաղկումքն ու զարդարին.
Եւ հագմին ցեղս ի ցեղաց՝
մամրահաւերն ի ծաղկոցին.
Ի վերայ զըլիոց լերանց
գումըզգումով ծաղկումք սըփոին.
Եւ ծածկեն զերեսս երկրի,
գերեսս ու դաշտս ու բաղչանին:

1. Այս ԺԱ քերթուածը, որուն շարունակութիւն է և ԺԲԸ՝ մեր
մատենագարանի 559 թիւ ձեռագրին մէջ Յովհ. Թլկուրանցւոյ
անունով կը գտնուի, շատ տարբերութեամբ: Այդ Բ օրինակը շատ
տողեր ու տուններ պակաս ունի. այդ եւս լ՛ օրինակին հետ կը տպենք:
Երբեմն Ա օրինակին բառերէն մի քանին կը գծենք, որպէս զի ըն-

2. Ե՛ն գեղեցիկ փետուր հագել՝
 փոքրիկ հաւերն ի ծաղկացնին,
 Ու հազար դասըս դասով՝
 քաղցրաձայնեն զանլռելին .
 Հարբել են յանաւ Հոտոյն,
 ու նըստել են ի վրայ ծաղկին,
 Ի սիրոյ եմ ըստեղծած՝
 սէր կայ յիրենք որ կու խօսին :

3. Բուրաստանք է զարգարած,
 ու ցեղ ու ցեղ հաւեր խօսին,
 Ու ամէն հաւ սէր ունի,
 ու շատ հասրաթ ի յիր սըրտին,
 Յանդուգար քաղցրը ձայնէն՝
 քունն է հատել ի գիշերին,

2. Այնց գեղեցիկ փայտուր մամգմին՝
 մամրահաւերմ ի ծաղկոցիմ
 Եւ հազար՝ գումըզգումով՝
 քաղցրիկ հաւերմ զանլռելիմ .
 Արբել եմ յամուշ գիմում,
 և մըստել եմ ի վրայ վարդիմ,
 Զի ի սիրոյ եմ ըստեղծուած՝
 սէր կայ յիրեամքմ որ կու խօսին ,

3. Բիրաստամքըմ զարգարած,
 ու ցեղ ու ցեղ հաւեր խօսին .
 Ամէն հաւ սէր ունի,
 ու շատ յասրաթ ի իւր սըրտին ,
 Ամդադար քաղցրածայմէր՝
 քում է հատել ի գիշերիմ .

Թերցողը զայն բաղդատեն Բ ին հետ ուր աւելի ընտիր պիտի գտնեն .
 որով պիտի հաստատուի մեր ըսածը (յէջ 41) Թէ ասոր գրիչը Մ'Կրտիչ՝
 Կը հանչնայ ուրիշ երրորդ Ձեռագիր մը :

(Տաղաչափութիւն ընդհանրապէս 4-4-4-4, երբեք 3-4-4-4) :

1. Ձեռագիրն՝ կոչ խաշին :

Որ ամէն հաւ յիւր դիմաց
վասն իր սիրուն քաղցըր խօսին:

4. Մանիշակըն ժողովէ
զհաւսար զամէն ծաղկընին.
Թէ եկէ՞ք¹ դուք միաբան՝
երթանք կըտրենք ըզվարդենին.
Որ ոչ գայ վարդըն կարմիր,
ու գեղեցիկ տերեւ փրսին,
Ի ի նորայ պայծառ տեսուն՝
որդիք մարդկան ի մեզ չհային:

5. Ահայ գընան խընդիր
հօրօտ մօրօտ ու ձունծաղկին
Ու ղըրկեն թէզ և ձէնեն
զշուշանն որ է ի մէջ դաշտին.
Ելնէ լըսէ և գայ
այն նինոֆարն ի մէջ ծովին,

Ու ամէն հաւ սէր ունի՝
վասըն սիրոյ ի հաւ խօսին:

4. Մամուշակըն ժողովեաց,
հաւսար զամէն զիւր ծաղկընին՝
Թէ եկա՛յք դուք միաբամ՝
երթամք կըտրենք ըզվարդենին.
Որ չելնու վարդըն պայծառ,
ու գեղեցիկ տիւրեւ սըփուէ,
Եւ՝ մորա պայծառ տեսուն
որդիք մարդկան ի մեզ չմային:

5. Ահա ելնեն գընամ խընդիր,
ա՛յլ ծաղկընում 'ւ այն ձայն ծաղկին.
Եւ խընդրեն թէ զո՛ր ձայնն
շուշամն որ է ի մէջ դաշտին,
Նա ելնէ լըսէ և գայ
Նուաֆարն ի մէջ ծովին,

1. Զեռագիրն՝ եկեկ:

Ու ձէնեն զսօսամբ ծաղիկն
ու հետ իրենն ըզնարկիսին:

6. Նա խընդալով ցընծայ,
'ւ ուրախանայ այն մ'(ասր)ենին,
Ու մըտէ ի բուրաստանք
(ու)¹ ժողովէ զայլ ծաղկընին.
Ժողովեցան զինչ² որ ծաղիկ
կայ ի յերկրի գարնանային.
Եւ խորհուրդըս չարութեան
և նենգութեան վարդին կամին:

7. Յանկարծակի ելնէ կանչէ,
բըլբուլ բարձր ի ծաղկընին,
Թէ Զարթաւ վարդն ի քընոյն,
ի մէջ կանանչ իր վըրանին.

Եւ բերէ զսօսամ ծաղիկ
ու այլ ի հետ ըզմարգիզմիմ.

6. Նա խընդալով ցընծայ,
'ւ ուրախանայ այն մասրենիմ.
Ու մըտամէ ի բիւրաստամ
ու ժողովէ զայլ ծաղկընիմ.
Ժողովեցամ զինչ որ ծաղկումք
որ կայր յաւուրս գարնամայիմ,
Ու ըզխորհուրդըս չարութեամ'
ու մեմգութեամ վարդիմ արիմ.

7. Ահա յամկարծակի,
կամչեց բըլբուլիմ ի ծաղկոցիմ.
Եթէ Զարթեաւ վարդիմ ի քընոյմ,
ի մէջ կամաչ իւր վըրամիմ.

1. Ըստ Բ. օրինակի: Զեռ. եղծուած. տարիներ առաջ Մ. Նո-
րայր հոն նշմարած է աւ (— աւդ):

2. Զեռագիրն՝ ինչ:

Նայ լըսէ՝¹ զձայն բըլբուլին՝ վարդն
 ու բանայ զդուռն վըրանին՝² .
 Հանէ զկանանչ կապան՝
 ու հագնի զիս խըրմըզին :

8. Նայ ծաղկունքն թառմեցան .
 կէսքն ըզտերեւըն թափեցին ,
 Ու կէսքն փախուստ առին ,
 բարձր ու դժար լերունքտ ելին :
 Ու կէսքն ի յամթուն՝
 հագան կապուտ՝ լի սուգ մըտին ,
 Ու կեսքն ի յեր(կ)եղէն
 լ յահէն զողան լ եղեն դեղին :

9. Նայ վարդըն զարդարեց
 ըզբուրաստանքն ու զբաղչանին ,
 Ու շարեց տերեւ հազար՝
 կարմիր նըման նըռան հատին .

Նայ լըսէ զձայն բըլբուլին վարդն՝
 ու բանայ զդուռն վըրանին ,
 Եւ հանէ զկանաչ կապէն՝
 հագնի զատլասն ու զըրմըզին :

8. Նայ ծաղկունք թառամեցան ,
 կէսն ըզտերեւըն թափեցին ,
 Կէսն ի յահէն հագան կապուտ ,
 բարձր ի դժար լերինք ելին :

9. (Ա օրինակին նախորդ երկու տողերը չունի) :

1. Զեռագիրն՝ սէ :

2. Նշանով մը՝ լուսանցքին մէջի հետեւեալ երկու տողերը կը ցու-
 ցուին գրուած նոյն Ամիր Փօլին գրչէն :

« Ամ արեք ի դէմ երթանք հաւսար ամէնքդ իւր ծառային ,
 Թէ չէ գայ վարդըն ու բերէ վառած կրակ զանանցնելին » :

Նայ բըլբուլն երեկ նըստաւ
 ու հարբեցաւ յանուշ հոտին,
 Ու ասէր զօրն ու գիշերն
 ինքն անդադար ընդդէմ վարդին,

10. Թէ՛ Սէր է ծառն ու սէր ծաղիկն,
 ու սէր հաւուն ձայնն ի ծառին.
 Սէր է վարդն ու սէր բըլբուլն,
 սիրով նըստել ի վրայ¹ վարդին.
 Սիրով են գոյն ու գոյն
 ու գեղեցիկ այն ծաղկընին.
 Վասն սիրոյ փոքրիկ հաւերն
 ի ծաղկընուն վերայ նըստին:

11. Նայ բըլբուլն ուրախանայ
 ու² բազմի ի վերայ վարդին.

Նա բըլբուլն ուրախացաւ,
 երեկ մըստաւ ի վրայ վարդին,
 եւ ասէր զօրն ու գիշերն՝
 ինքն անդադար ի դէմ վարդին,

10. Սէր ու սէր ծաղիկ
 ու սէր հաւու ձայն ի ցըղիմ,
 Թէ վարդն ու սէր բըլ(բ)ուլն³
 սիրով մըստել ի վրայ վարդին.
 (Ա օրինակին յաջորդ երկու տողերը չունի):

11. Նայ դառնայ վարդն ի բըլբուլն՝
 ու փըռէ զիր տերեւնին՝

1. Զեռ. ի վերայ
2. Զեռագրին մէջ, նոյն գրչէն՝ ու ին վրայ գրուած է դարձեալ:
3. Այս Զեռագրին միշտ բնույ ունի:

Թէ հազար բարի գալուն
 վարդին՝ ծաղկունց ¹ Թագաւորին .
 Նայ դառնայ վարդն ի բլրբուլն
 ու պինդ փռուէ զիր տերեւնին ² ,
 Թէ Ես այլ եմ սիրու տէր ,
 ուսկայ սըրտիս մէջն է դեղին :

12. Թէ չըկար սէր յիմ սըրտիս
 ու ես ունի ³ անհոգութիւնն ,
 Նայ ես էր ի կախ լինի
 զօրն ու գիշերն ի մէջ փըշին .
 Ես սիրով կամ կենդանի
 'ւ եմ զարդարել զիմ տերեւնին .
 Ու թէ սէրն յիսնէ զատի՝
 Նայ զիս տանի հողմ ու քամին :

13. Բլրբուլ, մի գու զարմանալ
 զպայծառ վարդիս գեղ պատկերին ,
 Զի ով որ սէր չունենայ՝
 առ ինք չըկայ գեղեցկութիւնն .

Եւ շարէ տերեւ հազար
 մըմամ կարմիր մըռամ մտնին ,
 Ու սիրով մըռմունջ ասէր ,
 էմց որ ամէն ծաղկունք լային .
 Եթէ Ես այլ եմ սիրոյ տէր ,
 ուսկայ սըրտիս մէջս ի վարդին :

12. 13. 14. 15. (Ա. օրինակին այս բաժնի տունները չունի) :

1. Զեռագրին լուսանցքին մէջ աւելցուած է մեծ :
2. Լուսանցքին մէջ աւելցուած է սառնար :
- « Ու սիրով մըռմունջ ասէ՝ հանց որ չունէն ծաղկունք լային » :
3. Ունենայի, Ունէի. այսպէս և յաջորդողին մէջ « Լիւնի » փոխանակ « Լիւնի » :

Ջուրըն սիրով յիս վերանայ՝
որ յարմատոյս առ իս քամին .
Ի ի լուսոյ արեգականն՝
ես ժողովեմ գեղեցկութիւնն :

14. Ի յիմ անուշ հոտոյս՝
կենդանացան ով գհոտն առին .
Ի ի յիմ պայծառ տեսուս՝
ուրախացան 'ւ ի խաղ մըտին .
Զինչ որ յաշխարհի կայ
հոգս ու ցընոր ու տրտմութիւն՝
Ի յիմ շնոֆոր տեսուս՝
փարատեցան երբ զիս տեսին :

15. Յով որ սէր կայ յիր սըրտին՝
նայ զիս նորայ կամակ տանին .
Որ քանի՛ նայ յիս հայի՝
նայ հանդարտի սէրն ի սըրտին :
Առնուն զիս և տանին՝
սիրով փըռեն ի մըճլիսնին ,
Որ ի յիմ պայծառ տեսուս
ուրախանան 'ւ ըմբեն զգինին :

16. Ահայ կամ ես զարդարած ,
'ւ իմ տերեւնիս զերդ հուր վառին .
Ու բացել եմ զիմ սըրտիս մէջն
ի դիմացըտ որ է գեղին .
Ար՝ եկ զիս համբուրէ
ու կըշտացիր սիրովըտ հին .

16. (Ա. օրինակին նախորդ երկու տողերը չունի) :
Ար ե՛կ զիս համբուրէ
ու կըշտացիր սիրովըդ լի .

Ահա գանն և զիս քաղեն

՝ և այլ ոչ գտնուա ի բաղչանին :

17. Առնուն զիս և տանին՝

խառնեն շաքրով այն հաքմին ,

Ու զուգեն գուլբայշաքար

ու դեղ պահեն սըրտի ցաւին .

Եփեն զիս կըրակով ,

շարբաթ զուգեն ի շուկանին ,

Նայ գընեն զիս և տանին

ամէն ցաւու դեղ հիւընդին :

18. Քամեն զիմ ջուր սըրտիս

ու զիս լընուն ի շիշանին ,

Ու ծախեն զիս վարդէջուր

որ հոտ ունիմ անմահութիւն :

Վասն այնոր ես յետ բանամ՝

զիմ սըրտիս մէջն որ է դեղին .

Ով տեսնու զիմ սիրտս ի բաց

նայ թող լըսէ զիմ գանկըտնին :

Թէ ոչ՝ զամ զիս քաղեն՝

՝ և այլ չըզըտնում ի բաղչանին ,

17. Քաղեն զիս և տանին՝

շաքրով խառնեն այն հեքըմին ,

Ու զուգեն գուլբայշաքար

և դեղ զուգեն սըրտացաւին ,

(Ա. օրինակին վերջին երկու տողերը չունի) :

18. (Ա. օրինակին վերջին տունը չունի) :

Ժ Բ

**Մեկնորքին վարդին համառօտ: Վասն տեգիտաց շի-
նեցի. զի կարծեին երէ մարմնաւ(որաց¹) եր քանք
վարդիս: Ես վասն այն գրեցի²:**

1. Ահանջ դիր ու լըսէ
որ ես պատմեմ քեզ մեկնութիւն.
Թէ ո՞վ է վարդըն կարմիր,
կամ ո՞ր ոք են այն ծաղկընին.
Կամ ո՞վ է սէրըն վարդին,
կամ ո՞վ է ձայն բըլբուլին.
Կամ ո՞ր ոք են այն ծաղկունքն՝
որ ի վարդէն փախուստ առին:

2. Ծաղկընին որ ժողվեցան՝
այն քահանայքն հին օրինին.

Ժ Բ

1. Աղբայր, ահանջ դիր ու լըսէ
որ քեզ ասեմ ըզմեկնութիւն.
Թէ ո՞վ է վարդըն կարմիր
կամ և ո՞րք են ա՛յլ ծաղկընին.
(Բ. օրինակը երկու տող պակաս ունի):

2. (Ա. օրինակին նախորդ երկու տողերը չունի):

1. Փակագծի մէջ առնուածը՝ եղծուած է:
2. Ա. օրինակն ունի այս խորագիրը. Բը՝ իբր շարունակութիւն
նախորդին կը կցէ: (Տաղաչափութիւն առաջնոյն նման):

Եւ կարմիր վարդըն վառեալ՝
այն էր Յիսուսըն միածին.
Եւ մանիչակն, որ ժողովեց
հաւսար զամէն ըզծողկընին՝
Այն՝ Յուդայ էր աշակերտն,
մատնեց ի մահ զարքայ վերին:

3. Եւ բըլբուլն յանկարծակի
ելնէ կանչէ ի ծաղկընին՝
Այն փողն էր յարութեան
զոր և գոչեաց Գաբրիէլին:
Վարդն որ եհան գկանանչ կապան
և հագնի զիր խըրմըզին՝
Այն Քրիստոս էր որ յարեաւ
ի մեռելոց՝ արեամբն երկին:
4. Ծաղկընին որ թառմեցան,
կէսքըն զտերեւըն թափեցին,

Մամուշակըն ժողովեաց
հաւսար զամէն զիր ծաղկընին՝
Այն Յուդայ էր աշակերտ՝
մատնեց ի մահ զամմահ աբքայն:

3. Ժողովեցամ զիմչ որ ծաղիկ
որ կայր յաւուրս զարմամային՝
Այն ժողովն էր չրէից ազգին,
վաճառեցին ըզնեմղամին,
Ահա յանկարծակի
կանչեաց բըլբուլն ի ծաղկոցին՝
Այն Գաբրիէլ է որ գոչեաց
ըզյարութիւնըն քրիստոսի.
4. Նայ լըսէ զծայն բըլբուլին վարդն՝
և հրաց զդուռըն վըրամին՝

Այն զինուորքն են որ եղին
որպէս մեռեալ՝ յահեղ ծայնին:
Կէսքն որ փախուստ առին
բարձր ու դժժար լերունքտ ելին՝
Այն պահապանքն են որ փախեան
գնացին Հրէիցըն պատմեցին:

5. Եւ կէսքն ի յամօթուն
հագան կապուտ 'ւ ի սուգ մըտին՝
Էին յազգէն Հրէից
որ յինք դարձան ու հաւատացին:
Ու կէսքն ի յերկեղէն
'ւ յահէն դողան 'ւ եղեն դեղին՝
Այն դասքն էին դիւաց
և զօրութիւնք Սատանային:
6. Թէ ահա կամ՝ ես զարդարած,
'ւ իմ տերեւներս զերդ հուր վառին՝

Այն Յիսուս էր որ յարեաւ
ի մեռելոց արքայն վերին,
Նայ ծաղկումք թառամեցամ
կէսքըն զտերեւըն թափեցին՝
Այն զինուորքն են որ եղին
որպէս մեռեալ՝ յահեղ ծայնին:

5. Կէսքն յամօթոյ՝ հագամ կապուտ
և տըրտմութեամբ ի սուգ մըտին՝
Այն պահապանքն են որ փախեան
գնացին Հրէիցըն պատմեցին,
Կէսքն ի յահէն և ի դողէն
սասամեցամ 'ւ եղեն դեղին՝
Այն զումղքն էին դիւաց
և զօրութիւնք Սատանային:
6. Սըրտին մէջն որ է դեղին՝
սէրն էր և զութն աստուածային,

Այն կարմիր ձորձքն էր իւր
որ էր ներկեալ հնձանհարին:
Թէ քաղեն զիս և տանին
'ւ այլ ոչ զըտնուս ի ծաղկընին՝
Այն համբարձիլն էր ի յերկինս
և բարձրանալ առ Հայր վերին:

7. Թէ առնուն զիս և տանին
խառնեն շաքրով այն հաքըմին,
Ու զուգեն դուլքայշաքար
ու դեղ պահեն սըրտի ցաւին՝
Այն մարմինն էր Յիսուսի՝
հացըն կենաց պատարագին.
Եւ հաքիմն է քահանայն՝
և մեծ բըժիշկ մեղաւորին:

8. Թէ եփեն զիս կըրակով
շարբաթ զուգեն ի շուկանին,

Որ վասըն մեր խոնարհեցաւ
սուրբ յարգամղի մաքուր կուսին,
Ար'եկ զիս համբուրէ
ու կըշտացիր սըրտովդ ի լիմ՝
Այն քաղցրիկ սէրն էր Փըրկչին՝
որ վասըն մեր էառ մարմին.

7. Եթէ ես այլ եմ սիրոյ տէր,
ուսկայ սրտի մէջս ի դեղին՝
Այն էր կամքն աստուածային,
որ ի մեղաց մարդիկ փըրկին.
Ու սիրով մըրմումջ ասէր
էնց որ ամէն ծաղկունք լային՝
Այն էր քարոզ պատուիրանին
իւր սուրբ հրամանքն աստուածային.

8. Անց որ ամէն ծաղկունք լային

.

Նայ գընեն զիս և տանին
ամէն ցաւու գեղ հիւընդին՝
Այն արիւնն էր Յիսուսի՝
քաւիչ մեղաց յանցաւորին,
Զոր հիւանդ մարդիկ մեղօք՝
զնայ գեղ ուզեն և հաղորդին:

9. Եթէ քամեն զիմ ջուր սըրտիս
ու զիս լընուն ի շիշանին,
Ու ծախեն զիս վարդէջուր
որ հոտ ունիմ զանմահութիւն.
Զինաւորն որ և խոցեաց՝
ջուր և արիւն ելեալ բըղխին,
(Զուրն որ գուշակէր զաւազանի մկրտութիւնն
և արիւնն որ¹⁾ եղեւ մեզ փըրկութիւն²:

Այն էր ժողովք քրգմաւորաց
իւրեանց կամաւն ի սուգ մըտին.
Նայ դառնայ վարդն ի բըլբուլն՝
փըռէ զիւր տերեւմիմ՝
Այն առաքեալքն են քրիստոսի
յամէն աշխարհս քարոզեցին.

9. Եւ շարէ տերեւ հազար
նըման կարմիր նըռան հատին՝
Այն Ստեփանոս մախաճաղիկն
'ւ այլ մարտիրոսք որ ի կարգին,
Փոխան լեղոյն խաչին
զչարչարանաց պըսակն առին.
Սիրով հարամ ի սէր փըրկչին՝
զարիւնս իւրեանց սիրով հեղին.

1. Փակագծի մէջ առնուած մասը Զեռագրին լուսանբքին մէջ գը-
րուած է:

2. Զեռագրին յաշտենին աւելի ունի և անոր վրայ գիծ մը քա-
շած:

10. Թէ վասն այնոր ես յետ բանամ
 զիմ սըրտիս մէջն որ է դեղին,
 Ով տեսնու զիմ սիրտս ի բաց
 Նայ թող լըսէ զիմ գանգըտնին.
 Սըրտին մէջն որ է դեղին՝
 սէրն է և գութն աստուածային,
 Որ վասըն սիրոյ մարդկան
 ինք խոնարհի յարգանդ Կուսին.
11. Մարմնանայ և ծընանի
 վասն Աղամայ նախաստեղծին:
 Սիրով շըրջի յերկրի
 ամըս բագումս ըստ օրինին.
 Քեզ պարտ է մեծ յուսով
 ի¹ սիրոյն խնդրել քեզիկ բաժին
 Ու ըզսիրուն ճաշակն առնուլ,
 ու արբենալ քեզ, Կոստանդին² :
10. Քաղեմ զիս և տամիմ
 շաքրով խառնեմ այն հեքըմնիմ,
 Այն մարմին էր Յիսուսի
 հացըն կեմաց պատարագի,
 Եւ հեքըմնիմ եմ քահանայքն,
 որ եմ ըրժիշկն յամցաւորին.
 Նըրատ գրոց աստուածային
 դեղ է հոգոց մեղաց խոցին.
11. Արդ ես տըկար հիւանդ հոգով
 դառնացեալ մեղաց լեղով՝
 Ծումկըս անկեալ արտասուելով
 առողջացո՛ղ զիս քո շնորհով.
 Քրիստոս Աստուած մեր բարերար
 ի մեղաւորքըս զըթացար,
 Փառօք յարեար աստուածաբար
 Ըմդ չօր և ըմդ չոգւոյդ քեզ վառք ամմառ.
1. Զեռագիրն լուսանցքին մէջ ունի յայն:
 2. Օրինակողն կ'աւելցնէ « Եւ յետին Ամիր՝ որ զըրեցի » :

12. Նըմա փառք և զօրութիւն
 իշխանութիւն անմահ բանին,
 Այն որ է ստեղծել զաշխարհս՝
 Հայր և Որդին և Սուրբ Հոգին.
 Երրորդութիւն միասնական
 անզատելի մի տէրութիւն՝
 Նըմայ փառքս տացուք
 յամէն լեզուաց մեծ գոհութիւն:

ԺԳ

Բան յաղագս անբուռնի սքանչելեացն Աստուծոյ՝
 զոր փոքր ինչ համարձակիմ այսպէս .օգնեա՛յ Քրիստոս ¹:

1. Անմահ արքայ և Տէր երկնի՝
 Ազգի մարդկան կենաց յոյս ես.
 Եւ խաւարեալ սըրտից մարդկան՝
 Անշիջելի վառեալ լոյս ես:
2. Դու կատարեալ սիրող մարդկան,
 Դու պարգեւող ես բարութեան,
 Քեզ արարածքըս փառք կու տան,
 Զի սըրբութիւնք սըրբոց դու ես:
3. Եւ Տէր կենաց և յարութեան՝
 Ես Տէր զօրաց 'ւ իշխանութեան.
 Նըստիս յաթոռ քառակերպեան
 Եւ անդընդոց տեսող դու ես:
4. Քեզ չըկայ նման կամ օրինակ,
 Ես բընութիւն անբովանդակ.

1. Տաղաչափութիւն՝ 4-4:

Եւ խորհրդոց ես անքննակ,
Ի ամէն գործոց գիտող դու ես:

5. Զինչ մեզ ծածուկ կայ՝ քեզ յայտնի,
Առ քեզ չըկայ մեզ գաղտընի.
Ի խոր քըննող մարդկան սըրտի՝
Եւ ի յատեան դատող դու ես:

6. Տէր ես տերանց և թագաւոր,
Անունդ ահեղ և ահաւոր.
Աքանչեւագործ և զօրաւոր
Եւ ի բարձունս երկնից դու ես:

7. Ի սկըզբանէ լոյս ես անճառ,
Ամէն լուսոյ ես դու պատճառ,
Եւ յաւիտեան կառ անվըճար՝
Զի յէութեան կացող դու ես:

8. Սիրով ծաղկեալ է գունդն երկնից,
Որ լոյս փառաց զերկիր ելից.
Եւ յանդադար շըրջագայից՝
Զերկիր հաստատ պահող դու ես:

9. Քեզ հիմն եղեր հաստատութեան՝
Զքո սէրտ առ մեզ յայտնի նըշան,
Եւ մեք սիրով քո յաւիտեան
Ծանեաք թէ արարող դու ես:

10. Տէրըդ սիրով խոնարհեցար,
Եւ ի կուսէ յերկրի ծընար.
Մեզ յաշխարհի երեւեցար,
Զի ազատիչ փըրկող դու ես:

11. Դու ես սիրու հիմն ըսկըսման
Ի քո սիրուտ բաշխես մարդկան.

Եւ ծով սիրով կայ ի սահման
Ձի իր սահման եդող դու ես :

12. Երկինք երկիր ծով և ցամաք,
Ի յոչեից սիրով ստեղծաք.
Տեառնըդ բանիւ կենդանացաք
Ձի մեզ կենաց տուող դու ես :
13. Սէրն ի քէն է, սիրտն ի քէն է.
Համբերութեամբ կեալն ի քէն է.
Միտքն ու խելք և խօսքն ի քէն է
Ամենեցուն բաշխող դու ես :
14. Իմ պիղծ լեզուովս և անմաքուր
Ձկարեմ մերձիւ յանշէջ ի հուր,
Լըռէ լեզուս և կամ ի լուր՝
Ձի անքըննին մըտաց դու ես :
15. Քեզ, Տէր, հոգի իմ փառքս տայ,
Անձն իմ ի քեզ յերակ ցընծայ,
Սիրտ իմ քենով ուրախանայ
Ի ինձ յամէն ժամ պահող դու ես :
16. Ջօրն աղաղակ այս քեզ ունիմ,
Ձիս հաշտութեամբ հետ քեզ կամիմ.
Հաճոյացոյ որ քո լինիմ,
Ձի ամենից կարող դու ես :
17. Ձէ մնացական այս կեանքս՝ ունայն,
Են անցաւոր և թէզ գընան.
Դու Տէր միայն ես անվաղճան՝
Ձի յաւիտեան տիրող դու ես :

1. Զեռագիրն՝ կենքս :

18. Սուտ են ծընողքս այս երկրաւոր,
 Սուտ են եղբայրք և մօսեւոր.
 Սիրով եղբայր և կարեւոր՝
 Եւ կատարեալ ծընող դու ես:
19. Տէր իմ գըթած հայրըդ վերին,
 Պահեա զծառայս¹ ըզկոստանդին.
 Ինձ պարգեւէ զկենաց բարին
 Զի բուն բարուն շնորհող դու ես:

Ժ Դ

Բանք յաղագս անցաւոր մեծութեան, զի մահոռան ժա-
 ռանգ են երկրատորքս², և ունայն է վայելչութիւն
 աշխարհիս³:

Այր միւս... ել⁴ կայր ոչ Շահնամայ տսեր ձայնով. նայ եղբայրք խըն-
 դրեցին բէ ի Շահնամայի ձայն մեզ ոտանաւոր ասայ. ես չիճեցի
 զբանքս զայս. ի Շահնամայի ձայն կարդացեք:

1. Յանունն անեղին Աստուծոյ և մեծին,
 Յանունն Հօր, և Որդւոյն որ է Միածին,
 Յանունն ճըշմարիտ Սուրբ Հոգւոյն յաւիտեան,
 Որ մի տէրութիւն է հզօր ի յատեան.

1. Օրինակողը նախ ինքզինքը կը յիշէ « զԱմիր և... » և յաջորդ-
 տողին ինձը մեզ կը փոխէ:

2. Զեռագիրն՝ երկնաւորքս:

3. Այս քերթուածը հրատարակուած է « Բազմավէպ » ի մէջ (1866
 էջ 233) և դրուած օտար բառերու նշանակութիւնը: Հրատարակուե-
 ցաւ նաեւ « Անահիտ » ի մէջ (1905 թիւ 5). մի քանի ընտիր սրբա-
 գրութեամբ: (Տաղաչափութիւն՝ 2-3-3-3):

4. Եղծուած է. Բազմավէպն ունի, « Այր մի կայր » մինչդեռ Զե-
 ռագրին մէջ միին մօտ կը նշմարուի և ին գլուխը, յետոյ երկու երեք
 տառերու տեղ պարապ և ապա ել: Պէտք էր ըլլալ անշուշտ « Այր
 մի նստել կայր »:

2. Սկսայ բան խօսիլ հասարակ սիրելեաց,
Բանալ ձեզ դըրունք ի մըտաց սքանչելեաց,
Շարել մարգարիտ ու ակունք լուսատու,
Ցուցանել գեղեցիկ ձեզ բաներ խըրատու:
3. Լըսել պարտ է մեզ բանք յիմաստասիրաց,
Կամաւ հեռանալ մեզ ի զատ յանգիտաց,
Զլինել կարճամիտ և ի սըրտէ թերի,
Զլինել մարմընոյս մեր ծառայ և գերի:
4. Այս կեանքս¹ է ունայն և ժառանկ² ենք մահու,
Զունի մեզ դըրունք բարութեան և շահու.
Երազ է խաբող և խայալ անցաւոր,
Է սուտ սիրելի և ընկեր նենգաւոր.
5. Յուցնէ մեզ սիրու դուռն ու տայ շատ նիշան,
Բայց է ի ծածուկ գազանի պէս ու շան.
Նստեալ է սաղիսայ³ ի մեծ ջամյիաթ⁴,
Հանել զիր ոչինչ սուտ բաներն ի ղիմաթ⁵.
6. Զգինին որ բաժնէ՝ կայ ի ներս մահու դեղ.
Ոմանք որ խմեն՝ արբենան ցեղուցեղ.
Հոգևով են մեռած ու թըւին կենդանի.
Ով որ ինք խմել յայն գինուն շիշանի.

1. Զեռագիրն կենքս:

2. Բազմ. « Ժառանկք » ունի:

3. Այսպէս ունին թէ՛ Զեռագիրն թէ՛ Բազմավէպ և թէ՛ Անահիտ. որոնք Հանգիստ, առողջ կը հասկնան: Ես յէջ 57 ուզած եմ ընթերցանուլ Սաղի սայ. և հիմայ աւելի եւս այս ընթերցումը ուղիղ կը համարիմ, քանի որ ՄԷԾ. Տ. Նորայր Սաղի (տ. Քերթ. ԺԶ 12) բառին մասին կը գրէ « Ինձ թուի Արք. ՍԱԳԻ, մատուռակ » այդ մատուռակ իմաստը հոս եւս շատ յարմարած է. « Նստեալ է սաղի սայ ի մեծ ջամյիաթ... զգինին որ բաժնէ » եւն:

4. Բազմ. յամիաթ:

5. Գին, յարգ. արք. Գըյմէր:

Կ. Երզնկացի

7. Սարխօշ են դարձել սրտերովն ի մուրատ,
 Ընգել են բեռաւ մ'ծանդր՝¹ ի մեծ գէշ մորատ²
 Չունին աչք մըտաց, ոչ հային աստ և անդ,
 Չգիտեն թէ կապել կան ի յերկաթ և ի բանդ:
8. Հասեալ են ի դուռն ի մահուն բէխապար,
 Չգիտեն թէ խորել են ի ծով զերդ կապար.
 Անուշ պարարին զերդ զանասուն յիմար,
 Ի ի ներքեւ ցաւով կան ի լի և են բիմար:
9. Այսօր կան յորդոր և զյեգուց չանդիճեն,
 Որ լան սրտասուօք և ահել հառաչեն.
 Ահա մահըն գայ և գըտնու շատք ի քուն,
 Չըմնայ յինք ի մօտ իրք ծածուկ կամ թագուն:
10. Ի հուքմ ինք ունի շատ թաճով փատիշահ.
 Ու փոքր ու... զընդան և ի չահ
 Տանի զամէն մարդ, յիր մուրատէն գերի,
 Հանց որ ի շատոց սիրտ անշէջ հուր կ'երի:
11. Չթողու ինք սուլտան ոչ փատիշահ ի թախթ,
 Առնու շատ դովլաթ՝³ թէ հզօր է անյաղթ.
 Չվախէ ի զօրաց՝ թէ են քաջ փահլաւան,
 Շուտով թէզ հողոյն առնէ զիրենք հաւան:
12. Թէ լինի հզօր փատիշահ զերդ Ղազան
 Չմնայ՝ քանի է ինք սրտով զերդ գազան:
 Զայն ոք որ սուրաթով լինին գեղեցիկ՝
 Քաղէ զերեսին գոյնն՝ որ է զերդ ծաղիկ:

1. Բազմ. Բեռաւմ ծանդեր զոր Անահիտ կը սրբագրէ:

2. Բազմ. ունի. մօրադ:

3. Բազմ. դովլար:

13. Ոչ¹ մնայ այն որ է ինք անձամբ վայելուչ,
Ոչ այն որ է տրտում կամ սրտովըն հուչ:
Այն անձն որ վայելել լինի շատ բարութիւն՝
Մըտէ ինք ի նեղ բանդ 'ւ ի շատ գերութիւն.
14. Այն որ հագանէր ինք հանդերձ ոսկէկար,
Շարած յիր վերայ էր մարգարտով չքար,
Հիմի հաւանել ի մի² տակ քաֆան,
Լռել է իր շատ քիպր ու ջալր ու ջաֆան:
15. Այն որ տուն ունէր զարդարած և տաճար,
Շինած ամէնն ոսկւով ու նախշ ի նիգար,
Ունէր թաճ ակամբք, ու իր կար թախթ ի զառ,
Հիմի է ի խոր մինացել³ բէխապար:
16. Այնոք որ բոլոր աշխարհիս տէր եղան,
Սուլտան ու թագաւոր փատիշահ ու զան՝
Ունին գանձ անթիւ ու հեծել բէշըմար,
Շուտով յայն փառացն եղեն զէր ու զապար:
17. Շատոց վերանայ հուքմ ու թուղթ ու դալամ,
Շատոց խափանի յարտ⁴ ու տապլ ու յալամ,
Այն ոք որ էին քաջք ու յաղթող ի մարտ,
Էին աննըմանք ի հեծելոց ի յարտ,
18. Խաղին թուր 'ւ ըռումբ ու գուզով⁵ զհետ իրաց⁶.
Հիմի այլ չկայ տիպ ոչ տես պատկերաց.
Ոչ հեծնուն ի ձի, ոչ գահեն մուրատով,
Ոչ այլ գեղեցիկ երեւին սուրաթով:

1. Այսպէս և խաղաղութեամբ. Զեռ. Ո մնայ:

2. Բազմ. ի միտ տակ. Անահիտ ուղղած է:

3. Բազմ. մնացել:

4. Բազմ. յարտ:

5. Բազմ. Ատեղոսը ինչ կը հասկնայ, մինչդեռ պարսիկ կիւրդ բանն է որ կը նշանակէ երկար մեծ շախտ: Անահիտ գոչող կը սրբազրէ:

6. Իմա՝ իրաց (երեւաց):

19. Քակին շատ աղվոր անձն որ էր յարմարած,
Ու շատ քօհարէ ակունք որ են շարած:
Այնոք որ էին ի յերկրի խիստ նազով,
Էին պատկերաց տէր ու դեղձան մազով,
20. Էին սուրաթով զերդ լուսին ցանկալի,
Սրտով խիստ ուրախ ու խօսօք գանգալի,
Երեկ տրտմութիւն հանց նոցա և տարան,
Որ ոչ աչք ունին ոչ լեզու կամ բերան.
21. Դարձել են փոշի և ոսկերք են ցամաք,
Այն անձն որ պայծառ էր քան զձին սպիտակ:
Եղբայրք, լսեցէք զայս ի սրտէ սիրով՝
Որ ես չինեցի զբանքս ի մըտաց գըրով:
22. Ոչինչ է այս կեանքս¹ ու չունի դիւրութիւն.
Դու այլ մի՛ խաբիր, թէզ զարթիր, Կոստանդին,
Յանուն անեղին Աստուծոյ և մեծին,
Յանուն Հօր և Որդւոյն որ է միածին:

ԺԵ

Բան Գարեան օրինակու խորհուրդ ի Քրիստոս.
մի՛ մարմին հասկանայք զբանս, այլ հոգեւոր²:

1. Մեծ գոհութիւն, հարիւր հազար,
Մեզ աւետիք է նոր հասել.
Եւ մեզ շընորհք յերկնաւորէն
Յերկնից յերկիրս ի մեզ հոսել:

1. Զեռ. կենքս:

2. Այս ԺԵ քերթուածին առաջին 14 տուները՝ Հ. Աւիշան իր «Բագրեւանդայ Կոիւն» ի մէջ հրատարակած է (Բազմ. 1862 էջ 98), և նոյնը «Յուշիկք» ի Բ հատորին մէջ (էջ 198). արտատպուած է նաեւ «Անահիտ» ի մէջ (1905 թիւ 5): (Տաղաչափութիւն՝ 4-4):

2. Երկիր էր լի մուկն ու¹ մըլար,
Սառն էր կապել և պաղ ու քար:
Հանց որ չըկար բոյս մի դալար.
Հիմի՝ ինք նոր է զարդարել:
3. Ձըմեռն բանդ էր և խաւար.
Քարուն էհաս ու նոր բահար,
Ի էառ ի մէնջ գիշերն աւար,
Ձի արեգակն է մեզ ծագել:
4. Երկիրս է մայր աննըմանի,
Ձինչ գեղեցիկ իրք՝ ծընանի,
Շատ բարութիւնք յինք սընկանի.
Հանց որ փըռին գեղեցկացել:
5. Երբ որ հընչեց հողմըն հարաւ՝
Ձինչ տըրտմութիւն՝ յերկրէ տարաւ.
Հանց որ չըկայ տեղ մի ծարաւ,
Սմէնն են բարութեամբ լըցել:
6. Հեզ որոտայ² ամբ ցօղաբեր,
Կամար կապի յերկինս ի վեր,
Հոսէ յերկիր ահեղ գետեր.
Հաւսար զերկիր են արբուցել:
7. Է հարսանիք տիեզերաց,
Է ցընծութիւն պըտղաբերաց.
Գոյնըզգոյնով ցեղք ի ցեղաց,
Ծաղկունք զերկիր են զարդարել:

1. Բազմ. ունի եւ:

2. Բազմավէպ ունի « Հեզ որոտաց ». Զեռագրին մէջ « Հեզ » է
բայց նոյն գրչէն « Քեզ » սրբագրուած.

8. Ծովըն դըրուրդ առնու սիրով,
Խաղան զեռունք յերկիր 'ւ ի ծով.
Ակունքտ յորդոր գան պաղ ու հով,
Եւ ի քարէն յառաջ բըխել:
9. Ահեղ գոչեն գետերտ յովով՝
Յորդ ի լերունքտ ի վայր գալով.
Գան ման ի ման ծաւալելով,
Սիրով ի ծովն երես դըրել:
10. Խաղան եղունք և այծեմունք,
Իջնուն ի դաշտ 'ւ յաղբիւրակունք.
Երէվայրիք քա(նաստ)նք
Ի կապանաց են (արձա)կել:
11. Հաւերըտ գան քաղցըր ձայնով,
Ծիծեռն ի հետ սաղմոսելով.
Գայ արտուտիկըն կարդալով,
Զառաւօտուն է բարբառել:
12. Աճումն առնուն և ծընանին
Հաւք ու գազանք 'ւ երէվայրին.
Զագօք հաւերտ ելնեն պարին¹
Ի են միաբան երամ կտպել:
13. Ծաղկունքըն գան և ժողովին
Ի բուրաստանք 'ւ ի բաղչանին.
Մէկ մի մըտել ի մէջ ծովին,
Տեսն է դեղին 'ւ յերեր կացել:
14. Բըլբուլն եհաս շաքարբերան
Աւետարեր մեծ յարութեան.

1. Իմա՝ պարեն:

Վարդին եհար կանանչ վըրան
Որ գայ բազմի զերդ հուր վառել¹ :

15. Գայ վարդըն գաղտ ու անգուման ,
Ծածկել է զինք կանանչ կապան .
Զերդ որ մըտնու մարդ ի տապան՝
Որ ծաղկընին չեն գիտացել :

16. Կամով ծածկի ի մէջ փըշին ,
Զերդ որ ի յամբ մըտնու լուսին .
Զերդ ի յարգանդ Սըրբոյ Կուսին
Քրիստոս՝ որ էր անգիտացել :

17. Բըլբուլըն լայ ողորմաբար ,
Աղաղակէ քաղցրաբարբառ .
Ասէ թէ՝ Ի՞նչ եղել պատճառ ,
Վարդ , որ զերեսըտ չես բացել :

18. Վարդն ասէ . Զէ՛ դեռ ժամանակ
Ինձ բազմելոյ ի հրապարակ .
Յերկիր եկել չեմ համարձակ ,
Վասն այն յայտնի չեմ ես կացել :

19. Բըլբուլն ասէ՝ թէ Վարդ զարթիր ,
Ծագէ՛ գթ լոյսդ հաւսար յերկիր .
Զքեզ քո կամով ի բանդ տըվիր² ,
Ա՛մ հիմի է՛ր չես արձակել :

20. Ես ղըպնահար եմ 'ւ ամօթով
Վասն անգիտաց զմեզ ճօշալով .
Բըլբուլն ասէ յիս խօսելով
Թէ՛ դու վանց վո՛ւր ես խեւ եղել :

1. Յաջորդ 15 տունեն սկսեալ մինչեւ վերջ՝ առաջին անգամն է որ լոյս կը տեսնէ :

2. Զեռ . « ի բան գըտովիր » :

21. Հետ մի ցուցու զքո տեսդ աղվոր
Հաւսար ծագէ յերկիր բոլոր.
Գէմ՝ թագաւորք են լել սովոր՝
Որ են սիրով ի դուրս ելել:
22. Վարդըն սըրտով խիստ զայրացել՝
Եւ տաճարին դուռն բացել.
Ելել յայտնի ի դուրս կացել
Ծաղկունք ժողով յերկրի տեսել:
23. Ոնց որ տեսան զվարդըն պայծառ՝
Ծաղկունքն առին թէզ մի աւար.
Փախեան ի լեռն ի սար ու ի քար.
Ի յահէն իրենց գոյնն է թափել¹:
24. Ծաղկունք աղվոր որ իր կային՝
Թէզ մի վարդին բոլոր գային.
Եւ անդադար իր փառք տային
Վարդին որ էր գեղով լըցել:
25. Ուրախացաւ բըլբուլն ի նայ
Զսիրան երբ սիրով դէմ իր բանայ,
Յանուշ հոտէն թէզ մ'արբենայ
Եւ սկըսանէ զվարդըն գովել²:
26. Մըճլիս զուգէ և մեծ ժողով,
Բըլբուլնի³ գոն դասըս դոստով,
Ուրախացել են մեծ սազով
Երբոր տեսան զվարդըն բազմել:

1. Այս և յաջորդ տուները՝ բաղդատել ԺԱ քերթուածին հետ:

2. Բաղդատել ԺԱ քերթուածին 9 տանն հետ:

3. Կը նշանակէ՝ բլրաշէնք:

27. Ուրախութեամբ նըստին ի հօն
Վարդին զատիկ տունեն ու տօն.
Իրենց փըռեն գեղեցիկ խօն ¹
Եւ լի սիրով են կըշտացել:
28. Բըլբուլն ի վարդն ուրախանայ,
Մեծ գովութեան դըռլի բանայ.
Քաղցըր ձայնով կարկաչէ նայ
Ի ի դէմ վարդին յերակ խօսել:
29. Վարդն իր առնէ պատասխանի
Զինչ գովութեան դուռն և բանի.
Զամէնն արայ հիմի յայտնի,
Ի՞նչ կամ ի քո դիմաց կացել:
30. Ի նեղ զընդան կենամ քանի՛,
Ահա զիմ տերեւնիս հանի.
Սիրտս է դեղին ի դէմ քեզի,
Գիտեմ որ չես դու զայս տեսել:
31. Բըլբուլն ասէ՝ թէ Վարդ անճառ
Սիրտըտ դեղին ի՞նչ է պատճառ.
Քեզ ի՞նչ հընար տունեմ ու ճար
Որ դու ուրախ չես կատարել:
32. Ասէ. Գիտեմ որ չեմ կալոց
Վասն աշխարհի եմ զիս տալոց.
Մին գարուն այլ եմ ես գալոց,
Յայնժամ շատ ոք կամիմ դատել:
33. Շատք են չարկամ ինձ յաշխարհի,
Բայց չէ իմ սիրտս իսկի յահի.

1. Բառ պարսիկ. սեղան:

Վասն այն ես զիս ծածուկ պահի
Որ ժամանակս իմ չէր հասել:

34. Ահա եղեւ ինձ ժամանակ,
Գան և քաղեն զիս համարձակ.
Տանին եփեն ի վառ կըրակ
Պահեն զիս դեղ անմահացել:
35. Ամէն ցաւու դեղ ես լինիմ,
Ով է յուսով՝ իր հասանիմ,
Զառողջութիւն մարդկան կամիմ
Վասն այն ի տուր եմ զիս տվել:
36. Բարժանեցէք ի ձեր վերայ¹
Զվարդս որ վանց ձեր ցաւուտ մեռայ,
Վասն այն տանջանք ի յիս կերայ՝
Որ դուք լինիք առողջացել:
37. Եմ անյուսից յոյս 'ւ ապաւէն,
Եմ տըկարաց մեծ սուր ու գէն,
Թէ երեւիմ յաշխարհի մէն²
Նայ հանց է՞ր էք անգիտացել:
38. Իմ զօրքն անթիւ և անհամար
Զերդ զաստեղաց երկնից կամար.
Վասն իմ սըրտիս սիրուն համար
Մէջ անգիտաց հաքր եմ ընգել:
39. Մայջուն եղայ ու վարդէջուր,
Անմահութեան բխեալ աղբիւր

1. Զեռագիրն եղծուած է, միայն չ և վ գրերը կը նշմարուին:

2. Զեռագիրն՝ « յաշխարհ ի մէն » . մենք փոխանակ « յաշխարհ ա-
մէն » փոխելու՝ այսպէս բաժնեցինք. Մէն նշանակէ միայն, միայնակ,
Հմետ. քերթ. Ը. 9. նոյն իմաստով:

Լոյս եմ պայծառ աչիցըն կուր,
Առնեմ կենդնի զմարդըն մեռել:

40. Լուր մերձեցիք յիս համարձակ,
Զի իմ արիւնս է ձեզ բաժակ.
Մարմինս որ է սուրբ ու անապակ՝
Զեզ կերակուր եմ պարգեւել:

41. Հաստատեցէք զձեզ հետ ինձի
Մինչեւ հետ մ'այլ գարուն լինի.
Որ երբ յառնէք յօրըն վերջի
Նայ չերեւիք ծառ չորացել:

42. Կոստանդ, ի խոր ծածկեալ է բան
Զայս որ առ մեզ տըւեր նիշան.
Տուր գոհութիւն անլըռական
Այնմ որ կամուս է խոնարհել:

ԺԶ

Նոյն բան խորհրդով և ի յայլ դեմս տեսարիւն.
զոր առակօք ցոյցանի ու՛յապեա¹:

1. Այսօր եղայ հողմըն գարնան
Սիրով հընչեմ ի բուրաստան.
Զինչ սառն ու պաղ ցուրտ ձըմերան՝
Ի մեր տեսուս հալածեցան:

2. Այսօր իմ բանս է յորդորել
Զերդ ի քարէ ակն որ բըխել.

3. Տաղաչափութիւն 4-4:

Բան գեղեցիկ կամիմ շինել,
Զերայ հաւսար սիրտս ի հաւան:

3. Հրաման կու տամ ես ծաղկընուն
Փըռեն տերեւ խիտ գուն ու գուն.
Զի է հասարակաց¹ գարուն
Այլ բանդ չըկայ և ոչ զընդան:
4. Զեզ աւետիք հասաւ բարու,
Ելել կու գայ վարդն ի նորու,
Եւ մեզ բանայ զըռւի սիրու՝
Երբոր փըռի ի մեր դիպան:
5. Բըլբուլըն գայ՝ քաղցըր ձայնէ,
Սիրով հարբած հետ վարդին է,
Յաչիցն արեան արցունք հանէ
Վասն այն եղել շաքարբերան:
6. Վարդըն նըստաւ յաթոռ փառաց
Բարձր ի թախթի կայ զարդարած,
Եւ մուրատով սիրտն է ի բաց
Զինչ զթագաւոր կամ ըզսուլթան:
7. Այսօր խօսի բըլբուլն համով
Որ զհոտ առ ինք բուրեւ քամով.
Քեզի ծառայ է լել կամով,
Զերայ քենով ինք ի կենդան:
8. Քաղցր է բըլբուլ ձայնդ ու անուշ
Եւ մեզ նըստել շաքարֆըրուշ,
Զինչ սիրտ նեղած կայ և թուրուշ,
Առ քեզ ունիս յուրախութեան:

1. Զեռագիրն ունէր « հասարակած »:

9. Այսօր առ քեզ են հաւասար
Զինչ որ մեզ խելք կայ և բասար.
Երբ դու վարդին սիրուն հասար՝
Յերակ խօսէ դու քաղցրաճայն:
10. Քանի ի դէմ վարդին լացեր
Զաչերտ արեամբ ջրով թացեր.
Մեզ ալ սիրուդ աչվի բացեր
Որ քեզ համար ենք միաբան:
11. Այդ քո փետուրտ աղվոր գեղով,
Որ զարդարել հազար ցեղով.
Զօրն հետ փըշին պահես նեղով,
Ի խկի չհանգչիս յայլոց վըրան:
12. Այսօր մեզ տուր անուշ գինի,
Զի ես ուրախ սիրով սաղի.
Մեզ խընդութեան օր և խաղի
Այսօր էհաս ու օր խընդման:
13. Որ մենք լինինք սիրով հարբած
Ինչ միաբան կանք մօտ յիր(ր)աց,
Վարդըն գեղով է զարդարած
Եւ մեզ տըւել է ինք հրաման:
14. Այսօր խօսէ՛ գինչ քեզ պիտի
Զի է խընդման օր և շատի¹.
Թէ չէ՝ երբ վարդն երթայ զատի
Քո սիրտտ այլուր երթայ հաւան:
15. Ո՛ր վարդ² աղվոր գոյնով ի լի
Ծաղկանց պարծանք և գովելի,

1. Պարսկ. Շատ նշանակէ ուրախ:

2. Զեռագիրը եղծուած է:

Մեծ գովութեան ես արժանի՝
Զի ես տեսով խիստ սիրական:

16. Բըլբուլ, հոգովդ ես դու մաքուր,
Սըրտովտ ի լի ես բոց ու հուր.
Այտ քո լեզուտ հրեղէն ու սուր
Որ բարբառիս բանք աննըման:
17. Երկըրպագէ դու Կոստանդին
Մեծ գոհութեամբ Տեառն Արարչին,
Որ արժանի եղեր վարդին՝
Եւ լըսեցիր բըլբուլի ձայն¹:

ԺԷ

Խորատ հասարակաց պիտանի և օգտակար:²

- 1 Մի պ արծենալ դու ի քէնէ՝
Թէ ես գանձուց տէր և մալի,
Կամ թէ ու(ժո)ւլ ես զօրաւոր՝
յաղթող յամէն պատերազմի,
Կամ թէ խելօքտ ես դու խիկար
նըմանապէս Սողովմոնի,
Կամ քո հոգովտ ես դու մաքուր՝
սըրտովըտ սուրբ՝ և առաքինի:
2. Թէ ես գիտուն ու իմաստուն
տէր ես խելաց և հանճարի՝

1. Սոյն տունը կը կրկնուի, միայն այս տարբերութեամբ որ գրիչը
Ամիր Փօլին՝ իր անունը կը դնէ Կոստանդինի տեղ:

2. Տաղաչափութիւն 4-4-4-4:

3. Ձեռագիրն ունէր իքեն եթե:

Նայ դու ծառ ես ծաղկած,
որ ես բերել պըտուղ բարի.
Ծարաւած մարդ ու քաղցած՝
ի քեզ ի մօտ ով հանդիպի,
Ճաշակէ ի քո պըտոյն
զինչ որ շըրթունքըս բարբառի.

3. Թէ անգէտ ես դու մըտօք՝
ու պիղծ գործով Սատանայի,
Նայ դու ծառ ես վայրենի՝
որ ոչ բերէ պըտուղ բարի.
Անպիտան ես դու մարդկան,
փուշ ես, խայթող զերդ օձ քարբի.
Որ ով¹ ըզփուշըն ձեռնարկէ՝
նայ իր մարմինըն վընասի:

4. Թէ ջօհար ուզես անգին
ու կու ճանչես, 'ւ ես ջօհարի,
Կամ պատուական ակն ու գոհար
ու մարգարիտ քեզ թէ պիտի,
Նայ դու լըսէ իմաստնոյն՝
զինչ որ խըրատ տայ ի կարգի.
Խելօքըտ լեր դո՛ւ. այլ խիկար
քէմիազար² գանձուց մեծի:

5. Ով որ ունի գործըս բարի՝
ու սիրտըն սուրբ խոնարհ հոգի,
Բընակարան է Աստուծոյ,
տունն և տաճար է արքայի:
Երրորդութեանն աթոռ կոչի,
աստուածութիւնն ի նայ բազմի,

1. Այսպէս ունի Ձեռագիրն. իմա՝ ով որ:

2. Կը նշանակէ քիմիարար. տես Բառք՝ ի վերջ գրքիս:

Օթեւանք է Քրիստոսի՝
Հոգւոյն Սրբոյ տուն և տեղի:

6. Խոնարհութիւնն արդարութեամբ՝
Հիմն է հաստատ անխախտելի,
Զի որ խոնարհ է ի յերկրի
նա Աստուծոյ որդի կոչի.
Զի Աստուած որ ի բարձունս՝
է բազումել Տէրն ամենի,
Խոնարհեցաւ յերկնից յերկիր
ի կերպարանըս ծառայի:
7. Թէ սուրբ լինիս 'ւ առաքինի,
զինչ սուրբ Գրիգոր ի վիրապի,
Կամ սըրբութեամբ յերկինքն ելնես՝
զձայնըն լըսես ըզՀրեշտակի.
Ու թէ չունիս խոնարհութիւնն
ու սէքին սիրտ և հեզ հոգի,
Աւաղեմ՝ զքեզ, Կոստանդին,
զի ես ունայն և սընոտի:

ԺԸ

Բան յայրսդս լեզուի և չղատեղ զընգերն, որ է այս:

1. Առաքեալըն Քրիստոսի
մեծըն Պաւղոս զայս վըկայէ՝
Թէ որ դատէ մարդ զիր ընգերն՝
զանձն իւր ² դատապարտէ.
Զի որ շրնայ պոռնըկութեամբ՝
դառնայ ըզշունսըն բամբասէ.

1. Տաղաչափութիւն 4-4-4-4:

2. Միավանկ բառ մշ պակաս կ'երեւի:

Նայ Աստուծոյ մեծ և ահեղ
դատաստանին հակառակ է:

2. Դու ո՞վ ես որ դատես
զայլոյ ծառայ ի մարդկանէ.
Կամ զքո գերանտ ո՛չ տեսնես,
ըզենդն հանես յայլոյ ակնէ.
Թէ դու ես մեծ իշխան պատուով՝
մարդ երկնչի ու զքեզ չդատէ,
Նայ ի յարդար դատաստանին՝
չար հրեշտակօք ըզքեզ տանջէ:

3. Եղբայր, սանձէ ըզքո լեզուս,
և մի խօսիլ յանգէտ բանէ.
Զի փոքր անդամն է ի մարմինս՝
և զմեծամեծըս բարբառէ.
Պահ մի օրհնէ զԱստուած ու զհայր ¹,
պահ մի զմարդիկ անիծանէ.
Նայ ծառ տընկեալ ի մէջ մարդկան՝
քաղցր և լեղի պըտուղ բերէ:

4. Ո՛վ զաշխարհիս զփառքն ու զպատիւն
մընացական իր տեսանէ,
Կամ սիրէ զաշխարհըս զայս՝
զօրըն մահուան իսկի չյիշէ,
Նայ այնպիսին զԱստուած ատէ,
զլոյսն ի խաւար փոխանակէ,
Վաճառէ զարքայութիւնն՝
և զըժոխոց հիմն արկանէ:

5. Երանի է աղքատաց,
որպէս և Տէրն իսկ երանէ.

1. Զեռագիրն՝ եղծուած:

Սըգաւորաց և տըրումելոց՝
 ուրախութիւն մեծ պարգեւէ.
 Ով քաղցած է կամ ծարաւի՝
 արդարութեամբ զինք սանձել է,
 Յանմահական փառաց գրտխտին՝
 անմահական հոյ ճոշուկէ:

6. Ով որ ունէ ողորմութիւն՝
 նայ Աստուծոյ փոխ տըւել է.
 Միոյն հազար վարձըս բարեաց
 ի դատաստանն իր պարգեւէ.
 Ով որ ունի զի՛ր սիրտըն սուրբ՝
 բընակարսն Աստուծոյ է,
 Ով հեզութեամբ խոնարհ կենայ՝
 զաշխարհս ամէն նայ ժառանգէ:

7. Ով համբերէ նախատանաց
 և հալածի ի մարդկանէ,
 վասն անուանըն Քրիստոսի
 զամենայն բան չար սուտ լըսէ,
 Խաղաղարարն և համբերողն
 արքայութիւնըն նոցայ է,
 Նոքայ որդիք են Աստուծոյ
 և զերանին նոցայ գոչէ:

8. Համբերել պարտ է քեզի,
 է՛կոստանդին, ով նախատէ.
 Գիտեմ որ շատ սուտ 'ւ անիրաւ
 ու չար լեզու զքեզ խոցել է.
 Թէ կոչիս ազատ որդի
 Հօրն Յիսուսի՝ ի սուրբ սըրտէ,
 Նայ խոնարհ ու հեզ պիտիս,
 որպէս և Տէրն իսկ երանէ:

Ժ Թ

Բանք խօսիլ ի ժամ տրտմոսքեան, զոր գրեցի առ
պահ...¹ առտ եղբարց, զոր վիրաւորեցայ²։

1. Ես քանի՜ հառաչ բերեմ
կամ ի սրբոէ կենամ ազար,
Եւ յերակ զօրն ի դուսայ
հոգօք մաշեմ զիս անգաղար.
Ես չունիմ հանգըստութիւն
'ւ ուրախութեան ինձ չըկայ ճար,
Որ մի պահ հանգիստ առնում՝
կամ դուրանայ կեանքըս դըժար։
2. Զերդ ի ծով կամ տատանել,
յերակ ծըփիմ յալիս խաւար,
Եւ չըկայ եզր ի ծովիս՝
կամ թէ ճամբուս թէզ կայ վըճար.
Ոչ ունիմ ես օգնական
յոյս 'ւ ապաւէն ինձ կամ եար՝³
Որ ի յայս շատ ցընորէս
լինէր խօսօք ինձ մխիթար։
3. Ոչ ունիմ մարդ սիրելի
ի (յընտանեաց) ինձ կամ օտար,
Որ գըթայ սըրտովն ի յիս՝
կամ աղետայ զիս իր եղբայր.

1. Յամին 1867 Տ. Նորայր կարդացած է՝ առ պահն վառն։

2. Տաղաչափութիւն՝ 3-4-4-4։

3. Զեռադիւն ի ար։

Ով սըրտով էր սիրելի՝
 եղաւ հեռի յիսնէ 'ւ օտար .
 Նա օտարին ¹ ի՞նչ մեղ զընեմ
 երբոր լինիմ յիրմէն ազար :

4. Զայս ի յո՞վ հարցուկ լինիմ՝
 որ ինձ խըրատ տար կամ կար,
 Թէ զիս է՞ր աշխարհս ամէն
 հանց կու ատեն թըշնամաբար :
 Զով սիրով ես ընդունիմ՝
 Թէ ի սըրտէ ինձ տայ խապար,
 Նայ յետեւ ինք յերեսաց
 ցուցնէ զիր սէրն ու անկատար :

5. Է՞ գերի սիրտ՝ լի արեամբ,
 քանի՞ կենաս հըրովտ ի վառ .
 Կամ վանց այս սուտ կենցաղոյս
 քանի՞ կենաս դուն թըւաքար :
 Թէ՛զ զարթիր դու ի քընոյտ .
 հանց ի յերազտ է՞ր յուսացար .
 Եւ թափէ՛ զարբեցութիւնդ
 և տար զհոգւոյտ կամքն ի կատար :

6. Է՞ր զաֆիլ կաս յաշխարհիս
 'ւ անհոգ ի ժուռ գաս կամկար,
 ի յուտեւ չաս 'ւ ի խըմեւ
 սիրով խընդալ սըրտով յօժար .
 Ոչ յիշես զմահն ի մօտիկ
 որ զերդ ըզդսլ ըզմարդն սրտար .
 Եւ զաֆիլ հանց հասանէ
 վերայ մարդուն՝ որ չըկայ ճար :

1. Այսպէս Զեռագիրն . իմա՛ օտարիւն :

7. Գայ գըտնու հարրած ի քուն՝
 և գքեզ գերէ ինք գերեվար,
 Եւ ոչ տայ մի պահ քեզ թոյլ
 կամ ընդունի ոսկի կաշառ.
 Ոչ եղբայր սիրուն մըռէ,
 ոչ սիրելի և կամ օտար.
 կամ թէ այն քեզ գայ ի դէմ
 որ դու սըրտովտ յինք հաճեցար:

8. Կոստանդին, իմ խըրատիս
 հաւան կացիր դու հեզարար.
 Մի ի (գուր) հոգօք մաշիւ
 վասն անցաւոր կենաց համար.
 Զի շատ ոք հաւանեցան
 այս կենցաղոյս՝ և առին դադար,
 Բայց չուտով յատակ ծովու՝
 ի խորս անգան որպէս կապար:

Ի

Բանք յադագս չար կնռչ նախատիք,
 և յադագս բարի կանանց¹:

1. Կամեցայ բանք մի քանի խըրատ գըրել.
 Ով կամի ինձ ի սըրտէ ականջ դընել,
 Ով ուզէ խօսք պիտեւան հոգով սիրով,
 Նայ իր չար ոչ հասանէ կամ պատահել:
 2. Թէ լինի մարդ նենգաւոր, լիրբ, չար ու շուն,
 Եթէ այր է ու կամ կին՝ լեզուովն ասուն,

1. Տաղաչափութիւն՝ 3-4-4:

Զերդ օձի թիւնքն է դեղուկ դառն ի ¹ մահուն,
Անհանգիստ և գեղեխանք ² տանն ընդանուն:

3. Անըզգամ կինն է գազան մէջ աշխարհի,
Ընդանի և յերեւան մարդկան լինի.
Լաւ ի լեռն բընակիլ յանապատի՝
Քան ի մէկ տուն ընդ կընոյ լըրբախօսի:
4. Զէ պատեհ ի կինըն տալ հուքմ ու հրաման՝
Որ լինի մարդկան իշխան ի դատաստան.
Թէ կընոյն աշխարհքս ամէն էին հաւան՝
Նայ զիր խօսքն է՛ր չընդունին վըկայական:
5. Ընդ կընոյ անըզգամի շատ մի խօսիս.
Թէ չէ՝ թէզ ըզքեզ զուգէ իր նըմանիս,
Հանց որ շոյտ իր լիրբ կացուցըն հաւանիս.
Բայց յետեւ յիրմէն ցաւօք դուն խոցոտիս:
6. Մի իսկի իր հաւատալ բան երդման,
Զի չունի գործ մի յայտնի կամ յերեւան,
Թէ հազար մարդ տեսանէ յօր ի լըման
Ամենուն գործ երեսօք ցուցէ ու բան:
7. Թէ կամիս ըզչոր կընկան գործն իմանալ՝
Նայ չկարես զինք դու բաւել կամ գիտենալ.
Զի մարդկան գառն երեւի ի գրուցըն տալ,
Բայց ազվէս է ի ծածուկ և գազան գայլ:
8. Ով ունի կին չընացող կամ պոռնիկ՝
Հանց որ ինք ի յայլոց այր երթայ սընիկ,
Եւ լինի պատկերօքն այլ ինք գեղեցիկ,
Նայ զինչ բող մարդ կայ ի յինք դառնայ բընիկ:

1. 2. Ըստ այլ Զեռագրի՝ ե. տես ի բառս Դեղուկ և Դեղեխանք,
ի վերջ գրքիս:

9. Ի՞ր էրկանըն չէ պակաս ինք սատարնայ,
Նայ չթողու զիր ամէն կեանքն¹ որ դուրանայ.
Նայ² ի տուն է թէ ի դուրս կամ ուր լինայ,
Թէ աչգքն այլ տեսնէ՝ թէզ մ'ուրանայ:
10. Այն մարդն այլ՝ որ ի օտար կին շաղախի,
Յինք ի մօտ բողոթեան գործըն աւելի:
Յերակ է միտքն ի շընալ գաղտ 'ւ ալանի՝
Զով տեսնու ի յօտարաց կամ սիրելի:
11. Թէ ընդ ինք մարդ զըրուցէ զերդ ըզշրեշտակ,
Նայ սըրտովըն զանախ է, ծաղր ու կատակ.
Թէ հազար մարդ չըլինի ի(ր?) նըմանակ,
Հետ նորայ (ինք?) բողոթիւն խորհի մենակ:
12. Մի՛ կենալ լեզուանի կընկան հակառակ,
Որ չասէ ընդ քո երեսըտ բանք առակ.
Եւ զուգէ շատ խօսերով իր նըմանակ՝
Եւ բերէ քեզ մեծ ամօթ ի հրապարակ:
13. Անարատ մարդու զաւակ որ ծընանի՝
Զհաւ(ատա)մ ես թէ ի բիճըն նըմանի.
Թէ ընդրի ի յաղեկէ վատ 'ւ ալանի,
Նայ խաբած լինի նայ շան լիրբ ու բողի:³
14. Յանամօթ մարգուն ուտել հացն է հարամ,
Հետ բողին ով հետեւի բող մ'է թամսամ.
Զերայ ի լըրբէն չելնէ լուծֆ ու քարամ,
Ոչ ունի հետ մարդու՝ մի պահ սիրու կամ:
15. Թէ քանի մարդ է հանել բոզն յարեւուն⁴,
Ի յազգէ շատ 'ւ յօտարաց և յընգսնուն:

1. Զեռագիրն՝ կենքն:

2. Զեռագիրն ունէր վայ, իմաստին անյարմար:

3. Այսպէս ունի Զեռագիրն, իմաստը մթին է:

4. Կը նշանակէ սպանել:

Թէ եղբօր այլ հանդիպի հանց բող ու շուն,
Թէզ մահու խորհի նորայ ցայգ 'ւ յիրիկուն:

16. Թէ քանի կըտրիճ աղէկ բողն է խաբել,
Ու վանց իր շատ ֆելերուն զինք կորուսել.
Թէ խելօքն է Սողոմոն արքայ եղել՝
Ի նորայ չար հընարէն զինք չէ թափել:
17. Ի մէկ տեղ ուր բող ու շունըն հանդիպի՝
Հօն չասեն ըզբողութեան բանն ալանի.
Լուր՝ աչօքն նըշանայ¹ տան մէկ մէկի,
Զերայ չէ հանց յերեւան գործ պիտանի:
18. Թող լինի զինչ լիրբ ու շուն կայ մեծ առակ,
'Խ իր ծածուկ գործքըն յայտնի ի հրապարակ.
Որ հազար շան նայ լինի ծողը ու կատակ,
Որ չխօսի այլ նայ ի մարդ ինք համարձակ:
19. Թէ լեզու ունի ճարտար լիրբն՝ ու խօսի,
Ի լեզուին տեղըն թող օձ յինք բուսանի.
Թէ երես ունի քարէ պինդ գազանի,
Թող քաղցած շանց կերակուր ինք հանդիպի:
20. Ուր որ կայ կին բարեսէր սուրբ անարատ,
Թող կենայ ամէն չար յիրմէն ի զատ,
Եւ յամէն ի լեզուանոյ դառնայ ազատ,
'Խ իր տիրոջն է ինք եկել պարգեւ առատ:
21. Ով կընոջ սուրբ և բարու ինք հանդիպի՝
Նայ իր թաճ է պարծանաց թագաւորի.
Եւ իր սունն ըղորդ սըրտով մեծ յոյս ունի
Եւ ի մէջ ժողովըրդեան պարծենա(յ) լի:

1. Խաճ եղանակ, ծածուկ եղան:

22. Որ ծընունդքն են անարատ հօր նըմանի,
Աստուծոյ կամօքն օրհնած և պիտանի.
Զինչ որ կայ շատ բարութիւն առ նայ լինի,
Տունն է շէն և իր ծընունդքն են ցանգալի:
23. Յաշխարհիս այլ գեղեցիկ իրք չէ տեսած՝
Զինչ լինի տունն հընազանդ մէկ հրամանաց.
Նայ լինի դրախտի նըման ինք զարդարած՝
Թէ չեղնեն ամէնն ի մէկ մարդու կամաց:
24. Կին բարի՝ և աշխատասէր ուր հանդիպի,
Որ իր տանըն շինութեան ինք պարապի,
Եւ չլինի աչքն ի յօտար մարդ սիրելի,
Քանց ի յիր տունն և ի յայրըն յօժարի:
25. Զայս յինէն բանք մի քանի ձեզ գերեցի
Իմ եղբայրք ու հոգեւոր կայք սիրելի.
Թէ խնդիր լինիք անուանա անարժանի¹
Կոստանդին անուն կոչի Եզընկացի:

ԻԱ

Բան Կոստանդեայ առ մեր հոգեւոր եղբայրն
Ամիր, հոգով ի հոգի և սրտե ի սիրտ²:

1. Պարոն Ամիր մեր պարծանաց
Եղբայր և սիրելի,
Զայս սակաւ բանքս ի կարգի
որ վասըն ձեր շարագրեցի.

1. Եղծուած անը կը նշմարուի:

2. Տաղաչափութիւն՝ 3-4-4-4-4, երբեք 4-4-4:

Աղէկ մըտիկ դիր ու ճանչէ.
 ուժով է բանքս և պիտանի,
 Բայց յանգէտ մարդիքն ի մօտ
 է անպիտան դառն և լեղի:

2. Թէ յանգէտ մարդիքն ի մօտ
 դու բան խօսիս զերդ զոսկի,
 Նայ չկարէ զինք գիտենալ,
 տըկար է միտքն որ ոչ տանի.
 Թէ լընուս դու մարգարիտ
 յառջեւ իշու կամ խոզի,
 Նայ համարի¹ դամէնն ոչինչ,
 Թէ Բեր ինձ յերդ² ու գարի:
3. Թէ հիւընդին տաս կերակուր
 քաղցր ու անուշ նըման չաքրի,
 Նայ մազձով սիրտն է ի վի,
 նորա թուի զահր ու լեզի.
 Թէ վառես ջահըս հազար
 ու մոմեղէնս առջեւ կուրի՝
 Նորայ թուի ամէնն ոչինչ
 զքեզ այլ զերդ...ք³ կոյր համարի:
4. Ահայ շատ կըսկիծ ու (վէր) է
 ջօհար ունի մէջ ծովուն,
 Որ մըտէ յատակ ծովուն
 և գըտանէ իրք պիտանի.
 Եւ բազում աշխատանօք
 ի դուրս բերէ ի ցամաքի
 Նայ անգէտն առնու ի ձեռն
 և համարի⁴ զինքն ապիկի:

1. Զեռագիրն ունէր յհամարի:

2. Իմա՝ յարդ:

3. Եղծուած է Զեռագիրը: Ըստ Տ. Նորայրի՝ «զերդ (զին)ք»:

4. Զեռ. յհամարի:

5. Թէ լինի մարդըն խելօք
 որ անգիտաց համեմ լինի,
 Ու շատոց անհամուժեան
 է համեմող և պիտանի,
 Թող սանձէ զարագ լեզուն,
 մէջ անգիտաց շատ չըխօսի .
 Թէ չէ՝ աղն անհամեմոցի
 'ւ այլ համեմող իր չըգտանի :
6. Մենքէն կանք ¹ տըրտմել
 ի յաշխարհիս ով վատ խօսի .
 Ով սուր ունի զլեզուն,
 կամ է շուն ու անհարկի,
 Տուցանէ զլոյսըն խաւար,
 նա լուսոյն երբ խաւար կոչի
 կամ Մաղրիպի ոսկին
 որ մահաքովըն զալպ լինի ² :
7. Ով է խալաս ոսկի՝
 նա ի հըրոյն յի՞նչ երկընչի,
 կամ մահաքին համար
 ի յերկու գոյն ինքըն բացուի .
 Ի վուր սիրտ որ լոյս ծագել
 նա ի մօտ խաւար չաւթի ³ ,
 Ով կոյր է ի յաչաց
 նա ի լուսոյն խապար շունի :
8. Դու է՞ր կաս յանդիշոյ
 խիստ թըւայքար ողորմելի,
 կամ ի ծովուս միջին
 դու նաւ ուզես անշարժելի .

1. Անիմաստ է. երկու վանկ պակաս :

2. Հմտ. Քերթ. է. 18 :

3. Իմա՝ խաւարն լօթի կամ չի բնակիր նորա մօտ : Նորայր :

Դու կայ իմաստութեամբ՝
 որ քեզ գըտնուս հանգիստ բարի .
 Ու թող մարդիկ տեսն՝
 թէ խել է նայ ու խելք չունի :

9. Գէմ բարձր է արեգակն
 ու լուսատու է աշխարհի ,
 Ի՞նչ մեղ կայ իր լուսոյն
 որ երբ ամբող ինքըն ծածկի .
 Լուսինն որ է բոլոր
 ու խոռելով ինքն երեւի՝
 Զասեմ լուսոյ թերի
 երբ լիութիւն յիրմէն լինի :

10. Եղի՛ր դու հուր վառել
 ի սուրբ սըրտէ հոգով բանի .
 Ով որ ինք չար կամօք
 ի քեզ դիմէ՝ սայ ինք էրի .
 Ով սէր ունի սըրտով
 ու զերդ ըզհող խոնարհ լինի՝
 Դու զհուրըն ջուր զուգէ
 ի յիր դիմաց՝ ու հով քամի :

11. Զայս բանքս ի կոստանդեայ
 զապուլ արա որ քեզ տըւի .
 Հալէ գինքըտ մըսօք
 ու հասկացիր հոգովդ ի լի .
 Յերակ յարթուն կացիր
 ի յաշխարհիս , բէտար կացիր ,
 Զի շատք է սուտ խաբել ,
 յետոյ ձըգել յատակ ծովի :

12. Ի յանգէտ մարդոյն փախիր ,
 յիրմէն ի զսա կաց ու ի հեռի .

Մի՛ իրենքն հաւատալ
որ նենգութեամբ քեզ խոնարհի .
Ի սուրաթըն մի՛ նայել
որ յերեւան կայ և յայսնի .
Սիֆաթին արա մըտիկ
որ է խորին անգիտելի :

13. Ով ունի իմաստութիւն
Թող առ մարդիկ շատ չըխօսի .
Ով չունի սէր ընկերի՝
Թող լեզուովըն մարդ չըդատի .
Ով չըկարէ սիրտ մի տըրտում
ուրախ պահել՝ նայ է՞ր գովի :

Ի Բ

Յաղագս եղբայրուքեան , քարոյ և չարի :

1. Զիմ գանկատըս լըսեցէք ,
յիսնէ առէք բան մի խըրատ .
Իմ աղբարն է բէվայֆայ
որ ինք չունի իսկի հաւատ ,
Ինձ ցուցնէ զգործ . . .
. . . կենայ ինք խեռ ու խատ .
. . . ինձ սուտ ետր
սիրտն է հե(ռի և) է ի դատ :
2. Ես խօսիմ սիրով ի ձեզ
(ո)ւ ի սըրտէ ձեզ տամ գանկատ .
Որ զիմ խօսքըն լըսէք
(ո)ւ իրաւունք առնէք ու դատ .

Ով երեսօք զըրուց անէ
 ի մեր միջիս՝ ինքն է դաւատ .
 Այլ արդար մեզ գատաստան
 արէք խելօք պտրղ և ազատ :

3. Իր խըրատ տամ հոգեպէս,
 խելաց դըռուի ցուցնեմ առատ .
 Որ զչարին դըռուին փակեմ,
 դէմ իր պարիսպ դարնեմ ու պատ .
 Նայ թըւի իմ հոգոյ խօսքն
 ի յիւր սըրտին ջումլայ դադատ .
 Թէ իր տամ անգին գուհար,
 նայ համարի ¹ յիսնէ խեցատ :

4. Թէ քաղցըր խօսիմ 'ւ անուշ՝
 հետ ինձ դընէ կըռուի ճակատ .
 Ես աղէկ եմ հետ իրենն
 ինքն է հետ ինձ սըրտովըն վատ :
 Ես խընդրեմ ի յԱստուծոյ
 իր ժամանակ յերկտր ու շատ,
 Նա չարկամ զիս տեսանէ,
 ինձ պացխուն տա(յ) խօսվի սատակ ² :

5. Իր ասեմ թէ Մի՛ լինիր
 յաշխարհիս գործըն գու չըլատ .
 Ոչ սըրտով թէզ մի ասել
 հասնիմ յամէն սըրտի մուրատ .
 Զի աշխարհիս աղեկին
 տուրքն անկատար խիստ ու ծարատ .
 Զի իւր տեսն է գեղեցիկ,
 բայց ի ծածուկ լարել ակնատ :

6. Նա չառնու յիսնէ խըրատ
 մխտքն է ի դու(ր)ս զօրն ի շուկատ ,

1. Զեռագիրն՝ յհամարի :

2. Ըստ պահանջելոյ յանգին՝ թուի « սակատ » իմա՝ ինձի խօսքերով կը պատասխանէ՝ անպիտան խօսք : Նորայր :

Անգիտաց ինքն է ծանօթ
 ով է ճէհէլ ու կամ մուրթատ .
 Զի ճանչել զվատն յաղէկէն,
 ի հետ ոմանց առնէ քուշատ .
 (Իր) լեզուովն քաղցր շաքար
 ու սըրտովն է զերդ ըզջալատ :

7. Զաշխարհիս զամէն գընացք
 ես ցուցանեմ զերդ ըզսաւատ .
 Զհամբերելն ի հետ պահէ
 զերդ հըրեղէն թուր մի փոլատ,
 Որ չըլինիս հաքր աստենիս¹
 որ չարնէ² զօրն ըզքեզ մազատ .
 Է՛ր անմիտ մարդ, ու յիմար,
 է՛ր կու մաշիս զօրն ի զուսատ :

8. Դադարէ՛ ի շատ հոգոյդ
 որ տըրտմութիւնդ տռնու փարատ .
 Երփ չըլինի մարդ քեզ արիւն
 օտարն յետեւ երթայ ի զատ .
 Թէ հազար խիստ է սիրուն՝
 Թէզ բաժնելու խնդրէ հաճաթ .
 Իսկ ի չոր ծառն՝ ի դալար
 ծառին չըկա(յ) ինքըն (հաւատ) :

9. Ոչ օտար մարդըն ի հետ
 քեզ մէկ դառնայ հանց անդալատ,
 Զոր լութվի ժամ զա(յ) չահի
 հետ քեզ կենա(յ) զօրն ի մուրատ .
 Բայց զահր ի³ քեզ չէ հարիֆ,
 է՛ր կոստանդին, ունկայ ի զատ :

1. Զեռագիրն՝ Հաքրաստիւնիս :

2. Զեռագիրն՝ չարն է :

3. Զեռագիրն՝ դահրի քեզ :

Ի Գ

Վասն Տանգանաց Դժոխաց ¹ :

1. Յետ քննութեանց դատաստանին,
Երբ ամենայն բանք վըճարին,
Այն է չար ժամ խաւարային,
Որ յոյս բարեացըն հատանին :
2. Յորժամ « Երթա՛յք յինէն » ասէ,
Զնոցա ամէն յոյս հատանէ ²,
Ամպ խաւարի զնոսա ծածկէ,
Եւ ամենայն չար պատահէ :
3. Յանկարծակի երկիր չարժէ,
Սանդարամետքըն պատառին,
Խորք անդընդոց բացեալ լինի,
Յոյժ զանազան չարեօք ի լի :
4. Բայց վիրա՛պն այն ահագին
Եւ գուր անհուն սարսափելին,
Յաւք զանազան չարեօք ի լին,
Մորմոքալից կըսկըծագին :

1. Այս քերթուածը, ինչպէս արդէն ըսած ենք (տես էջ 41), պարզ ենթադրութեամբ Կոստանդին Երզնկացւոյ կը վերագրենք: Մեր 559 թիւ ձեռագրէն ընդօրինակելով՝ արտատպած է Ա. Զօպանեան՝ Անահիտի մէջ (1902 էջ 148): Հրատարակչը մի քանի տարբեր ընթերցումներ ունի՝ զորս կը նշանակենք: Տաղաչափութիւն՝ 4-4):

2. Զեռագիրն՝ հատանի:

5. Մերձ ի տարերս հրեղէն ծովին,
ի խորս ներքին յատակ ստորին,
Յոյժ հեռագոյն ամենեւին
Նայ ի խնամոցն աստուածային:
6. Զոր պատրաստեալ է անմարմնոց,
Չարագուշակ պղծից այսոց.
Տացէ ըզնոյն չարեաց մարմնոց,
Հետեւողաց նորին գործոց:
7. Որպէս անճառ են փառք սրբոց՝
Եւ զանազան պըսակ գործոց,
Նոյնպէս պատիժք չարեաց մարմնոց՝
Անպատմելիք են ըստ գործոց:
8. Զոր ինչ պարգեւք տայ արդարոց,
Զդիմակ նորին՝ յեղուցելոց,
Քանզի՝ ի իլըշիւք դընեն գործոց,
Կշուղապէս երկուց կողմանց:
9. Որպէս արդարքըն բարձրանան,
Նոյնպէս չարիքն ² ի ստորն երթան,
Այսպէս եւ կիրք համանգամայն՝
Դիմակ միմեանց լիցի նոցա:
10. Զկարէ քննել միտք մարդկային
Զոր լինելոց է անդ նոցին,
Բայց ըստ կարծեաց սորոյ ստորին
Սակաւ պատմեմք վասըն նոցին:
11. Զորս ռզգ տանջանքըն գլխովին,
Ըստ չորս հիւթոյս ինձ պատրաստին.

1. Անահիտ՝ քան ի կշիռք:

2. Անահիտ՝ չարքն:

Իսկ ըստ գործոց ¹ զանազանին,
Պէտք է լրկանք կայ ընդ նոսին:

12. Գէժ երեսոց՝ հար գեհենին,
Եւ ի յետուստ՝ առնամանին.
Անքուն որդունք յաջմէ դասին,
Չախմէ՝ չար հոտ ² դիւսց գընդին:

13. Դարձեալ չորս տանջանք լինին,
Ուր չէ եղևալ այլուր բնաւին,
Բայց այս նոցա է առանձին՝
Որ հակառակ են Արարչին.

14. Դախ՝ ի կենաց յուսահատին,
Երկրորդ՝ անչէջ հուրն է բաժին.
Երեք՝ մարմինք ոչ մեռանին,
Չորրորդ՝ տանջանքն ոչ խափանին.

15. Ի հրոյ բերանքըն պապակին,
Յըրտոյ ատամունք կոփկոփին ³,
Ծըծեն որդունք զմարմինս նոցին,
Վէրքն յանդամոցըն խորովին.

16. Աչօքըն լան ⁴ կըսկըծագին,
Ուշնկամբն առնուն զհոտ զազրագին
Բերանն գոչէ հառաչագին
Եւ մորմոքայ բոլոր մարմին.

17. Ունկամբ լըսէ ըղձայն գուժին,
Լեզուն պոսքի ի ծարաւին.
Ոսք ընթացոյց ի գեհենին,
Չեռքն և մատունքըն տոչորին:

1. Անահիտ գօոց:

2. Անահիտ հոտ:

3. Լաւ էր կափկափին (Տես Հոգ. Բառագիրք):

4. Ըստ Անահիտի. Չեռագիրն՝ շայն:

18. Ի՝ վերուստ՝ բարկութիւն աստուածային
Որ բորբոքէ զամենեւին .
Եւ ի ներքուստ հուր գեհենին,
Որ յեռ ածէ զմարմին նոցին .
19. Որպէս ծըծումբ մարմինք նոցին՝
Փութանակի հըրով լուծին,
Որպէս հալոց ի հընոցին,
Վառեալ մարմնով այրին հոգին :
20. Ի կայծականց վերայ նիրհին,
Յայս է նոցա միշտ անկողին .
Եւ ի հըրոյ մէջ թաւալին,
Զար է հանգիստն անձանց նոցին :
21. Լինի ճայթմունք ի մէջ հնոցին
Ու որոտմունք ահագնագին .
Ամպն է խաւար աղջամըղին,
Կայծակն սնձրեւ ածէ նոցին :
22. Եւ պատառի մրումըռագին,
Հոսէ ըզհուրն ի մէջ հնոցին .
Բաճմունք հողմոց՝ սաստիկ թնդիւն,
Եւ բորբոքէ ըզբոց հրատին :
23. Մարմինքն անանց ի մէջ հնոցին,
Եւ հուրն անշէջ ամենեւին,
Որպէս ձըկունք ի մէջ ծովին՝
Լողան ի հուրն յաւիտենից ² :
24. Անդ տատամունքըն կըրճըտին,
Եւ լալ աչացն ոչ խափանին .

1. Ըստ Անահիտի. Զեռագիրն՝ «վերուստ ի»

2. Յանգն պահանջէ «յաւիտենին» :

Այլ բարկութեամբ ըն բորբոքին
 Ի տարտարոսն ամենեւին :

25. Որք աստ յամեն գործոց չարեաց,
 Անդ յաւելուն ¹ նիւթ տանջանայ .
 Որքան անգեղջ են ի մեղաց,
 Լիցի նոցա տանջանք անանց :
26. Ոչ է հույն այն հըրոյս նըման,
 'Ի ոչ ցըրտութիւն նըման ձմերան .
 Այլ անպատում չարիք է այն՝
 Որ զատամանց կըրճումըն տան :
27. Ոչ է խաւար նման գիշերոյս,
 Եւ ոչ որդունքն որպէս յայժմունս,
 Այլ են վիշապք լափողք մարմնոյս,
 Խաւարն անանց է և անլոյս :
28. Ծըծեն որդունք զմայմինս նոցին
 Եւ բոց հըրոյս ոչ շիջանին .
 Այլ մորմոքին և կըսկըծին,
 Եւ ատամունքք կըրճըտին :
29. Աղաղակեն դատք դատք նոքին
 Եւ հառաչեն գոչմամբ ուժգին .
 Ծուխ ցլանայ ունդանց նոցին,
 Ի յայրմանէ հըրոյ բոցին .
30. Լան ² հառաչմամբ
 Աղաղակէն ³ ձայնըն կըտրի .
 Որպէս խանձող ի մէջ հըրին
 Բոցակիզեալ միշտ խորովին :

1. Զեռագիրն՝ «յաւելու» :

2. Զեռ. և Անահիտ լայն :

2. Անահիտ՝ աղաղակեն :

31. Կաթիլ մի ջրոյ միշտ կարօտին,
Զի պապակի բերանք նոցին.
Եւ տոչորի սիրտն ի փորին՝
Ի բորբոքեալ հըրոյ միջին:
32. Հուրըն գոչէ ձայնիւ ¹ ուժգին,
Եւ բորբոքէ դրոցն ի նոսին.
Հընչմունք հողոց սաստիկ թընդին՝
Որոտածայն եւ ահագին:
33. Խիստ է տանջանք անշէջ հըրոյն,
Խիստ է մարմնք սառնամանեաց,
Խիստ է կըսկիծ որդան անքուն,
Խիստ տրտմութիւն ի խաւարոյն.
34. Խիստ լալ աչաց լինի ի հըրոյն,
Խիստ՝ տտամանցըն կըճըտումն,
Խիստ՝ զազրութիւն դիւայ հոտոյն,
Խիստ՝ դառնութիւն մեծ եւ անհուն:
35. Աչքերն եւտն ի մէջ բունին,
Ուղեղն եփի ² ի մէջ գանկին,
Լեզուն չորնայ ի բերանին՝
Եւ պատառի սիրտն ի փորին.
36. Անդ արտասուքըն ծով դառնայ
Եւ եռացեալ ³ այրէ զնոսա.
Ալրաղակեն գոչմամբ նոքա,
Զի բարկութիւնըն բազմանայ:

1. Այսպէս ունի Անահիտ. Զեռ. Զայն:

2. Զեռագիրն և Անահիտ՝ եփէ:

3. Զեռագիրն եղծուած. Անահիտ ունի «և... այրէ». հաւանաւ
կան է որ այսպէս «եռացեալ» գրուած էր վասն զի եր, ոին, լին,
յին մասերը կը նշմարուին, նաեւ պատիւը (ւ):

37. Այն հուր այլ չէ անցանելոյ,
 Այն սառիւնք ոչ են հալելոյ,
 Որդունք(ըն) չեն մեռանելոյ,
 Խաւարէն չէ ի լոյս գալոյ:
38. Թէ ի հըրոյն փախչիլ կամին,
 Սառնամանեացըն հանդիպին.
 Թէ ի ցըրտոյն փախչիլ խորհին՝
 Անքուն որդանցըն պատահին:
39. Վասըն դասուց մեղաւորաց
 Յոք զծընընդեան օրն անիծեաց.
 Եւ Տէրն տուէր վասըն չարեաց՝
 Լաւ էր թէ չէր մարդն այս ծընած:
40. Բայց յայժմ և այս է գիտելի
 Թէ տանջանարան մուտի կազմի,
 Զի հուրն անչէջ ու տառնամանի,
 Անքուն որդունք ու խաւար պատի:
41. Յորժամ ըզդեւ յերկնից հերքեաց,
 Տանջանարան նոցա կազմեաց,
 Այնպէս չարչարանք նոցա հիւթեաց
 Որ ոչ քըննի մարդկան մըտաց:
44. Որք հեռելին գործոց նոցին,
 Միշտ ընդ նոսա չարչարեսցին.
 Դեւք ըստ բնութեան իւրեանց տանջին,
 Եւ մեղաւորքն ըստ պատշաճին:
43. Զի կայ տանջանք անմարմնական,
 Կայ և մարմնոյն տանջանարան,
 Զի չարչարանքն է զանազան,
 Ըստ իւրաքանչիւրոց բնութեան,

44. Ի տարերց մասունք չարեաց կոծին,
Եւ տանջանք չարեաց լինին,
Այլ և չար գործք որ ընդ նոսին՝
Զնոսա տանջէ անհընարին:
45. Ի մասին այրեցմանէ հրոյ ջոկէ,
Եւ դցրառութիւն ի ջրոյն հանէ,
Բզջարութիւնն յերկրէ քարչէ
Ի յօդոյն զխաւարըն բաժանէ:
46. Այս չոր(ս) չարեաց մասունքս որ կայ
Նըրբատեօակ անմարմնական.
Լինի նոցա տանջանարան
Որք չար գործոց հետեւեցան:
47. Որք աստ վառին ի սէր չարին ¹,
Անդ ի յանշէջ հուրն անկանին.
Եւ որք Աստուծոյ սիրոյն
• • • • •
48. Շողախին յաղա գիճային,
Անքուն որդունք նոցա ծնանին,
Եւ իաւարեալ է աստ հագին,
Նոցա իաւարն է արտաքին:
49. Աստ չորս չարիքս ի միասին,
Իւրաքանչիւր անձանց լինին.
Որք աստ չորիւք ² մեղօք սխալին,
Անդ չորս ազգ չար նոցա գիպին:
50. Բայց թէ վառն է՞ր անանց տանջին,
Որք անցաւոր մեղօք սխալին,

1. Անահիտ չունի ի սէր յարին:

2. Զեռագիրն՝ յրիք. Անահիտ չարիք:

Զի ըստ չափոյ մեղաց տանջին,
Որք տատ անդարձ կային:

51. Զի դատաստան այս է նոցին՝
Եւ անըսպառ չարըն կամին,
Անանց տանջանք նոցա տացին,
Ըստ իրուանց դատաստանին:

52. Որք զանազան չարեօք սղալին՝
Պէտպէս տանջանք նոցա կազմին.
Զի որքան տուտ է նիւթ հրին,
Այնքան սաստիկ բորբոքեսցին:

53. Վայ և եղուկ է անդ նոցին,
Զի բարկացաւ Աստուած նոցին.
Այնպէս տանջանք տացէ նոցին՝
Զոր ոչ քըննէ միտք մարդկային:

54. Զի զգայարանք նոցա կրկին,
Յատուկ յատուկ պատժօք տուծին,
Պի իւրաքանչիւր մասունք մարմնին
Կըսկըծալից մորմոքեսցին:

55. Եկայք լացցուք ամենեքեան
Ընդ տանջելոց որ անդ մընան,
Զի չարչարանս որ տաացան
Ոչ խափանի մինչ յաւիտեան:

56. Այս ողբս երգոց նախաստեղծին
Որ դէմ բնութիւնըս բարբառին.
Այս գուժ ողբոց միշտ կատարին
Յանցեալն երկրի և յապագին:

1. Այս տողը Զեռագրին օրինակողը մոռցած է գրելու և յետոյ նշանով մը զայս ցոյց կու տայ լուսանցքին մէջ. Անահիտ՝ չունի այս տողը:

Ի Դ

Տաղ Սիրայ ¹

1. Հանց գեղեցիկ մորճ ու շիտակ
Պատկեր գեղով՝ առ յիս հասաւ.
Այլ չէ տեսեր մարդ կենդանի
Զերդ զայն՝ որ իմ աչքըս տեսաւ:
2. Զօրն ես ի յիւր սէրըն կենամ,
Յերակ հեա իւր տեսուն գընամ.
Զաչերս արեամբ հեա իւր թանամ
Զիրայ ² հոգիս յիսնէ տարաւ:
3. Երբոր անուշ հոտն յիս բուրեց՝
Զիս ի խելաց շուտով թափեց.
Ի յայն պահուն սիրտս իմ եփեց,
Երբ իւր տեսն ինձ երեւեցաւ:
4. Զերդ ըզլուսին սուրաթ բոլոր,
Շուրջ երեսին մազերն ոլոր.
Այնով արեր է շատ մոլոր,
Ոնցտի ³ լուսով յիս ծաթեցաւ:
5. Թէ սիրտ ունիմ՝ սէր տնվըճար,
Որ բաժնելոյ այլ չըկայ ճար.
Դեմ իմ հոգոյս եղեր տաճար,
Իմ աչերուս լուս ծագեցաւ:

1. Այդ ԻԴ և ին յերթուածոց մասին՝ տես յէջ 183: Տաղա-
չափութիւն 4-4:

2. Պարսկերէն այս ձեւով. Ա. Զեռագրին մէջ «զերայ» կը
գրուի (Քերթ. է. 2):

3. Անծանօթ է իմաստը:

6. Ակն ու գոհար է իր շարած,
Ներքեւ շըրթանցըն պատրաստած.
Տեսն իւր կարմիր է զարդարած,
Զինչ բուրաստանք որ ծաղկեցաւ:
7. Զինչ որ հագնի նա՛ իւր վայլէ.
Երբ գունըզգուն ելնէ փայլէ,
Զերկիր ի յիւր լուսոյն հալէ,
Հանց որ շատոց սիրտ մոչեցաւ:
8. Ես եմ կարօտ ի յիւր ¹ սիրուն՝
Զինչ ծարաւած յերկիր ցօղոյն.
Կամ զինչ գարնան անուշ քամուն,
Թէ երբ հընչէ հողմըն հարաւ:
9. Քանի որ հիմ տեսնուս զատեր
Կենաց ճարակն է ինձ հատեր.
Լացն ու հառաչն է զիս պատեր,
Հոգու քաղիլ ու սըրտացաւ:
10. Զնայ ² երբ ի խաղ տեսնում նազով՝
Լուսին սուրաթ սիւհ մագով,
Ես ի յիւր դէմ ելնեմ սազով
Եւ թէ ծառայ լինիմ կամով:
11. Յայնժամ լինի այն մեզ նըշան
Երբոր խըմեն չընի շիշան.
Նըռան գինւով ³ զգինին ռաւշան ⁴
Որ քու տեսուտ նըմանեցաւ:

1. ԶԽազիրն՝ « կարօտ իւր ».¹ հմմտ. սոյն քերթուածին երկրորդ տանը « զօրն ես ի յիւր » եւն:

2. Ըստ Տ. Նորայրի. Զեռագիրն՝ Գնայ:

3. Զեռագիրն՝ գինով:

4. Պարսկերէն « Բաւչէ » տեսակ մը խաղող:

12. Քանի խօսիս բանք ի ժողով
 Է՛ կոտանդին բարձր բողով.
 Կամ անցաւոր բանք սըղալով
 Ընդ որ ի քէն հանց գովեցաւ:
13. Եղբարք մի կան հետ մեզ սիրով,
 Աշխարհի բան ուզեն գրրով.
 Նայ ես վառն այն յայտնի ձայնով՝
 Աիրու բաներս սացի յսլով:
14. Դարձիր յունայն սուտ բաներուտ,
 Զի է անշահ ե. անօգուտ.
 Խելօք իմոտսութիւնըդ մուտ,
 Զի քեզ լաժին իրք մ'այլ անկաւ:

Ի Ե

Տաղ սիրոյ ազնիւ ¹

1. Ա՜յ ² սուրաթ, պայծառ ու պատկեր լուսատես՝
 Զիմ աչերս ի քս սիրուտ յէ՞ր կու զատես.
 Դու գարնան քամի, ես ծաղիկ ծաղաւած.
 Իմ ծաղաւ սըրտիս համար հողմը հընչեց:
2. Ի յերկրի ինչ կայ նըման քեզ օրինակ,
 Դու ի յերկնից լուսեղէնքն ես նըմանակ.
 Քու տեսովդ ես զու լուսին պատրի թամամ,
 Որ իմ սըրտիս խաւարեալ լուս կու ծագես:

1. Տաղաչափութիւն 5-6, երբեմն 6-5

2. Ըստ Տ. Նորայրի. Զեռագիրն՝ Այս:

3. Գիտ սուլթան ես, պէհլուսպ շատ ծառանով,
Զծառայիս ձայնըն գիտեմ որ կու կանչես.
Գիտ քանի՞ հեռացեալ ես այս քո գերուս,
Արտասուքն ի վայր թափես ի յաչերուս:
4. Թէ լինէր որ գքեզ տեսնի ¹ առ յիս գալով,
Էւ խընդութեամբ ի դէմ գայի քեզ սիրով.
Ի յերկրի երես դընի քեզ կոխելով,
Ու զհոգիս անդ հանէի յօժար կամով:
5. Ասեն՝ Եղուկըդ տար սիրով ջերմային
Երբոր դուն յորդորելով մանրաքայլես՝
Ասեն արեւ ծագեցաւ ի մէջ գիշերիս,
Երբ քայլես յանկարծակի յերկրին երես:
6. Ով ընկեր ² ի քո սիրուդ բանա ի զընտան՝
Հաղեղէթ և անմահութեանդ է ³ նա՛ տես.
Ով որ ունի ի քո սիրուս իրք մի նըչան,
Կենդանի մարդ հոգեւոր դու գնայ գիտես:
7. Ով չունի սիրելի սիրով հես քեզ վառ,
Գիտ անքան եւ ⁴ անասուն ըզնա կոչես.
Գիտ յաճապ քաղցր ու լտախֆ ես խօսելով՝
Որ շաքար ի քո շըրթանցըդ կու ծախես ⁵:
8. Բուրաստանք ծաղկով ի լի տես թէ վառես.
Որ ի յիս անմահութեան հոս կու բուրես.
Գիտ ծաղկանց ես թագաւոր վարդի գունով,
Զիս ի քո գիմացդ ի փուշն յէ՞ր կու դատես:

3. Իմա՝ տեսնելի:

4. Իմա՝ ընկած է:

5. Զեռագիրն ունէր անմահութեան տէ:

6. Ըստ. Տ. Նորայրի. Զեռագիրն՝ ես:

7. Քուչազն ալ ունի « Քու եարն... ի շուկան լիքեր կու ծախէ » (հրատ. Ա. Զօպ. էջ 76. ՃԿԲ):

- 9). Գուհուքմով փատիշահ ես քու ետսիրով,
Ետսիր կամ քո ծառայ զինքն ազատես.
Ես ազատ եղեալ եմ այսօր յերկրի վրայ,
Թէ ծառայ սըրաի կամով զիս տեսանես:
- 10). Այլ չըկայ քեզ Կոստանդին, կեանք մուրատով,
Երբ ի յիւր քաղցըր տեսուն հանց կարօտ ես.
Է՛տուրաթ պայծառ ու պատկեր լուսատես,
Զիմ աչերո ի քո սիրուտ յէ՞ր կու գատես:

Ի Զ

Տաղ Գարնան և Ոչրախոշրեան¹

1. Ահա հոտըն գար գարնան՝
Իւր տեսն երեւի խընդման,
Զինչ որ կայ պաղչայ, պօստան՝
Ծաղկունք ամենայն բացուան:
2. Զինչ շատ հեծելով² սուլտան,
Զարնին ցեղք ի ցեղք սայլան³.
Կէսքըն սարերովըն գան՝
Ժողով ի բուրաստան գան:
3. Ով չենէ սիրու զընտան,
Ու չէ կեցեր զինք հայվան՝
Թող տեսնու գամենուաման
Հազար ցեղ գունով լուս տան:

1. Ներկայ տաղիս ուրիշ աւելի՝ սխալագիր օրինակ մ'ունինք ի Գ. տաղարանի երես 30-33. շատ պակասաւոր: Հրատարակած է և զայս եւս Սրուանցոտեանց (տես Մանանայ երես 277-9) Տաղիս մասին տես յէջ 186:

2. Իմա՝ հեծեալներով:

3. Մանանայ՝ սերան նուագ):

4. Այսօր եմ պըլպուլն հայրան,
Խօսիմ ես հազար տաստան ¹.
Որ տեղ սիրու տէր որ կան՝
Ամէնն մեզի մօտ թող գան:
5. Այսօր եմ հոքմով իշխան,
Հաւսար սիրելեացդ որ կան.
Հրաման ունիմ և ֆարման ²,
Վարդին երեւան թող գան:
6. Վարդըն իւր թախթին ³ փըռման՝
Հանց բարձրը նըստեր զինչ խան,
Հաւսար ծաղկունքըն գան՝
Բոլոր վարդերուն նըստան:
7. Զունիմ շատ սիրու դարման,
Վարդին՝ որ տեսնէ փըռման,
Զերդ ափունքէն ի շարման ⁴
Մըճլիս զուգեմ ի սահրան ⁵:
8. Պըլպո՛ւլ իմաստուն սախի ⁶,
Սախի լուսեղէն մեզ կան,
Կանգնին ու գինի մեզ տան՝
Որ ես խըմեմ տօստ օքան ⁷.

1. Ման. դեստան:

2. Ման. հրաման ունիմ, եւ նոքայն՝. իսկ Գ. տաղարան՝ հրաման ունիմ եւ սաշվան:

3. Մանանայ և Տաղարան Գ. բփին:

4. Ման. կարմիր տերեւն ի վառման. Գ. Տաղար. չունի:

5. Ման. գերբ պոկունքն եմ ի շարժման: իսկ « Մաջլիս զոչգեմ ի սաշրան » նոր տան առաջին տողն է:

6. Ման. Սաղի (մատուռակ) ունի, արարական ուղիղ ձեւը:

7. Ման. և Տղր Գ. չունին զայս տօստ օքան:

9. Սախի լուսեղէն մեզ կան,
 Իմ սիրտն է գինու սայվան ¹
 Որ ես խըմեմ զան պատեան ²
 Որ մէջն է գինով յորդեան ³ :
10. Մըտրուպ ⁴ դու սագէ զչաշտան ⁵
 Որ մորճըն խաղայ մոյտան ⁶ .
 Այ մորճ ու բարակ 'ւ երկան,
 Քո տեսն ի լուսին նըման :
11. Աչերտ ի լուսին նըման,
 Ուներդ աղեղան լարման .
 Կանգնէր սուրաթիս փասպան,
 Վախեմ թէ խոցէ մահուան :
12. Շըրթունքըտ բերէ զփարզան,
 Իւր լեզուն խօսի լարման .
 Քաղցր է ու շիրին ձայնն այն՝
 Որ մեզ չաքրի համ տան :
13. Այսօր է մեզ տօն ⁷ խընդման
 Հաւատար սիրելեացդ որ կան,
 Զինչ մեզի չարկամ որ կան ⁸
 Ամէն ի յանդունքն ⁹ անցան :

1. Ման. իմ սիրտս է սիրոյդ հաշան :

2. Գ ՏՀՐ. ունի զայն պատեան. իսկ Ման. զայն կրխայն :

3. Գ ՏՀՐ. ունի գինով յորդան, իսկ Ման. ջրով Յորդանան :

4. Գ ՏՀՐ. ունի պլպոշ, իսկ Ման. Մըտրոշք (գուսան) :

5. Ա օրինակն սխալ ունի չաշտան. Գ ՏՀՐն. չաշթայն. իսկ Ման. չաղանայն :

6. Ման. որ ես խաղամ ի յատեան :

7. Ման. օր :

8. Ման. այս երկու տողերն ունի սապէս. « Զինչ սիրտ որ սիրով բացւան, Այսօր միատեղ նըստան » :

9. Այսպէս ունի ձեռագիրն. յանդունդն ? :

14. Սախի է մեզի զօրհան¹
 Վարդն է մեզ հարիֆ² սուլթան,
 Մըտրուպ դու լարէ զչաչսան³
 Խօսի մեզի սիրու բան⁴ :

Փ Ո Խ⁵

15. Հոգի աչերուս ես լոյս
 Երբոր իմ զիմացս ելնուս,
 Փախչիս երբոր զիս տեսնուս
 Խըղճայ քո գերոյս իմ լոյս :
16. Դու զլոյս աչերուս առնուս,
 Թէ զիս քեզ օտար տեսնուս.
 Հոգի, իմ հոգիս դու ես.
 Խըղճայ քո գերոյս իմ լոյս :
17. Լեզուս հրեղէն քաղցր է.
 Լեզուս, բերանդ շաքար է.
 Քո տեստ աչերուս իմ նուր. խըղճայ :
18. Քո սէրտ իմ սըրտիս միջին՝
 Քո սէրըտ թամամ պահրէ,
 Իմ զիմացն ելնուս զէտ հուր. խըղճայ :
19. Ես վանց քո սիրուս համար՝
 Ես խեւ եմ եղեր 'ւ յիմար.
 Զերայ քո տեստ է ամպար. խըղճայ :

1. Ման. « Սազի է մեր հըզօրն այն » :

2. Ման, արեշ :

3. Ման. « Մըտրուբ բուլբուլն է, շատ կան » :

4. Ման. « Խօսին ի սիրոյ շատ բան » :

5. Այս յաջորդը « Հոգի աչերուս ես լոյս » կայ և ի Դ Տա-
 ղարանի վանացս յէջ 42-3, բայց շատ պակասաւոր մէջ ընդ մէջ
 հինգ տուն միայն ունի ան. Եւ վերջին երկու տունք « Աչերտ է ծով-
 նման և Սախի լուսեղէն մեզ կան » են տունքն 11րդ և 8-9րդ :

20. Պիշեր ու ցորեկ սրթուն
Հանց այն եմ վարդին սիրուն,
Չունիմ հանգիստ և կամ քուն. խըղճա՛ւ:
21. Սուրաթ լուսեղէն լոյս ես,
Լուսին բոլորածն ելնես,
Ջերեստ յինէն է՛ր ծածկես
Ձի գիտես որ ծառայ եմ ես:
22. Կարմիր գինիով վարդ ես
Ամէն ծաղկունաց զարդ ես.
Գովեմ քեզ հազար բերան,
Տես որ քո պըլպուլն եմ ես:
23. Յուներտ աղեղան նըման,
Վաղտուկ նետերով զախմես.
Երթաս անկուման նըստիս,
Ձի գիտես որ ծառայ եմ ես:
24. Առջեւ աչերուս քայլես,
Ես խեւ ու հայրան եմ քեզ.
Ձի դառնաս քիչ մի ինձ հայես. Չգիտես:
25. Քո սիրուտ հիւանդ եմ ես,
Հէքիմ և ճառահ ¹ դո՛ւ ես,
Դեղ քո տեսն յաչերուս օճտես ². Չգիտես:
26. Մարմինս անհոգի վանց քեզ,
Հոգիս անդադար հետ քեզ.
Իսկի չի խըղճաս դու ինձ.
Խըղճա՛ւ քո գերոյս, իմ լոյս:

1. Տաղր. Դ՝ ունի ճարակ:

2. Տղր. Դ՝ ունի « Դու դեղ իմ սըբտիս ունիս »:

27. Լուսին սուրաթով լուս ես,
Պարզ ես ու թամամ ելնուս,
Զիս տեսնուս՝ ի մար մըտնուս
Ար՝ եկ իմ աչերուս լոյս:
28. Զինչ արեգակըն լուս ես,
Զինչ լուսընկայ գերուս ես
Իմ դիմացս էր ի մայր մըտնուս. Ար՝ եկ:
29. Անգադար ի շուրջ գալուս,
Ողորմ ու ի¹, շատ լսլուս,
Քունն է հատեր աչերուս. Ար՝ եկ:
30. Շաքար ու շիրին չըրթունք,
Երեստ² լի գունով³ ծաղկունք.
Թուխ աչեր ու կամար ունք,
Ար՝ եկ որ սիրենք ըզքեզ:
31. Ի դաշտ ու լերունք ելնեմ,
Շուրջ գամ՝¹ հարցանեմ ըզքեզ.
Ծաղկունաց սուլթանն դու ես. Ար՝ եկ:
32. Թէ զիս պէտւմէտ թողուս՝
Զաւտամ թէ այլ զիս տեսնուս,
Հոգիս ելաւ ի մարմնոյս. Ար՝ եկ:
33. Խիստ եմ պէտւմէտ ան(յ)ոյս,
Յերկարեմ ի մէջ ծովուս,
Զերեւիր եզերն ճանփուս. Ար՝ եկ:
34. Երբոր զգերիս տեսնուս
Շատ ղիպն ու նամուս առնուս,
Խօսէ դու հետ մի երկուս,
Խըղճա՝ քո գերոյս իմ լոյս:

1. Ըստ Դ ՏՂԻԻ. Ա օրինակն չունի ի:

2. Ըստ Դ ՏՂԻԻ. Ա Օր. երես:

3. Ըստ Դ ՏՂԻԻ. Ա Օր. գինով:

ԺԱ

Տաղ գարնան ազնիւ է

(Գ. ՕՐԻՆԱԿ) ¹

1. Այսօր եղեւ պայծառ գարուն՝
Հոտըն բուրեաց անուշ վարդուն,
Ձայնըն քաղցըր գար պըլպուլու. Այ հայ ²
Եւ եղանակըն հաւերուն:
2. Ծաղկանց դաշտերըն գունըզգուն,
Աըփոին տերեւ(ք)ըն ծառերուն.
Յորդորեցաւ ջուր գետերուն,
Լողան ձըկունքն ի մէջ ծովուն:
3. Պըլպուլն նստաւ ի վրայ վարդին,
Նայ հարբեցաւ անուշ հոտուն.
Առաւօտէ մինչ երիկուն՝
Եղանակէր ի հետ վարդուն:
4. Տերեւ սըփոին առաւօտուն,
Յօղըն իջեալ ի վրայ ամպոյն.
Նայ ըզպըլպուլն ի մեր սիրուն՝
Կամ քանց զալին ի մէջ ծովուն:
5. Չինարունուն ու նունուֆարն
Նարկիզ ծաղիկըն խայտայգուն,
Սուրտ ու շուշանն ու բրաբիոն
Եւ ըռահէանն էր խիստ սիրուն:

1. Այս ԺԱ տաղիս երրորդ օրինակին մասին տես յէջ 184:

2. Աճէն տան երրորդ տողին վերջը ունի այս «Այ հայ»:

6. Հանց ողորմուկ ի վարդն առաց ,
Թ'Առանց քեզ ո՞նց ելնեմ ի հուն .
Հանց քակեցիր շունչս ու հոգիս ,
Այլ չի մընաց երեսըս գուն :
7. Հանց ողորմուկ ի վարդն առաց .
Իմ լուսատու արեւըն դու ,
Ասողըն զոհալ և մուշտարին ,
Շամա ու զամար , իմ թածըս դուն :
8. Տըպագիոն կամ¹ շափիւղայն ,
Ակըն տուտակ և չի(տ)կայգուն .
Դու ես քաղաք Չինումաչին ,
Մարդիք ի քեզ յուչ կու մըանուն :
9. Եկայք մանկունք ի պաղչանին ,
Ծաղկունքն ի մէջ վըրսն վարնեմք² .
Ղումրին երգէր մեզ եղանակ
Այսօր եղեւ պայծառ գարուն :
10. Այսօր մարդիկ ուրախանան
Որ տեղանին ընկեր սիրուն .
Նոքայ ի սէր մեր ժողովին ,
Քաղցրիկ խըմեն անուշ գինին :
11. Տերեւ սըփոին առաւօտուն ,
Կանանչ կարմիր և գունըղգուն .
Թըռչունք ի յօդըս վերանան՝
Օրհնեն գԱստուածն ամենեցուն :
12. Ինձ ողորմի դուք առացէք
Երգող բանիւ Յակոբ անուն ,
Եւ դուք յիշիք ի Քրիստոսէ
Յորժամ գոչէ փողըն բարուն :

1. Զեռագիրն ունէր կար :

2. Զեռագիրն « զայնեմք » :

ՅԱԻԵԼՈՒԱԾ

ԵՐԿՈՒ ՆՈՐԱԳԻՒՒՏ ՏԱՂԵՐ

Մինչդեռ սկսած էր տպագրուիլ Կ. Երզնկացւոյ Քսան երեք Քերթուածները՝ Մեծարգոյ Գիտնականը Նորայր՝ Յ Հոկտեմբեր 1905 թուականու երկու Սիրոյ Տաղեր կը զրկէր ինձ հետեւեալ գրով.

« Մեծարգոյ չ. Մկրտիչ Պոստուրեան,

Վերոյգրեալ սիրոյ երկու Տաղերն¹ կը գտնուին յայնմ՝ նոտրագիր, անթուական և անյիշատակարան « Մոռողեան » Տաղարանի Նոր-Նախիջեւանի՝ զորմէ ընդարձակօրէն խօսած է Տ. Երուանդ Շահազիզեան ի Լոսնայ Հանդիսի, 1902, Մայիս-Յունիս, երեսք 251-256: Տաղերն գրուած են մի զմիոյ կնի, Չեռագրին 201-206 երեսներուն մէջ: « Կոստանդին »ն որ կը յիշուի յ'12դ տան առաջին Տաղին, և ի 10դ տան երկրորդին, է ստուգիւ « Կոստանդին Երզնկացի »: Առաջին Տաղն է ի լաւ օրինակէ, բայց ոչ երկրորդն:

Տ. Երուանդ Շահազիզեան գրած է յերես 282 Տաղարանին զհետեւեալ տեղեկութիւնդ.

1. Տես...Քերթ. իԳ և իԻ:

« Այս գրչագիր Տաղարանը գտնելով քաղա-
 « քիս (Նոր-Նախիջեւանի) մագիստրատի ատե-
 « նադպիր հանգուցեալ Մկրտիչ Մոռոզեանի գըր-
 « քերի մէջ, խնդրեցի և ստացայ նորա որդի
 « Մանուկից և նուիրեցի Ս. Լուսաւորչի ձեռա-
 « գրաց մատենադարանին :

« Ե. Շահագիրդ : 1897 թ. Օգոստ. 29-ին » :

Յ' 18 Ա. գոստոսի տարւոյս զիմեցի առ Մեծ. Տ. Յովհան-
 նէս Պալեան ի Ռոստով՝ խնդրելով որ միջնորդէ առ Տ. Ե.
 Շահագիրդեան և յղէ առ իս գՏաղարանդ : Տ. Յ.
 Պալեան իւր սովորական ազնուութեամբ փութացաւ
 կատարել զիմ խնդիր, և հաճութեամբ Տ. Ե. Շահա-
 գիրդեանի՝ հասուց առ իս գՏաղարանդ ի 27 Սեպ-
 տեմբերի :

Կոստանդնի Երզնկացոյ « Սիրոյ Տաղք » անծա-
 նօթ էին ինձ. կրկնակի ուրախացայ հանդիպելով երկու
 Տաղերուս » . . . :

ՆՈՐԱՅՐ

3 Հոկտ. 1905 :

Վենետիկ, S. Angelo, Ponte dei Frati, 3536

Շնորհակալ ըլլալով Մեծ. Վիտնականին՝ որ այս
 երկու նորագիւտ տաղերով շատ մեծ արդիւնք ունեցաւ
 Կոստանդին Երզնկացոյ հոգեբանակոտնին՝ հրապարա-
 կաւ շնորհակալ կ'ըլլանք նաեւ Մեծ. Տ. Տ. Յովհան-
 նէս Պալեանին և Երուանդ Շահագիրդեանին :

Այդ երկու Սիրոյ տաղերը գորս «Քերթուած Ի՛Դ և Ի՛Ե» կ'անուանենք՝ մեծ նշանակութիւն մ'ունին և եզականութիւն մը: Ասոնց ոճն ու լեզուն՝ Կոստանդին Երզնկացին կը մատնեն: Մենք մեր նախարանին մէջ (երես 25) գրած էինք՝ թէ «Կոստանդինը ապրած է այն դարուն մէջ՝ յորում սիրային քերթուած գրելը լեղք կը համարուէր»։ ստիպուած էինք այսպէս ըսել՝ վասն զի մինչեւ ԺԵ դարը ոչ մի Սիրոյ Տաղի հանդիպած չէինք:

Հիմայ սակայն նորագիւտ Ի՛Դ և Ի՛Ե քերթուածները՝ կու գան հալածուած ու թշուառ Կոստանդինը՝ յանգգնութեան պատկերի մը մէջ ներկայացնելու մեզ:

Կոստանդինը՝ ինչպէս ներկայացուցինք իր իսկ տաղերով՝ Ռաւալոյ և իր կրօնակիցներէն հալածուած բանաստեղծ մ'է, կրօնական բանաստեղծ մը. ան իր հոգւոյն ցաւերը ժողովրդեան կը յայտնէ միայն, այն ժողովրդեան՝ որ զինքը գնահատած է. և ժողովրդեան խնդրանքով՝ սկսած է նա «Սիրոյ» տաղեր երգել. ինչ որ Ի՛Դ քերթուածին վերջը տուած անդեկութիւններէն կ'իմանանք.

« Եղբարք մի կան հետ մեզ սիրով,
Աշխարհի բան ուզեն գրրով.
Նայ ես վասն այն յայտնի ձայնով՝
Սիրու բաներս ասցի յոլով »:

Այդ եղբարքը կրօնաւորք չէին անշուշտ:

Կոստանդինը սակայն, խղճամբիտ եկեղեցական, ինքզինքը կը խրատէ վերջին տանը մէջ.

« Դարձիր յունայն տուտ բաներուտ,
Զի է անշահ և անօգուտ.
Խելօք իմաստութիւնըդ մուտ,
Զի քեզ բաժին իրք մ'այլ անկաւ »:

Ինձ հաւանական կը թուի՝ որ այս ԻԳ Քերթուածը Կոստանդին Երզնկացւոյ նախափորձն է Սիրոյ տաղ գրելու։ ապա թէ ոչ՝ հարկ պիտի չըլլար այդ վերջաբանը ընելու. ըսելով՝ թէ «*ոմանք խնդրեցին ինձմէ որ սիրոյ երգեր գրեմ*»։

Երզնկացին այս ոտանաւորներուն մէջ եւս կը գործածէ տրար կամ պարսիկ բառեր. նոյն իրեն եզական լեզուն և նոյն ոճն է ինչ որ նախորդ քերթուածներուն մէջ։

Ինչպէս որ Քուչակը կամ Ֆրիկը իրենց յատուկ ոճերն ու դարձուածքներն ունին, այնպէս որ զանոնք ուսումնասիրող մը ո՛ր և է անանուն քերթուած մը Քուչակին կամ Ֆրիկին կը վերագրէ, այսպէս Կոստանդինը իրեն յատուկ բացատրութիւնները ունի, որոնց միջոցաւ ապագային՝ Տաղարանները ուսումնասիրողները՝ շատ մը անանուն կամ սխալ անուան վերագրուած քերթուածները՝ Կոստանդին Երզնկացւոյ պիտի ընծայեն։

Ժամանակին երբ տաղերու մեծամասնութիւնը հրատարակուի՝ պիտի նկատուի հոն որ շատ տաղասացներ կարգացած կամ լւած են Կ. Երզնկացին։ «*Լւած են*» ըսինք, վասն զի Կոստանդին՝ թէեւ բուն իմաստով Աշուղ մը եղած չէ, սակայն աշուղները շատ հեռուները երգած են իր քերթուածները, մինչեւ իսկ Վանայ ծովակին եզերքը։ Այս ըսածս ենթադրութիւն չէ, այլ իրականութիւն։

«*Այսօր եղեւ պայծառ գարուն*» ի երրորդ օրինակ մը՝ որուն նոր հանդիպեցայ, կը հաստատէ ըսածս։ Այս Գ. օրինակը՝ անթուական, նոտագիր տաղարանի մը (Տաղար. ԻԹ. էջ 213) մէջ կը բովանդակուի, որուն վերջին տունը սապէս է.

«*Ինձ ոլորմի դուք ասացէք
երգող բանիս Յակոբ անուն,*

**Եւ դուք յիշիք ի Քրիստոսէ
յորժամ գոչէ փողըն բարուն » :**

Դեռ երբ Կ. Երզնկացւոյ « Այսօր եղեւ պայծառ գաւ-
րուն»ը ինձ անծանօթ էր՝ ես այս Գ. օրինակինը Յա-
կոբին կը վերագրէի. բայց յետոյ բաղդատելով Կ. Երզն-
կացւոյ այդ ԺԱ. քերթուածին հետ՝ բոլորովին նոյն
գտայ իմաստներով, իսկ արտաքին ձեւով շատ տար-
բեր. ասկից աւելի փոփոխութիւն չի կրնար կրել երգ
մը՝ որ Երզնկայէն, Աշուղներու բերաններէն ճամ-
բորդելով այդ «երգող Յակոբ աշուղին» բերնէն կ'ըն-
դօրինակուի: Սակայն ո՞վ է այդ Յակոբը: Սա այն
երգիչն է՝ որ ուրիշ անգամ Գրիգորիս Աղթամարցւոյ
մի տաղը երգելով՝ հոն իր անունը կու տայ Յակոբ
Արծկեացի (Տես Բազմ. 1905 թիւ 11. Գր. Աղթամար-
ցւոյ վրայ ըրած ուսումնասիրութիւնս)¹: ԺԱ. քեր-
թուածին այս Գ. օրինակը՝ յէջ 179 արտասպառած
կը գտնեն ընթերցողք:

« Ծով աչք ամ քանի՜ նայիս » քերթուածը ըստ
Մեծ. Նորայրի՝ Քուչակին է. ըսել է Քուչակն ալ կար-
դացած է Երզնկացին, սրուն սպացոյց սա երկու օրի-
նակները մէջ բերեմ.

Կոստանդինի ԻՊ. Քերդուածին Դերորդ տան ա-
ռաջին տողն է՝

« Զինչ որ հագնի՜ նա իւր վայլէ » .

նոյն իմաստը « Ծով աչք » ի մէջ կը գտնենք, միայն
հոն քերթողը խօսքը դիմացիինն կ'ուղղէ.

« Զինչ որ կու հագնիս՝ նա կու վայլէ քեզ »² :

1. Այս տաղը Յակոբ Արծկեացւոյ ընծայուած՝ տպուած է Կոս-
տանեանցի Ժողովածոյին Բ Պրակին մէջ (էջ 16-9), որոյ վերջին
տունն է « Եւ տէր Յակոբին երգողի տաղին — Որ նա յԱրծկո
հանդէպ ծովակին » եւն: Յայտնի կը տեսնուի՝ որ երգիչ մ'է միայն:

2. Այս է ըստ մեր ԻԹ Տաղարանին (էջ 194): Տես և Կոստ.
Պրակ Բ. էջ 25:

Գարձեալ ուրիշ աւելի եղական նմանութիւն մը՝ նոյն երկու քերթուածներուն մէջ.

Կոստանդին նոյն Տաղին Կրդ տան մէջ կը գրէ.

« Զերդ ըզլուսին սուրաթ բոլոր,
Շուրջ երեսին մագերն ոլոր.
Այնով արեր է շատ մոլոր »:

« Ծով աչք »ի վեցերորդ տան մէջ՝ նոյն իմաստը կայ,
զոր նոյնպէս հոն քերթողը իր ետքին կ'ուղղէ

« Դեղձան մագդ արեր քո վըզին ոլոր,
Քո սէրտ է արեր զիւ շուրջ մոլոր ¹ »:

ՈՒՐԻՇ ՏԱՂ ՄԸ (ԻԶ)

Կ. ԵՐԶՆԿԱՑԻՈՑ ՎԵՐԱԳՐԵԼԻ

Այժմ դառնամ ԻԶ քերթուածին՝ զոր գտայ ԻԹ Տաղարանին մէջ « Այսօր եղեւ պայծառ գարուն »էն վերջ օրինակուած, « Տաղ գարնան և ուրախութեան » խորագրով, ու « Ահա հոտըն գար գարնան » սկզբնաւորութեամբ: Այս քերթուածին մէջ թէեւ Կոստանդինի անունը չի յայտնուիր, բայց զայս ընթերցողը՝ — եթէ կարգացած է Կ. Նրզնկացւոյ նախորդ քերթուածները՝ — անտարակոյս պիտի չերկբայի զայն Կոստանդինի վերագրելու, ենթադրելով միշտ՝ թէ այս եւս շատ փոփոխուած պէտք է ըլլայ Հեղինակին բնագրէն, ինչ փոփոխութիւն որ կը գտնենք « Այսօր եղեւ պայծառ գարուն »ի Ա և Գ օրինակներուն մէջ:

1. Տես Կոստանեանցի Բ Պրակ, էջ 24:

Իմ պատճառները՝ որոնցմով այդ « Ահա հոտըն գար գարնան» ԻԶ քերթուածը Կոոտանդինի կը վերադրեմ՝ հիմնուած են այդ տաղին ոճին և լեզուին վրայ:

Սիրոյ երգ մ'է այս, որուն սկիզբը Փարունը կ'ուերուագծուի. հոն են պլպուլն ու վարդը՝ ինչպէս Կ. Երզնկացւոյ ԺԱ, ԺԵ, ԺԶ տաղերուն մէջ:

Ինչ օտար բառեր և յատուկ ըսուածքներ որ կան Երզնկացւոյ այդ տաղերուն մէջ՝ նոյնը հոս ալ կարելի է նշմարել:

Ահաւասիկ մի քանի օրինակներ.

« Յեղք ի ցեղաց » (Քերթ. ԻԶ 2) գործածուած է մի քանի անգամ Երզնկացւոյն քով եւս (Քերթ. Պ. 1):

« Յեղ » տեսակ իմաստով (Քերթ. ԻԶ 3). տես նոյնը և ի Քերթ. ԺԶ 11:

« Մճլիս » գուգէ ԻԶ 7. « Մճլիս գուգէ » Քերթ. ԺԵ 26: « Մորճ » կը նշանակէ Հայերէն լեզուի մէջ կանանչ ոտ. Կոոտանդին ԻՊ Քերթուածին մէջ նմանութեամբ գործածած է սապէս.

« Հանց գեղեցիկ մորճ ու շիտակ
Պատկեր գեղով առ յիս հասաւ (ԻՊ. 1.):

Այդ իմաստով է նաեւ ներկայ ԻԶ քերթուածիս մէջ՝

« Այ մորճ¹ ու բարակ 'ւ երկան
Քո տեսն ի լուսին լըման. (10):

Ներկայ ԻԶ քերթուածիս մէջ սախի բառը գործածուած է մի քանի անգամ մատչուակ իմաստով (արբ. « Սագի »). սա ձեւով.

1. Այս իմաստով կը գործածէ նաեւ Քուչակ՝ մորճիկ. տես հրատ. Ա. Զօպանեանի՝ էջ 64. ճԶ:

« Պըլպո՛ւլ իմաստունն սախի,
 Սախի լուսեղէն մեզ կան
 Կանգնին ու գինի մեզ տան (8) :

Ճիշտ այս նմանութեամբ Կոստանդին ԺԶ քերթուածին
 12րդ տունին մէջ կը գրէ. նա Պըլպուլին կ'ըսէ

« Այսօր մեզ տոշր անուշ գինի
 Զի ես ուրախ սիրով սաղի » .

« Օր խընդման » (ԻԶ 3). նոյնը և ի ԺԶ (12) :
 Վերջապէս ԻԶ քերթուածիս սա տողերը՝

Յերկարեմ ի մէջ ծովուս
 Զերեւիր եզերն ճամփուս » (33),

կը յիշեցնեն Կ . Երզնկացւոյ ԺԹ տաղին երկրորդ
 տունը :

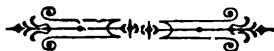
Բ Ա Ռ Ք Ե Ի Ո Ճ Ք

(յառնելու ճանաչում)

1. Հոս Կ. Երզնկացւոյ բառերուն ամբողջութիւնը կը գտնեն ընթերցողք: Պրքիս սկիզբը (յէջ 42-59) արդէն 23 քերթուածներու « Բառք և Ոճք » դրած հմ, իւրաքանչիւր բառի ինչ ծագումն ունենալը, ուղիղ ձեւը դնելով, և Կոստանդինի քերթուածներէն օրինակներ բերելով. հոս այդ կրկնութիւնը աւելորդ կը համարիմ և միայն բառին նշանակութիւնը կը դնեմ:

2. Մեծարգոյ գիտնականը Նորայր, (որ պատրաստած է Ստորին Հայերէնի բառգիրք մը՝ որուն հրատարակութիւնը շատ մեծ օգտակարութիւն և դիւրութիւն պիտի ընձեռէ Միջնադարեան ո՛ր և է գրութիւն մը հրատարակելու, հաճեցաւ նշանակութիւնը հաղորդել ինձ այն բառերուն՝ որոնց իմաստը չէի կրցած գտնել. շնորհակալութեամբ իր հաղորդածները կը տըպեմ հոս, աստղանշելով (*):

3. Այն բառերուն քով՝ երբ Կոստանդինի քերթուածներէն օրինակներ կը դնեմ՝ ըսել է՝ կամ նոր գտնուած (ԻԳ, ԻԵ, ԻԶ) քերթուածներուն բառերն են, և կամ նախորդ քերթուածներու այն բառերը՝ զորս նշանակած չեմ յէջ 42-59:

Բ Ա Ռ Ք

Կոստանդին Երզնկացւոյ Քերթուածոց

* ԱԳԱՐ (տես 43) ջնջելի. տես ԳԵՄԻԱԳԱՐ:

ԱԶԱՐ ա. վշտացած:

ԱՂՎՈՐ Հ. գեղեցիկ. «Հետ մի ցուցու զքո տեսարանդ» (ԺԵ 21):

*ԱՄՊԱՐ ա. «ամպէր» անուշահոտ ճիւղ մը. գղ. Ambre gris «Զերայ քո տեսարանն է ամպար» (ԻԶ 19):

ԱՆԳՈՒՄԱՆ պ. յանկարծ:

ԱՆԴԻՃԵԼ պ. «Էնտիյճիյտէն» («Անդաճել» ձեւով Եղիշէի քով) մտածել, վարանել, «Այսօր յորդոր և զյեզուց չանդիճին (ԺԴ 9):

ԱՆԴԻՇԱՑ պ. միտք:

ԱՆԿՈՒՄԱՆ պ. (տես ԱՆԳՈՒՄԱՆ) յանկարծ. «Երթաս անկուման նստիս» (ԻԶ 23):

ԱՆՂԱԼԱՏ ա. անկեղծ:

* «ԱՐԵԻ (յերես 44) ոչ մէջտեղ հասնել: Ստորին Հայերէնի «յԱրեւուն հանել»ն՝ ճիշդ նոյն է Ոսկեղարուն «յԱրեւէ արկանել» ոճոյն հետ, և կը նշանակէ մեքքընել, սպանել:

ԲԱՀԱՐ պ. գարուն, եղանակ. տարւոյ:

*ԲԱՍԱՐ (եր. 45) տեսք: Բայց արաբերէն «պասար», որ և «Պասըրէթ», կը նշանակէ նսեւ Գիտութիւն, Խելամտութիւն, Միտք: Կոստանդինի վկայութեան մէջ կը նշանակէ Միտք. «Զինչ որ մեզ խելք կայ և ԲԱՍԱՐ»:

Ըստ այսմ և Գրիգորիս կթ. Աղթամարեցի յիւր Տաղին « Յետ գընալոյ Վարդին », տողք 101-102,

« Թէ զիմ նըւաստութիւնըս հարցանես դուն,
Չունիմ խեղք ու պատար 'ւ ոչ իմաստութիւն » :

Կը գրէ և Նահապետ Քուչակ յիւր Տաղին « Ժամ ժամ զիմ զարիպութիւնս », տող 14.

« Տըւել եմ քեզ հանց շարպաթ որ զՊԱՍԱՐԱԹ ու ԽԵԼՔՏ է տարել » . (Խելքդ միտքդ, ինչպէս կ'ըսենք աշխարհաբար) :

ԲԷԽԱՊԱՐ պ. սննդուր, սնտեղեակ :

ԲԷՇԸՄԱՐ պ. սննամար, սնթիւ :

* ԲԷՍԻՖԱԹ (երես 45) Արաբերէն « ՍԻՓԷԹ » է կերպարանք, երեսք, պատկեր, ձեւ, կերպ, օրինակ, պայման. որով « Բէսիֆաթ » ալ կ'ըլլայ տձեւ, սնկերպարան :

ԲԷՎԱՅՖԱՅ պ. տ. դրժող, սննաշատ :

* ԲԷՏԱՐ (եր. 45) ոչ է « արաբերէն Բէտէր, զոշարք, ուշախ զոշարք », այլ պարսկ. « Պիշտար », արքուն, զգաստ. « Յերակ արքուն կացիր ի յաշխարհի, բեռար կացիր » :

ԲԻՃ ԹՐՔ. սննարագատ որդի :

ԲԻՄԱՐ պ. ճիւտնդ :

ԳԱՀԵԼ հ. զարնել (մտրակով) :

ԳԱՆԳԱԼ պ. կատակ. Մեծ. Նորայր՝ հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ. « Կենկել կայ ի Գէորդայ Բառարանին պարսկերէն արաբերէն մեկնութեամբ. « Հեզլ վի գերաֆերի նետիյմանե » . « Հէզլ » արաբերէն կը նշանակէ ծաղր, կատակ :

Ներսէս վարդապետ (Մովսէս ?) յիւր Տաղին « Երկինքն ու գետինքն, եղբարք », տող 42, ըսած է .
• « Բան մ'երկու կանգալ արի, գան ի քո սիրտըն մի տանիր » . այսինքն՝ Քանի մը կատակ ըրի, մի՛ դժուար

րիւր: Տողս գրեալ է ի ժե՞ճաղարանի վանացդ, յերես 284, « Բան մերկու կանգալարի » և այլն, զոր հրատարակիչ Տաղիդ (Հ. Ղեւոնդ Ալիշան) ի Բագմալիպի 1847, երեսք 331 բ, 332բ, « դուրս թողած է՝ շփոթ գրուած և անհարազատ երեւնալուն համար »: Արարատ ամսագրի մէջ, 1898, Նոյեմբեր և Դեկտեմբեր, 549բ, նոյն տողն գրուած է « Բան մեր կուգան գալարի »: Իսկ ի « Մոռոգեան » Տաղարանին Նոր-Նախիջեւանի, երես 250, « Բան մի երկուք այլ կայ կատարի. իջանի քո սիրալն մի առնեմ »: Կանգալ կամ Գանգալ բառն չէ հասկացուած երեք ընդօրինակութեանց մէջ ալ »:

*ԳՈՒԻԶ (եր. 46) ո՛չ է սխալ, թէպէտ պարսկերէնն է Կիւրդ: Այսպէս շնորհ, շնորհաւոր՝ կը գրուին ի Ստորին Հայերէնի շնոհ, շնոհաւոր (և աղաւաղանօք շնոֆոր):

* ԳՈՒԼԻՔԱՅՇԱՔԱՐ (ո՛չ է «Գուլբայ շաքար» եր. 46), այլ պրս. «Կիւլպէշէքէր», որ և Կիւլշէքէր, գաղղիերէն Sucre rosat, զոր Լիարէ ի բառն Sucre կը մեկնէ ի 5 համարին « Sucre rosat, sucre blanc cuit dans de l'eau rose et réduit en tablettes »:

ԳՈՒՆԱՀՔԱՐ պ. մեղաւոր:

ԳՈՒՐԶ պ. երկաթե մեծ շախտ:

*ԴԵՂԵԽԱՆՔ, ԴԵՂՈՒԿ Հ. Կոստանդնի գրածն (Ի. 2) « Թէ լինի մարդ նենգաւոր... »

Զերդ օձն ի թիւնքն է դեղուկ, դուռն ի մահուն, Անհանգիստ և դեղեխանք տանն ընդանուն »,

կը գտնուի ի Նոր Հայկազեան Բառգիրքն, ի բառն « Դեղուկ » և « Դեխեխանք », առեալ յՈսկիփորկէ, « Թէ լինի մարդ նենգաւոր, զերդ օձի թիւնքն է դեղուկ, դուռն է մահու, անհանգիստ, և դեխեխանք տանն ընդանուն »: Վրութիւնն « դեխեխանք », և ընթերցուածոց տարբերութիւնք, կը ցուցնեն յայտնապէս՝ թէ Նոր Հայկազեանն առած է վկայութիւնդ

ստուգիւ յՈսկիփորկէ, և ոչ ի Կոստանդնէ: Վանացոյ
Ձեռագրաց Թանգարանին Ոսկեփորիկներուն մէջ խըն-
դրելի է վկայութիւնդ. Թերեւս գտնուին և այլ Պա-
տառիկք յՍտանաւորաց Կոստանդնի՝ լաւագոյն ըն-
թերցուածներով քան զՁեռագրին Ամիր Փօլինի:

Նոր Հայկազեանն կը մեկնէ գլխեխտաւ. «Բառ
ռամկօրէն, իբր Անհանդարտութիւն, և Անհանդարտ
բարութ. նեղիչ. դեզ, տիք, լուր» : «Դեղեխտաւ»
գոյականն ունի և դիւր բայն «Դեղեխտաւ», որոյ հնու-
թիւնն կ'ելնէ մինչեւ յՈսկեղար հայերէն լեզուի. տես
ի Բարսղի Կեսարացոյ վեցաւրեայն, Հառ Գ. երես
62. «Եւ որ ի ներքոյ երկնից մնացին ջուրքն՝ կալ ի
վերայ երկրի, ժանտք և գարշելիք են, ասէ, և իբրեւ
զխոտանս և զանարգս մնացին ի խոնարհ, զի պղտու-
րեալք և դեղեխտաւք են» . ուր յոյն բնագիրն կ'ըսէ,
ըստ ծանուցանելոյ Նոր Հայկազենին, «ախտից յուզ-
մամբք ծփեալ» . իսկ Eugène Fialon յիւր գաղղիե-
րէն Թարգմանութեան վեցաւրեակն (Paris, Ernest Tho-
rin, 1869) կը գրէ յերես 373. «turbulents, séditions,
agités par les vagues tumultueuses des passions» .
Ի Բարսղէ առած է և վարդան վարդապետ յիւր
Մեկնութեան Ծննդոց գրոց. «Ջուրքս որ առ մեզ են,
դեղեխտաւք են և դիւարնակք» : Գտած եմ նաեւ ի
վարք Հարսնց, Ե վանացոյ, (Թիւ Ձեռագրին 1020 երես
160), «Նշանք բնութեանց մարդկան» գրութեան մէջ
զհետեւեալդ. «Որ սեաւ մաղձն յոլով է՝ սեաւ և
պրնկնոտ լինի երեսն..... դեխեխի յոյժ և քինական
լինի» : Ունինք և Դեղեխիչ ի «Դեղեխտաւ» բայէ,
նենգաւոր մարդու համար ըստառ, ի Հառ Գ. Բողհան-
նու Մանդակունւոյ, տպ. 1860, երես 217. «Խոժո-
ռամիտ, խոժոռաղէմ, արտամոզ, ուռուցկոտ... դեղեխիչ,
գոռոզ» . ուր տպագիրն ունի դեղիսիչ. իսկ Արարտ
ամսաթերթն, 1903, Յուլիս, երես 669, գեղախիչ, փո-
խանակ դեղեխիչ:

ԳՈՎԼԱԹ Խ. քաղաւորութիւն, քախտ :

ԳԻՊԱՆ Հ. Ոսկեդարու մէջ գործածուած է Դիպօղ, յարմար, պատշաճ, նման, իմաստով. Կ. Երզնկացւոյն քով աւելի, պիմաց, յանդիման իմաստով գործածուած է սատողին մէջ. « Երբոր (վարդն) փըռի ի մեր պիպան » (ԺԶ 4) :

ԴՐՈՒՐԴ Հ. քոշկ :

*ԵԱՍԻՐ Խ. « Լսիր », թրք. « Եէսիր » . գերի, ստրուկ : « Դու հուքմով փատիշահ ես քու եասիրով, եասիր կամ քո ծառայ գինքն ազատես » (ԻԵ 9) :

ԵԱՐ Խ. ()գնական, ընկեր, սիրելի :

ԶԱՀՐ Կ. քոյն :

ԶԱԽՄԵԼ « Վաղտուկ նետերով զախմէս » (ԻԶ 23) :

ԶԱՆԱԽ Խ. իշոտած, աղտոտած, աղտոտ :

ԶԱՌ Կ. « Զէր » կամ « Զէրր » ոսկի :

ԶԱՐՆԵԼ Հ. կանգնել, շինել :

ԶԱԻՐՀԱՆ « Սախի է մեզի զաշրհան » (ԻԶ 14) :

ԶԵՐԱՅ Կ. « Զիրա » զի, քանզի. « Զիրայ հոգիս յիսնէ տարաւ » (ԻԳ 2) :

ԶԵՏ Հ. զերդ, նման, պէս. « Իմ գիմացն ելնուս զէտ հուր » (ԻԶ 18) :

ԶԵՐՈՒՊԱԶԱՐ Կ. փարուկեր :

ԶՆՏԱՆ Կ. « զինտան », քանտ. « Ով ընկեր ի քո սիրուդ բանտ ի զընտան » (ԻԵ 6) : « Ով չեղնէ սիրու զընտան » (ԻԶ 3) :

ԸՂՈՐԴ Հ. ուղիղ, ձգնարիտ :

ԹԱԽՏ Կ. գահ, անկողին. « Վարդըն իւր թախթին փըռման » (ԻԶ 6) :

ԹԱՃ Կ. քաղ :

*ԹԱՄԱՄ (ԵՐ. 47) ԱՐԲ. « Թէմամ » կատարեալ, անբերի (նչ « հաշատար, նման ») :

ԹԱՏՊԻՐ (ԵՐ. 48) արբ. « Թէտպիր », կարգ, կարգաւորութիւն :

ԹԱՓԵԼ Հ. ազատել :

ԹԱՓԵԼ Ի ԻՅԵԼԱՑ Հ. *խելքը բացնել*. «Ձիս ի խելաց շուտով թափեց» (ԻԴ 3):

ԹԷՁ *պ. շուտ, արագ*:

***ԹՈՒՐՈՒՇ** (Եր. 48) *պրակ. «Թիւրուշ» թթու. «Ձինչ սիրտ նեղած կայ և բուրուշ»* ԺՁ 8):

***ԹԻԱՔԱՐ** (Եր. 48 *նշանակութիւնը չեմ գտած*)
Մեծ. *գիտնականը* Նորայր, *կը գրէ «Ի Հայկական»* Բաւարքնեռքեան, *Երես 93, գրած եմ թէ Մխիթարայ Հերացւոյ «Թուաքարի և Թուաքարանց» ուղղեալ են ի հրատարակչէն «Թուազարի» և «Թուազարանց»*. *չեմ գիտեր ի՞նչ պատճառաւ, և յիշած եմ զԿոստանդնի Երկու վկայութիւնս: Այն ժամանակ ես եւս անտեղեակ էի բառիս ծագման և նշանակութեան, բայց յետոյ գտայ որ է Արբ. «Թէֆէքքիւր», խոկումն, խորհումն մտախոհութիւն. յորմէ թուրքերէն «Թէֆէքքիւր էթմէք», խոկալ, խորհել: Ուստի «Թուաքար» է մտախոհ, ժփեալ մտօք. «Թուաքարանք» մտախոհութիւն, ժփումն մտաց. «Թուաքարիմ» խոկամ, ժփիմ մտօք:*

ԻՍԿԻ Հ. *բնաւ. «Բայց չէ իսկի իմ սիրտս յահի»* (ԺԵ 33):

ԻՐ Հ. *իրեն*:

ԼԱՏԻՖ. *արբ (եղ. «Լատիֆ», յոք. «Լաթսյիֆ»)*. *քաղցրաբարոյ, գեղեցիկ, վայելուչ, խորին, սրատես, փափուկ:* «Դու յաճապ քաղցր ու շատիֆ ես խօսելով (ԻԵ 7):

ԼՈՒԹՎ, ԼՈՒԹՖ *ա. գեղեցկութիւն, բարերարութիւն:*

***ԼՈՒՐ Հ.** *լոկ, միայն «Լուր մերձեցիք յիս համարձակ»* (ԺԵ 40):

ԽԱԶԻՆԱՑ *ա. գանձ*:

ԽԱԼԱՍ *ա. անխառն, մաքուր*:

ԽԱՄ *պ. հոռի, անտաշ, անեփ (ԽԱՄԱՊԻԿ ջնջելի տէս Քերթ. Դ 9, ԺՆ. 1):*

ԽԱՅԱԼ *ա. երեւոյթ, աչքի ցոյց*:

ԽԱՊԱՐ *ա. ազդ, շուր:*

ԽԵՑԱՏ Հ. խեցւոյ թեկոր, աղիւսի կտոր:

ԽՈՌԵԼ Հ. մաս մը իրի մը ամբողջութեան պակ-
սեցնել, խրամատել. «Լուսին որ է բոլոր ու խոսելով ինք
երեւի» (ԻԱ 9):

ԽՈՒԻ Հ. չոր ստա, փշոյ դիւրաւառ:

ԽՕՆ պ. «խօն» կամ «խան» սեղան. «Իրենց փը-
ռեն գեղեցիկ խօն» (ԺԵ 27):

ԽՐԲՄԸԻ Խ. «Գրքմըղի», կարմիր, ծիրանի:

ԾԱԹԵԼ Հ. ծագել. «Ոնցտի լուսով յիս ծաթեցաւ»
(ԻԳ 4):

ԾԱՐԱՏ Հ. վախձան, ծայր, նպատակ չունեցող:

ԿԱՄԱԿ Հ. քնահաձոյ, հաձերի:

ԿԱՄԿԱՐ Հ. յօժարակամ, ինքնահաձ:

ԿԱՊԵԼ Հ. քորորել, շինել:

ԿԱՏԻԿ Հ. կատակ:

ԿԱՐ Հ. ուժ, մխիթարանք:

ԿՈՒՇՏ Հ. յագեցած:

ՀԱՂԻՂԷԹ արբ. «Հագիւգաթ» ձըմարտութիւն, ձըշ-
մարտի. «Հաղիղէր և անմահութեանդ է նա տես»
(ԻԵ 6):

ՀԱՃԱԹ Խ. վկայութիւն:

ՀԱՅՎԱՆ Խ. անասուն, քանձրամիտ, տխմար. «Ու
չէլնէ սիրու զընտան ու չէ կեցեր զինք հայփան»
(ԻԶ 3):

ՀԱՅՐԱՆ Խ. ապշած, պշտեցեալ, զարմացած. «Այսօր
եմ պըլպուլն հայրան (1Զ 4). «Ես խեւ ու հայրան եմ
քեզ» (ԻԶ 24):

ՀԱՆՑ Հ. այնպէս, այնպիսի:

ՀԱՐԱԹ Խ. իղձ, փափագ:

ՀԱՐԱՄ Խ. անիրաւ, չարարել:

ՀԱՐԻՖ Խ. ընկեր, մտերիմ. «Վարդն է մեզ հարիֆ
սուլթան» (ԻԶ 14):

ՀԱՐՑՈՒԿ ԼԻՆԵԼ Հ. հարցնել, խորհուրդ հարցնել:

ՀԱՔԻՄ Խ. թժիշկ:

ՀԱՔՐ արբ. «Հագիր» . արևմտարև, անարյ :

ՀԵՏ Հ. անգամ, ձեղ :

ՀՈՒԶ «Ոչ այն որ է տրտում կամ սրտովըն ձուշ»
(ԺԳ 13) : Բառիս իմաստը ոչ Բազմավէպի մէջ տաղս
հրատարակողը և ոչ Անահիտի Թարգմանիչը հասկը-
ցած չեն :

ՀՈՒՔՄ ա. իշխանութիւն, իրաման, «Քու ձուքմով
փատիշահ ես » (ԻԵ 9) «Այսօր եմ ձոքմով, իշխան»
(ԻԶ 5) :

ՀՕՐՕՏ ՄՕՐՕՏ Հ. կապոյտ ծաղիկ մը :

ԶԷՆԵԼ Հ. ճայն տալ. ճայնել :

ՂԱԼՊ ա. սուտ, կեղծ, խարդախ (գրամ) :

ՂԱՀՐԻ (արբ. «Ղահր» բանութիւն, պատռնատ,
լատ Հ. Պօզաճեանի, բայց առաջին իմաստով՝ կը
նշանակէ իմ ցաւը. Չեռագիրն ունի « Ղահրի քեզ »
բայց ըստ իս աւելի լաւ ընթեռնուել «Ղահր ի քեզ» :

ՂԱՂԱՏ (ա. Ղալմտ, սխալ)

ՂԱՊՈՒ ԱՌՏԵԼ ա. ընդունիլ, ընտանիլ :

*ՂԱԽԱՏ ՄԷԺ. Նորայր կը գրէ. « Ինձ կը թափ
Արբ. Գալիստ, ի մեր գիրս Կաւատ :

ՂԱՖԻԼ ա. անգգոյշ, անփոյր, անձող :

ՂԻԼԱՅ ա. (եզ. « խիլա'թ », յոք. խիլ'ա) պա-
տռոյ զգեստ. Հինգերորդ դարու մէջ գործածուած հայ
մատենագիրներէ. Հմմտ. Հայկազ. Բառգիրք «խլայ»,
« խիլայ » :

*ՂԻՄԱԹ (եր. 52) ա. «Ղըյմէթ» գիւն, յարգ.
յորմէ ՂԻՄԱԹՈՎ՝ յարգի, պատռնական :

ՂԻՊ(Ն?) Հ. տօթ, պատկառանք. « Երբոր զգերիս
տեսնուս՝ շատ դիպն ու նամուս տունուս » (ԻԶ 34) :

ՂՈՒՍԱ ա. վիշտ, նեղութիւն, ձուգ :

ՂՊՆԱՀԱՐ Հ. տօթանար :

*ՃԱՌԱՀ ա. «ճերահ» բժիշկ վիրաց, վիրաբոյժ. «Քու
սիրտու հիւանդ եմ ես, հեքիմ և քառաձ դու ես »
(ԻԶ 25) :

ՃԱՐ պ. «Չար», ձկնորս, ձայրայրանք. «Որ բաժ-
նեւոյ այլ չըկոյ ձար» (ԻԴ 5):

ՃԷՇԷԼ ա. մանուկ, անտեղեակ, յիմար:

ՃՕՇԱԼ հ. բամբասեղ. («Ճօշ» բամբասանք, տես
Քուչակի քով) . «Վասն անգիտաց զմեզ ձօշարով»
(ԺԵ 20):

ՄԱԶԱՏ ա. նախանձ:

ՄԱԼ ա. ինչք, ստացուածք:

ՄԱՀԱՔ ա. փորձաբար:

ՄԱՂԱՍ Հ. մաղձ:

ՄԱՂՐՈՒՊ ա. Արեւմտաք, Մարոք:

*ՄԱՅՁՈՒՆ (ԵՐ. 53) ԱՐԲ. Մ'աճռն, գողցիւրէն
Electuaire, բժշկական դեղ ի փոշւոյ և ի շարաբէ
(գղ. Sirop)' մեղրով կամ շաքարով:

ՄԱՆԴՐՈՒՆ հ. մանր,

*ՄԱՍՐԵՆԻ հ. վայրի, վարդենի. գղ. Eglantier.
պտուղն կ'ըտուի Մասուր. գղ. Gratte-cul:

ՄԵԾԱՌԱԿ հ. խայտառակ:

ՄԷՆ հ. միայնակ, միայն, «Ու մեն աղօթք ես
կանգնեցայ» (Ը 9). «Թէ երեւիմ յաշխարհի մեն»
(ԺԵ 36):

ՄԷԱՐ հ. մաշլ:

ՄՃԼԻՍ զուգեւ ա. ժողովել, խմբել, «Մ'նխս զու-
գեւ ի սահրան» (ԻԶ 7):

ՄՈՅՏԱՆ պ. «Մէյտան» կը նշանակէ աման գիւնոյ,
իսկ նոյնը արբ. ձրսպարակ, պողոտայ, մէջտեղ. «Որ մորճն
խաղայ (ի) մոյտան» (ԻԶ 10): Սրուանձտեանցի Մա-
նանայ գիրքն (յէջ 279) ունի «որ ես խաղամ ի յա-
տեան»:

ՄՈՐԱԿ հ. ցեխ:

ՄՈՐՃ վրայերէն «մորչի». ըստ Հյկղ. Բառգրքի
կը նշանակէ դարար գաւազան, դարար ոստ. Կ. Երզնկաց-
ւոյն քով ն:մանութեամբ գործածուած. «Հանց գեղե-
ցիկ մորձ ու շիտակ» (ԻԴ 1). «Այ մորձ ու բարակ
'ւ երկան, քո տեսն ի լուսին նման» (ԻԶ 10):

ՄՈՒՐԱՏ ա. *խնդրուածք, փափագ:*

ՄՈՒՐԴԱՍ ա. *ռախդարութ, ուրաջող:*

***ՄՈՒԵԼ (եր. 54)** « Այս բայ ի Ստորին Հայերէնի կը նշանակէ Մեկու մը խօսքը մտիկ ընել, ըստ գրոց՝ անսալ, յտել, աշկնդիր լինել:

« Ուրուրն աւան է զինչ ըզթաթար,

Մարդ չըմըռէր և ի ժուռ գայր »:

Յովհաննէս Վարդապետ, Տաղ թռչնոց:

Բառս կենդանի է ցարդ ի բերան ժողովրդեան. կը գրէ Հ. Մկրտիչ Անանեան յիւր Բառգիրքն յԱշխարհաբանէ ի Գրաբան. « Մռել. տիյնեմէք. սեօգ տիյնեմէք: || անսալ, տեղի տալ: տես և Հնազանդիլ »: — « չՄռել, սեօգ տիյնեմէք. || չանսալ, անսաստել, ստունգանել բանին, ստունգանել հրամանին. տես և Անհնազանդ ըլլալ »:

***ՄՏՐՈՒՊ ա.** « Միւթրիպ » նուագածու, երաժիշտ: « Մարուպ դու սազէ գչաշտան, որ մորճըն խաղալ » (ԻԶ 10):

ՅԱՃԱՊ ա. « Աճապ » գարմանք. հիւսցումն, մէքէ արդեօք. « Դու յաճապ քաղցր ու լատիֆ ես խօսելով » (ԻԵ 7):

ՅԱՐՏ Թ. *թիկունք, օգնութիւն:*

ՅԵԳՈՒՅ Հ. *փաղուսն օրը.* « Այսօր կան յորդոր և գլեղոց չանդիճեն » (ԺԴ 9):

***ՅԵՐԱԿ Հ.** *երկար ժամանակ, միշտ,* « Եւ յերակ զօրն ի զուսա » (ԺԹ 1). « Յերակ հետ իւր տեսուն գնամ » (ԻԴ 2):

ՅԵՐԵՐ ԿԱՑԵԼ Հ. *դողդաժ, շարժուած:*

ՅՈՐԴՈՐ Հ. (էջ 54 շոտով? զրուած) *ինձ կը թուի՝ որ գեղեցիկ, զարդարուն, ուրախ կը նշանակէ « Ահա եղեւ յորդոր գարուն » (Գ 5). Կայ և բայ ՅՈՐԴՈՐԻԼ, « Յընժան ծաղկունքն և յորդորին » (ԺԱ 1). երկրորդ*

օրինական ունի ցընծան «ծաղկունքն և զարդարին»,
փոխանակ «յորդորին» ի:

ՅՈՐԴԱՆ ուղիղ ձեւն է «յորդան» ինչպէս ունի
Տաղարան Գ., այսինքն «Որդան» կարմրոյ գոշնով:
«Որ մէջն է գինւով յորդեան» (ԻԶ 19):

ՆԱԶ պ. ցուցուած չկամոշիւն, փաղարքլանք. «Չնայ
երբ ի խաղ տեսնում նագով» (ԻԴ 10),

ՆԱՇԵԻԵՆՈՒԱՐ անմիտ, անխելք:

ՆԱՇ Ի ՆԻԳԱՐ ա. պ. նկարակերտուած:

ՆԱՂՏ ա. պատրաստ ստակ, առձեռն պատրաստ:

ՆԱՄՈՒՍ ա. անոշն, պատիւ, հաշակ, օրէնք, պատ-
կառանք. վերջին իմաստով «Երբոր զգերիս տեսնուա շատ
ղիպն ու նամուս առնուա» (ԻԶ 34):

ՆԻՆՈՓԱՐ պ. ա, կոկոս (ծաղիկ):

* ՇԱՇՏԱՅ տես ԶԱՇՏԱ:

ՇԱՏ պ. ուրախ «Զի է խընդման օր և շատի»
(ԺԶ 14):

ՇԱՐԲԱԹ ա. օշորակ:

ՇԱՐՄԱՆ «Զերտ ակունքն ի շարման մէլիս զուգեմ
ի սահրան» (ԻԶ 7):

* ՇԱՔԱՐՖՐՈՒՇ (յաւելի է յերես 55, և ջնջելի ՖՐՈՒՇ
յերես 59) պրս. «Շէքէրֆիւրուշ», շաքարավաճառ:

ՇԸՔԱՐ զարդ, ինչք:

ՇԻՆԵԼ (զբանա) հ. գրել, շարադրել:

ՇԻՐԻՆ պրս. քաղցր, անուշ, պայծառ, գեղեցիկ.
«Քաղցր է ու շիրին ձայն այն» (ԻԶ 10): «Շաքար ու
շիրին շրթունք» (ԻԶ 30):

ՇԼԱՏ հ. ժրատ, ազան, անյագ, ախլա:

ՇՆՈՓՈՐ հ. շնորհաւոր, գեղեցիկ:

ՇՈՒԿԱՏ հ. դատարկապորտ:

ՈՆՑ հ. երբոր, հագիւ քէ:

ՈՇՆ հ. ինչպիս:

ՈՆՑՏԻ «Ոնցաի լուսով յիս ծաթեցաւ» (ԻԴ 4):

* ՈՒՆԿԱՅ տես ՈՒՍԿԱՄ

ՈՒՆՔ, ՈՂՆԵՐ Հ. յոներ. «Թուխ աչեր ու կամար ուներ» (ԻԶ 30). «Յոռներդ աղեղան նման» (ԻԶ 24):

*ՈՒՍԿԱՄ և ՈՒՍԿԱՑ աշխւ, ձիւ՛ս «Ուսկամ յերեր իմ մընացել» (Ժ 3), «Ուսկա՛յ սըրտիս մէջն է դեղին» (ԺԱ 11):

Նահապետ Քուչակ գրած է յիւր Տաղին «Եարուկ մի սիրեր եմ ես», տող 12. «Ամ ուսկա՛յ՝ ի ծոցուտ ելայ՝ դեռ աչերս ի յետ կու հայի» . իսկ ի Տաղին «Գիշերս ես ի դուրս ելայ», տող 24, «Հիմի ի ծոցուդ ելայ, դեռ աչուերս ի յետ կու նայի»:

ՈՒՆԿԱՑ (ԻԲ 9) բառի նշանակութիւնը որոշ չեմ հասկանար: Տատուր Կարնեցին ըսած է յիւր Տաղին զինւոյ «Յոյս կենաց արդարութեան» տողք, 29-32.

Երբ մէկալ օրն երթան տեսնուն,
Հուկայ ի խեղդ աեղ մ'են ձըգած.
Զինչ խարճեր են՝ նա կ'ափստան,
Եւ կու հեծան զինչ ըզծեծած »:

Այս Հուկայ՝ է տրաբերէն «Հիւնաքէ», որ կը նշանակէ Անդ, Անդէն, Հուն: Գեր. Հ. Այաընեան գտած է ուրիշ ռամկօրէն Տաղի մը մէջ «Հօնկա մեռու», տես Քննական ֆերականութիւն Առդի Հայերէն լեզուի, երկ. 500, տողք 14-18:

ԶԱՀ պ. չրճոր:

*ԶԱՇՏԱ Թուրքերէն «Զէշթէ», որ է աղաւաղութիւն պարսկականին «Շէշթա», լաւ եւս «Շէշթար», վեցսդի նոշագայուն: «Մարտուպ դու սողէ գաշտուն» (ԻԶ 10). «Մարտուպ դու լարէ գաշտուն» (ԻԶ 14):

*ԶՕԹԻ (երես 56) ջնջելի. տես ՕԹԻ1:

ՊԱՀՐԷ պ. «պէհրէ» բաժին. «Քս սէրտ իմ սրտիս միջին՝ քս սէրտ թամամ պանրէ» (ԻԶ 18):

ՊԱՏԿԵՐ Հ. տեսք, դեմք:

ՊԱՏՐԻ ա. բողոքարշուխն. «Քո տեսովա ես դու լուսին պատրի թամամ» (ԻԵ 2):

ՊԱՅԻՈՒՆ Հ. պատասխան:

ՊԵՆՇՍԱՊ անձամար (ա. Հիսապ, քիւ, իւանար, պրս. պէ=ան). «Դու սուլթան ես պեմըսապ շատ ծառանով» (ԻԵ 3):

ՊԵՈՒՄԵՏ պ. «Լամիյա՝ յոյս, որով պէ-լամիյա (որ և պէուլէտ) անյոյս: «Թէ գիտ պեռւմեա թողու» (ԻԶ 32). «Խիտ եմ պեռւմեա անյոյս» (ԻԶ 32):

ՊՕՍՏԱՆ պ. «պօսթան», պարտեգ, պրախտ «Զինչ որ կայ պողչայ պօստան» (ԻԶ 1):

ՋԱՖԱ ա. վիշտ, տանջանք:

ՋՕՀԱՐ ա. գոմար:

ՋՕՀԱՐԻ ա. գոմարավաճառ:

ՌԱԻՇԱ պրս. «բավչէ» տեսա՛յ մը խաղող ըստ Գէորգ Գպրի, բնականաբար յարգի և ընտիր խաղող մը: «Նոան գինւով զգինին սաշան» (ԻԴ 11):

ՍԱԶ պ. նուագարան (տես և յէջ 56). «Էյ ի յիւր գէմ ելնեմ սագով» (ԻԴ 10):

*ՍԱԶԵԼ պ. (նչ է նուագեղ տես յէջ 57) այլ կազմել, յարկարել, պարսկերէն «Սաղիյաէն, Սախթէն»: «Մը-որուպ դու սագէ զշաշտան» (ԻԶ 10):

ՍԱԻԻ ա. մատառակ «Պըպուլ իմոստուն սախի, սախի լուսեղէն մեզ կան, կանգնին ու գինի մեզ տան» (ԻԶ 8):

*ՍԱՂԻ (եր 57) Արբ. «Սագի», մատառակ:

ՍԱՅՎԱՆ պ. փոքր ձովանոց. «Զարնեն ցեղք ի ցեղք սայվան» (ԻԶ 2). «Իմ սիրտն է գինու սայվան» (ԻԶ 9):

ՍԱՐԻՅԵ պ. գինով:

*ՍԱՏԱԿ «Ինձ պացխուն տայ խօսիի սատակ» (ԻԲ 4): Այս բառս շատ տեղ կը գտնուի մեր յետաւ կեդարեան գրոց մէջ, և կը նշանակէ յոկ, սոսկ, միայն, պարզ. նման պարսկականին «Սատ», «Սատէ». տես

Սատակ ի Նոր Հայկազեան Բառգիրքն: Բայց նկատելով որ Կոստանդնի նոյն Ոտանաւորին 34 տողերն ալ կը յանգին առ (խըրատ, հաւատ, խառ, ի զատ, և այլն), ինձի հաւանական կ'երեւայ 4դ տան 4դ տողին վերջը կարդալ « սակառ » փոխանակ « տատակ », և իմանալ զարարականն « Սագաթ » որ կը նշանակէ խեղ, խեղանդամ, հաշմ. ըստ այսմ « ինձ պացխուն տայ խօսլի սակառ » կը հասկըցուի « ինձի խեղկատակութեամբ (կամ անպիտան խօսքերով) կը պատասխանէ »: Պետրոս Արագոնացոյ Առաքինութեանց գրոց Թարգմանիչն Յակոբ Ղահկեցի՝ գրած է:

« Վատառողջ օդն միշտ շնչելովն փնտէ գտակառն », հոս թուի նշանակել ինչանդ. տես « Սակատ » ի Նոր Հայկազեանն:

ՍԱԽԱՏ ա. ? Թէ պրտ. սեռութիւն ?, մշտն գիւնոյ ?:

ՍԱԽԱՑ պ. տխրութիւն, սեռ մաղձ:

* ՍԵՔԻՆ ա. « Սաքին » հանդարտ, խաղաղ, անփոյր, հաստատուն:

ՍԻԱՀ պ. « սիյահ », « սիյէհ », սեռ, սեռ. « լուսին սուրաթ սիւն մազով » (ԻԳ 10):

ՍԻՖԱԹ ա. Սիֆէթ (յոքնակի Սիֆաթ) երեսը:

ՍԼԵՀ ա. գէնք, զարդ:

* ՄՆԻԿ հ. կարօտ, պէտք ունեցող. « Հանց որ ինք ի յայլոց այր երթայ սընիկ » (Ի 8):

ՍՈՒԹԱՆ ա. տէր, դշխոյ, րազունի. « Վարդն է մեզ հարիֆ սուլթան » (Ի 9 14):

ՍՈՒՐԱԹ ա. երեսք, դեմք, երեսոյր. « Զերդ ըզլուսին սուրաթ բոլոր » (ԻԳ 4). « Այ սուրաթ պայծառ » (ԻԵ 1):

ՍՕՍԱՄԲ հ. սուսամբար կոչուած ծաղիկն:

ՎԱՆՑ հ. վասն, համար:

ՎՃԱՐ հ. վերջ, ծայր:

ՏԱԿ հ. ծաղր. շարք:

ՏԱՊԼ ա. քմբուկ:

ՏԱՐՏԱՐԵԼ Հ. ցրուել:

ՏԵՐ (պատկերաց) Հ. գեղեցկագին:

ՏՕՍՏ պ. «Տօսթ» սիրելի «Որ ես խմեմ տօստ
օքան» (ԻԶ 8):

ՑԵՂ Հ. տեսակ «Որ զարդարել հազար ցեղով»
ԺԶ 11):

ՓԱՀԼԱԻԱՆ պ. ըմբիշ, քաջ:

ՓԱՍՊԱՆ պ. գիշերապառ. «Կանգնէր սուրաթիտ
փասպան» (ԻԶ 11):

ՓԱՐԴԱՆ «Շրթունքդ բերէ զփարդան» (ԻԶ 12):

ՓՈԼԱՏ պ. պողպատ:

ՔԱՆ պ. հանք. «Ասես, թէ քան ունիմ ի քա-
րէն ջօհար ուզես հանել» (Թ. 3):

ՔԱՐԱՄ ա. վեհանձնոչիւն, ազնուոչիւն:

ՔԱՖԱՆ ա. պատանք:

*ՔԷՄԻԱԳԱՐ պրս. «Քիմեակէր», ըստ Վէորգայ.
«Քիմիակէր», ըստ Պօղածեանի. կը նշանակէ 1. Քի-
միաբար, Քիմեայտար կամ Քիմիատար՝ ըստ Վար-
դանայ Աշխարհացուցին, գաղղիերէն Alchimiste.
2 Խաբերայ, Խարդախ: «Խելօքըտ լեր դու այլ խի-
կար քեմիագար գանձուց մեծի» (ԺԷ. 4) ըսելով՝ Կոս-
տանդին կը հասկնայ Alchimiste:

ՔԻՊՐ ա. մեծոչիւն, հպարտոչիւն:

*ՔՈՒՇԱՏ «Զի հանչել զվատն յաղէկէն՝ ի հետ
ոմանց առնէ քոչատ» (ԻԲ 6): Անյարմար է պարս-
կերէն քոչատ (որ տպուած է քիւֆատ) = բացումն
մեկնութիւնն յերես 59: Հաւանական է որ ըլլայ ի
պարսկականէն «Քիւշթէն» = սպանանել. «Քիւշ-
թէ» = սպանալ. «Քիւշէնտէ» = սպանանող:

*ՕԹԻԼ Հ. «Ի վուր սիրտ որ լոյս ծագել՝ նա ի
մաւտ խաւար չաւթի (չօթի)» (ԻԱ 7). իմաստն է՝
Յայնմ սրտի յոր լոյսն ծագած է՝ խաւարն չօթիր կամ
չի բնակիր: Զնշելի է 20ԹԻ յերես 56:

ՕՃՏԵԼ, Հ. իմա՛՛ օժտեղ , ընծայել . « Դեղ քո՛ տենն , յաչերուս օձտես » (ԻԶ 25). միւս օրինակն ունի « Դու դեղ իմ սրտիս ունիս » :

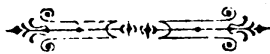
ՕՔՔԱ ա. «Հուպգա» կը նշանակը աման դեղոց «Որ ես խմեմ տօստ օքքան » (ԻԶ 8) :

ՖԱՐՄԱՆ, պ. հրաման, հրովարտակ . « Հրամանն ունիմ և ֆարման » (ԻԶ 5) :

ՖԷԼ ա. հմայք, յաչողութիւն :

ՖՐԻԱԹ ա. բողոք, հառաչ :

* ՖՐՈՒՇ (տես եր. 59) ջնջելի. ուղիղն է ՇԱ-ՔԱՐՖՐՈՒՇ, զոր տես :

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

	Էջ
ՆԵՐԱԾՈՒԹԻՒՆ	5-42
Ա. Զեռագիրը	8
Բ. Վարքը	10
Գ. Լեզու և տաղաչափութիւն	14
Դ. Բովանդակութիւն 22 տաղերուն	25
Ե. Ուրիշ ձեռագիր մը	39
Զ. Երգնկացւոյ բառերը	42
Կ. ԵՐԶՆԿԱՑԻՈՅ ՏԱՂԵՐԸ	61
Քերթ. Ա. Որհնեալ է Հայրն անսկիզբն	63
Բ. Ահա սկիզբն առնում բանից	74
Գ. Գարունն լինի ուրախութիւն	76
Դ. Մի՛ հաւատալ ամէն մարդոյ	80
Ե. Զարթի՛ք ի յերազուտ	85
Զ. Ահա գիշերս էանց	88
Է. Ֆրրիաթ կանչեմ հազար	91
Ը. Ոմանք չար են հետ ինձ	97
Թ. Այլոց այնչափ բարձիր	102
Ժ. Հողով տըւեր խըրատ	107
ԺԱ. Այսօր եղեւ պայծառ գարուն	110
ԺԲ. Ականջդ դիր ու լըսէ	119
ԺԳ. Անմահ արքայ և Տէր երկնի	125
ԺԴ. Ցանուն անեղին Աստուծոյ և մեծին	128
ԺԵ. Մեծ գոհութիւն, հարիւր հազար	132
ԺԶ. Այսօր եղայ հողմըն գարնան.	139
ԺԷ. Մի՛ պարծենալ դու ի քէնէ	142
ԺԸ. Առաքեալըն Քրիստոսի մեծըն	144
ԺԹ. Ես քանի՛ հառաչ բերեմ	147
Ի. Կամեցայ բանք մի քանի	149
ԻԱ. Պարոն Ամիր մեր պարծանաց	153
ԻԲ. Զիմ զանկատըս լըսեցէք	157
ԻԳ. Ցեա ըննութեանց դատաստանին	160

Ց Ա Ի Ե Լ Ո Ւ Ա Ն

ԻԳ. Հանց գեղեցիկ մորձ ու շիտակ	169
ԻԵ. Այ սուրաթ պայծառ	171
ԻԶ. Ահա հոտըն գար գարնան	173
(ԺԱ). Այսօր եղեւ պայծառ գարուն (Գ Որինակ)	179
Երկու (ԻԳ, ԻԵ) Քերթուածներու մասին	181
Կ. Երգնկացւոյ վերագրուած ԻԶ Քերթուածը	186
Բառք և Ոճք (յաւելուածովք)	189

ՈՒՂՂԵԼԻՔ

Էջ	Տող	ՎՐԻՊԱԿ	ՈՂՂԵԼԻ
7	12	արտարապելով	արտատպելով
10	16	անուանա արժանի	անուանա անարժանի
13	8	թէ լի	թէ լինի
18	3	Անահատ	Անահիտ
19	8	կը տեղականանք	կը տեղեկանանք
20	12	բանն	բանըն
21	1	կարելի գտնել	կարելի է գտնել
23	5	Խայեանի	Խայեամի
23	23	Այս գիշերըս....	Ահա
24	17	Չարթիք ի	Չարթիք ի
24	18	Տեսէք մէջ	Տեսէք մէջ
25	2	3-3-4-4	2-4-4-4
25	13	ը, հնչումը	ը հնչումը,
27	25-26	յաւիտենակութեամբը	յաւիտենականութեամբը
30	15	ողորտ	ողոր
35	10	իմաստես	իմաստներ
35	19	գետացել	գիտացել
36	13	Ահա	Այսօր
36	16	Ձերդ	Ձերդ
37	20	որպէս է	որպէս և
38	21	Բան Կոստանդեայ	Բան ի Կոստանդեայ
43	21	Բառին աղաւաղումն	Բառն է
45	31	Հնաւատայ միւս թէ	Հնաւատամ ես թէ
47	22	Ձիհրա	Ձիյրա
47	30	ու երկար	ու իր կար
48	1	ու գետ	ու զի'տ
48	2	Թատպիրու ճար	Թատպիր ու ճար
50	25	Կոստանդինուն կայ	Կոստանդին ունկայ
51	16	Ձեւել	Ձեւել
55	25	անէծք	անէծք
59	12	« քիւֆատ »	« քիւշատ »
102	1	Բառցիր (այսպէս ունի Ձեռագիրն) իմա՝ « Բարձիր » :	
153	16	գիրեցի	զըրեցի
154	ճն. 3	Ձեռագիրը	Ձեռագիրը
160	ճն. 1.ա.3	Չօպանեան	Չօպանեան
169	ճն. 1	տես յէջ 183	տես յէջ 181
170	ճն. 1	Ձիռագիրն	Ձեռագիրն
170	ճն. 1	զորն	զօրն
172		(ճանօթութեանց թիւք) 3.4.5.6.7	1, 2, 3, 4, 5.
173	ճն. 1	և զայս եւս Սրուանցտեանց	զայս Սրուանձտեան եւս

70

71

72

73

Գինն է՝ ֆռ. 1, —

